

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

«СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ»

**Збірник тез доповідей
V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції
(Україна, Харків, 28 лютого 2025 р.)**

м. Харків

УДК 355.1

V Міжнародна науково-практична конференція «Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення»: збірник тез доповідей, 28.02.2025 / за ред. Чепеля М.О., Севрук І.І., Данильченка О.А., Чупрінової Н.Ю. Харків: НА НГУ, 2025. 242 с.

Матеріали конференції розкривають соціальні проблеми, стан і перспективи соціального розвитку сектору безпеки і оборони України внаслідок змін у суспільстві, пошук шляхів їх вирішення, впровадження кращого міжнародного та вітчизняного досвіду. Матеріали містять тези теоретичного і практичного характеру, емпіричних досліджень і наукових експериментів, методичні розробки. Подано рекомендації для поліпшення соціального управління і військово-соціальної роботи, підвищення якості соціальної і національно-патріотичної підготовки майбутніх військовослужбовців, покращення державних соціальних стандартів і соціальних гарантій для військовослужбовців і членів їх сімей, сформульовано подальші напрямки досліджень за даною проблематикою. Матеріали об'єднують працівників міжнародних організацій, урядових структур, науковців цивільних і військових закладів вищої освіти, військовослужбовців, здобувачів вищої освіти 1,2,3 рівнів освіти.

УДК 355.1

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей
відповідальність несуть автори

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова організаційного комітету – начальник кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, доктор філософії, полковник Чепель Максим Олександрович.

Заступник голови організаційного комітету – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат філософських наук, доцент Севрук Ірина Ігорівна.

Члени організаційного комітету:

заступник начальника факультету з навчальної роботи, начальник навчальної частини гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, доктор філософії, підполковник Дорофєєв Андрій Сергійович;

заступник начальника гуманітарного факультету по роботі з особовим складом Національної академії Національної гвардії України, кандидат педагогічних наук, доцент, полковник Міршук Олексій Євгенович;

завідувачка кафедри педагогіки та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор Федоренко Олена Іванівна;

професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор Тушко Клавдія Юріївна.

Секретар організаційного комітету – старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, доктор філософії, підполковник Данильченко Олександр Анатолійович.

Адреса організаційного комітету: 61001, м. Харків, майдан Захисників України, 3, Національна академія Національної гвардії України, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету.

Контактні телефони: +38050-737-33-47.

Електронна адреса: kafsgdnangu@gmail.com

Мета конференції:

Обговорення соціальних проблем, стану і перспектив соціального розвитку сектору безпеки і оборони України внаслідок змін у суспільстві, пошук шляхів їх вирішення, впровадження кращого міжнародного та вітчизняного досвіду, поліпшення соціального управління і військово-соціальної роботи, підвищення якості соціальної і гуманітарної підготовки військовослужбовців, покращення державних соціальних стандартів і гарантій для військовослужбовців та членів їх сімей.

Робочі мови: **українська, англійська.**

Місце проведення конференції: Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

Розпорядок роботи конференції:

28 лютого 2025 року

09.00 – 10.00 Підключення учасників конференції до онлайн засідання, реєстрація

10.00 – 12.00 Пленарне засідання

12.00 – 13.00 Перерва

13.00 – 15.00 Робота в секціях

15.00 – 16.00 Заключне засідання

Виступи на пленарному засіданні – до 10 хвилин

Виступи для доповідей у секціях – до 6 хвилин

Повідомлення – до 5 хвилин

Відповіді на запитання – до 5 хвилин

Засідання конференції проходило у складі трьох секцій:

Секція 1. Соціальні проблеми військовослужбовців та членів їх сімей, шляхи їх вирішення.

Секція 2. Соціально-гуманітарні та правові аспекти військово-професійної діяльності.

Секція 3. Проблеми та перспективні напрями підготовки, діяльності фахівців по роботі з персоналом.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вітальне слово начальника гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидата педагогічних наук, полковника **ЩЕНКА Сергія Олександровича**.

Вітальне слово Honor. Prof. President EIDV Slovak Republic, PhD, MBA, LL.M, **ЗАТКО Jozef**.

Вітальне слово провідного координатора NCMR, координатор SUPRA, бакалавра наук, магістра наук Університета Тампере (Фінляндія), доктора філософії **ЛАХТІНЕНА Самулі**.

Вітальне слово керівника освітньої програми Державного поліцейського коледжу Латвії, центру підготовки слідчих **БОЛЕ Сігне**.

Вітальне слово начальника відділу планування та забезпечення навчального процесу Національної академії оборони Латвії **БАЛОДІСА Дайніса**.

Вітальне слово члена Національної комісії зі стандартів державної мови, доктора філологічних наук, професора **НОВІКОВОЇ Ольги Олександрівни**.

Вітальне слово професора кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктора педагогічних наук, професора **ТУШКО Клавдії Юрївни**.

Виступ завідувачки кафедри педагогіки та психології Харківського національного університету внутрішніх справ доктора педагогічних наук, професора **ФЕДОРЕНКО Олени Іванівни** з доповіддю *«Способи інформаційного впливу на психологічні стани людини»*

Виступ депутата Харківської обласної ради, голови комісії з питань соціальної політики, співпраці з інститутами громадянського суспільства соціального спрямування та у справах учасників АТО/ООС, члена громадської організації «Дружини ветеранів» **ЛЕХАН Ольги Михайлівни** з доповіддю *«Соціальний супровід військовослужбовців і членів їхніх сімей у ЗСУ: результати пілотного проєкту Міністерства соціальної політики України та Міністерства оборони України відповідно до постанови КМУ № 1050 у Харківській області»*.

Виступ представниці Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Харківській області **ЧЕРВЯКОВОЇ Оксани Вікторівни** з доповіддю *«Права цивільних осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок агресії проти України, зниклих безвісти за особливих обставин, та членів їх сімей»*.

Виступ курсанта 113 навчальної групи гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, молодшого сержанта **ТИБІНКИ Андрія Андрійовича** з доповіддю *«Соціальна ізоляція військовослужбовців»*.

Виступ курсанта 113 навчальної групи гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, молодшого сержанта **ГРИНИШИНА Андрія Андрійовича** з доповіддю *«Соціальні проблеми військовослужбовців та членів їх сімей як виклик сьогодення»*.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. Соціальні проблеми військовослужбовців та членів їх сімей, шляхи їх вирішення	10
Беззубцева Т.Г. Аспекти вирішення соціальних проблем та соціального захисту військовослужбовців	10
Брюхно О.Г., Байда М.С. Емоційні випробування родин військовополонених та осіб, які зникли безвісти за особливих обставин....	14
Гринишин Р.О, Севрук І.І. Соціальні проблеми військовослужбовців та їх родин як виклик сьогодення	18
Грубі Т.В., Мазурок І.В. Соціально-психологічні аспекти реабілітації військовослужбовців	22
Грубі Т.В., Рубан О. Зарубіжні та вітчизняні практики соціального супроводу та реабілітації військовослужбовців	25
Коваленко І.М., Заєць Н.Л., Жилінський І.В. Соціальний захист військовослужбовців та їхніх сімей: виклики, проблеми та механізми підтримки в умовах воєнного стану	28
Куруч А.В. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей у Національній гвардії України	31
Лехан О.М. Аналіз програми підтримки захисників і захисниць України та членів їх сімей у Харківській області на 2024-2028 роки	33
Мельник О.Г., Мельник Р.П. Вивчення питання соціального захисту особового складу служби цивільного захисту.....	35
Перемибіда І.В. Зарубіжний досвід соціальної підтримки військовослужбовців та можливості для України	39
Поліванов О.Г. Соціальні проблеми військовослужбовців та членів їх сімей: шляхи вирішення	42
Проценко О.В., Мяло В.М. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей як складова системи соціального забезпечення.....	44
Тамарін С.В. Реадаптація учасників бойових дій в Українських реаліях: сутність, виклики та перспективи	48
Тибінка А.А., Севрук І.І. Соціальна ізоляція військовослужбовців	53
Ткачук П.В. Порівняльний аналіз вирішення соціальних проблем у Збройних силах України та закордонних військових формуваннях	58
Федорчук М.М., Маковський А.О. Практичні рекомендації військовослужбовцям щодо подолання невротичних проявів	61
СЕКЦІЯ 2. Соціально-гуманітарні та правові аспекти військово-професійної діяльності	63
Авілов І.В. Мотиваційні аспекти обов'язкової військової служби: теоретичний аналіз проблеми	63
Аксьонова В.І. Право як специфічна соціальна реальність: логіка накопичення новітніх сенсів та ідей в умовах воєнного часу та ефективній	68

повоєнній відбудові України	
Бафян Г.М. Внутрішні комунікації та доброчесність як аспект діяльності фахівців по роботі з персоналом	73
Ванюрський М.Ю. Історичний вимір соціально-гуманітарної роботи в оборонному секторі: ретроспектива і сучасний стан	76
Василенко Л.А. Українознавство як інструмент розвитку культурної компетентності майбутніх офіцерів	79
Давиденко М.О. Роль душпастирської опіки військових капеланів для підтримки боєздатності збройних формувань України	84
Дияк В.В. Філософсько-ретроспективний контекст військового лідерства в умовах воєнних викликів	87
Зьолка В.Л., Літвін Ю.І. Щодо окремих питань проходження військової служби курсантами вищих військових навчальних закладів	92
Ільченко О.А. Інформаційна безпека в сучасному інтернет-просторі в аспекті військового дискурсу	95
Кабіцька О.В. How rapid response teams work in combat zones	98
Коломийченко І., Кабіцька О.В. Innovative forms of rehabilitation in military and post-war conditions for soldiers	101
Корнієнко В.В. Гуманітарні аспекти застосування штучного інтелекту	104
Логінов О.А., Вільхова С.А. Окремі аспекти соціального захисту членів сімей військовослужбовців	107
Непіненко Л.П. Роль викладання філософії у процесі професіоналізації майбутніх офіцерів Національної гвардії України	110
Овчіннікова А.С., Василенко Л.А. Гендерний аспект військової служби: жінки у сучасній армії крізь призму міжнародних та національних практик	115
Потапенко М.С., Сукач Д.В., Кондратюк-Антонова Т.В. Соціально-філософський погляд на сутність військових конфліктів	117
Савельєв Д.І. Гендерна компетентність у професіях підвищеного ризику: особливості формування	119
Смірнов Б., Кабіцька О.В. The role of civil society organisations in teaching the population first aid skills and their interaction with law enforcement agencies	124
Титаренко О.О. Трансформація правового забезпечення соціального захисту для членів сімей військовослужбовців в умовах повномасштабної війни	126
Федоренко О.І., Шаптала Ю.В. Способи інформаційного впливу на психологічні стани людини	131
СЕКЦІЯ 3. Проблеми та перспективні напрями підготовки, діяльності фахівців по роботі з персоналом	137
Бабенко А.О. Психологічна підготовка рекрутів до умов вимушеної ізоляції	137
Борозняк С.С. Проблеми підготовки фахівців з управління персоналом у Збройних силах України	140

Васильченко Д.В., Денісова В.В., Гулій В.С. Психологічна стійкість військовослужбовців в умовах сучасних конфліктів: виклики, фактори впливу та ефективні моделі підтримки	143
Васильченко Р.В. Освітній аспект філософсько-методологічного дослідження	145
Голова М.А., Середенко М.М. Шляхи удосконалення базової загальновійськової підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони	148
Данильченко О.А. Теоретичні підходи до сутності та специфіки професіографічного вивчення фахівця	150
Данильченко О.А. Технологія проблемного навчання майбутніх офіцерів Національної гвардії України	154
Данилюк І.М. Технологія продуктивного навчання у підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України	157
Дорофєєв А.С. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх офіцерів до психолого-педагогічної роботи з особовим складом військового підрозділу в Україні і закордоном	161
Дудар Я.О. Інноваційні технології та методики подолання корупції у військових формуваннях	164
Задерієнко С.І. Зростання вимог до підготовки офіцерів структур психологічної підтримки персоналу	166
Зайко В.В., Ющенко Ю.М., Чорненький В.С. Правове забезпечення та соціальний захист військовослужбовців у контексті сучасних викликів військово-професійної діяльності	170
Кондратюк-Антонова Т.В. Гуманітарна освіта як основа розвитку фахівців сектору безпеки та оборони	173
Лещенко С.В. Психологічний тренінг як технологія розвитку лідерських якостей військовослужбовців	175
Макаренко П.В. Психологічні детермінанти адиктивної поведінки військовослужбовця	177
Максимців В.Б., Маковський А.О. Корекція негативних психоемоційних станів в молодому віці	180
Мартинюк О.В., Коренівська З.Ю. Формування корпоративної культури у підрозділах Державної прикордонної служби України та її вплив на ефективність роботи	182
Міршук О.Є. Деякі питання роботи фахівців по роботі з особовим складом щодо попередження самовільного залишення військової частини.....	185
Морозов О.О. Проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку курсантів ВВНЗ	189
Морозов О.О. Проблеми підготовки ад'юнктів ВВНЗ та шляхи до їх вирішення	193
Мяло В.М. Сучасний стан і перспективи реформування військової освіти в Україні	196

Ніколайчук О.Г. Аналіз нової системи забезпечення якості військової освіти	200
Олійник Л.В. Концептуальні основи соціальної військової педагогіки: проблеми та перспективи	204
Пискун Д.А. Заходи з формування професійно-етичної культури працівників Національної поліції України	207
Підлужна І.А. Гендерні особливості функціонування невербальних компонентів в комунікативній поведінці	212
Севрук І.І. Трансформації управлінської культури як виклик у силових структурах України	214
Скоробагатько Д.Р., Маковський А.О. Психологічні аспекти розвитку позитивної самооцінки у курсантів	218
Соколовська Ю.В. Авторитет та військове лідерство: колізії практичної реалізації	219
Chepel Maksym O., Zahrebelnyi Oleksandr V. The structure of the system of ensuring information and psychological security of the servicemen of the National guard of Ukraine at fulfillment of public safety tasks.....	223
Chepel Maksym O., Zahrebelnyi Oleksandr V. Approach to assessing the information and psychological situation in the area where the formations of the National guard of Ukraine are performing their tasks to ensure public safety	225
Chepel Maksym O., Zahrebelnyi Oleksandr V. A way to respond to changes in the system state information and psychological security of personnel formations of the National guard of Ukraine	227
Черніченко М.Ю. Особливості професійної діяльності офіцерів щодо роботи з особовим складом у військових підрозділах НГУ	228
Чихарівський М.В., Маковський А.О. Оптимізації негативних емоційних станів в умовах виконання обов'язків військової служби	232
Чупрінова Н.Ю. Потенційні переваги та недоліки використання ChatGPT в освітньому процесі ЗВО в сучасних умовах трансформації вищої освіти.....	234
Шахова О.Г., Жданова І.В. Соціально-психологічна допомога при переживанні моральної травми: духовний вимір	238

СЕКЦІЯ 1

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 355.123.5

Беззубцева Тетяна Георгіївна, викладач кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, підполковник

АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Соціальний захист військовослужбовців є важливою складовою системи державної політики в будь-якій країні. Військові, які забезпечують безпеку та обороноздатність держави, повинні мати гарантовану підтримку з боку держави в різних аспектах їхнього життя – від соціальних виплат до гарантій прав та безпеки. Ця тема є надзвичайно актуальною в умовах сучасних військових конфліктів та реформування збройних сил. На прикладі України та інших країн можна дослідити, як різні правові системи вирішують проблеми соціального захисту військових та які порівняльні підходи до цього питання.

Актуальність теми полягає в тому, що соціальний захист військовослужбовців є однією з важливих складових забезпечення національної безпеки та стабільності держави. Сучасні конфлікти, зокрема війни, спричиняють не тільки військові витрати, а й значні соціальні проблеми для учасників бойових дій, які потребують належної підтримки. У зв'язку з цим, питання ефективності правових механізмів соціального захисту військовослужбовців, а також їхньої реалізації в умовах швидких змін є надзвичайно важливими.

Історія соціального захисту військовослужбовців має довгу традицію. З часів Стародавнього Риму держава забезпечувала своїх воїнів через надання земельних наділів та грошових виплат після завершення служби. В епоху середньовіччя військові отримували пільги, які включали не тільки матеріальну підтримку, а й соціальні гарантії для їхніх родин.

У XX столітті соціальний захист військовослужбовців набув нових форм. Після Першої світової війни в багатьох країнах почала функціонувати система пенсій для ветеранів війни, а після Другої світової війни соціальний захист військовослужбовців став ще більш структурованим. У багатьох країнах було введено різноманітні програми допомоги, серед яких крім пенсій для ветеранів, надавались медичне обслуговування, житло та спеціальні компенсації. Одним із найбільш важливих аспектів соціального захисту було лікування поранених і травмованих бійців, що включало як медичну допомогу, так і психіатричну реабілітацію для тих, хто зазнав стресу або посттравматичного синдрому.

В умовах російсько-української війни, військовослужбовці зазнають численних труднощів і випробувань. Соціальні проблеми військових, пов'язані з їхнім післявоєнним відновленням, адаптацією до мирного життя, а також з наданням їм гідного соціального захисту, стали однією з ключових тем в українському суспільстві.

Посттравматичний стресовий розклад є однією з найбільших проблем, з якою стикаються ветерани війни. Військовослужбовці, які пережили важкі бойові ситуації, часто мають труднощі з адаптацією до мирного життя. Вони можуть мати агресивну поведінку, відчувати тривогу, депресії, проблеми зі сном, а також труднощі у відносинах з родиною та оточенням. Для допомоги таким військовим в Україні існують різні програми психологічної реабілітації, однак їхнє охоплення поки що обмежене. Багато ветеранів стикаються з тим, що психологічна допомога є недостатньо доступною або неефективною.

Економічна ситуація військовослужбовців після демобілізації також залишається складною. Не всі ветерани можуть знайти роботу, особливо після тривалого періоду перебування на фронті. Проблеми з працевлаштуванням

виникають через відсутність спеціалізованої освіти чи професії, які затребувані в мирний час, а також через фізичні та психологічні травми, які обмежують можливість працювати у певних сферах.

До того ж багато військовослужбовців після повернення додому зіткнулись з проблемами щодо житла. Не завжди є можливість отримати житло або компенсацію за житлові потреби, особливо для тих, хто не має значного досвіду в цивільному секторі.

Держава зобов'язана забезпечити належний соціальний захист своїх військових, і в Україні у цьому напрямку зроблено ряд важливих кроків. Однак через постійні економічні труднощі та соціальні проблеми країни, рівень захисту не завжди відповідає вимогам часу.

Законодавство України забезпечує певний рівень соціального захисту військовослужбовців через програми пенсійних виплат, які покликані допомогти ветеранам адаптуватися до цивільного життя. Військові пенсії надаються тим, хто отримав поранення чи втратив працездатність, а також тим хто служив тривалий період.

Медичне обслуговування військовослужбовців є важливою складовою їх соціального захисту. В Україні військові мають право на безкоштовне лікування в військових госпіталях та медичних установах, однак на практиці доступність медичних послуг часто залишається проблемною. Низький рівень медичного обслуговування, а також обмежений доступ до сучасних методів лікування сприяють погіршенню стану здоров'я ветеранів. Після війни багато військових зіштовхуються з проблемами реабілітації, особливо коли йдеться про травми, отримані в бойових діях.

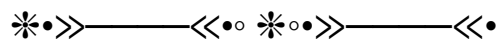
Також існує система підтримки родин загиблих військовослужбовців. Ці родини отримують грошові компенсації, пенсії, а також можливість отримати пільгові кредити на житло. Однак питання соціальної адаптації родин загиблих залишається важливим. Психологічна підтримка родин, особливо дітей загиблих бійців, є важливою частиною соціального захисту.

Для покращення ситуації з соціальним захистом українських

військовослужбовців потрібно впроваджувати цілісні програми реабілітації, які включають психологічну допомогу, медичну реабілітацію, а також підтримку при працевлаштуванні. Крім того, необхідно покращити механізм пенсійного забезпечення та посилити контроль за якістю медичних послуг.

В Україні запускають новий проєкт – службу супроводу військових та їх сімей. Служби супроводу будуть існувати у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту. Військові та їх сім'ї зможуть отримати вичерпну допомогу та консультації в напрямку психологічної допомоги, реабілітації, правової допомоги та соціальних гарантій. Це ще один крок до покращення ситуації щодо військовослужбовців, які захищали та захищають свою державу.

Соціальний захист українських військовослужбовців є важливою складовою їхньої післявоєнної адаптації та реабілітації. Порівняно з іншими країнами, в Україні створено певні механізми підтримки, проте цих заходів недостатньо для повного вирішення соціальних проблем ветеранів війни. Для подолання існуючих труднощів необхідні комплексні реформи в системі соціального захисту, що включають вдосконалення медичних послуг, покращення умов працевлаштування та підтримку родин загиблих бійців. Тільки таким чином можна забезпечити гідний рівень життя для військових, які повертаються з війни, і гарантувати їм належну підтримку в післявоєнний період.

УДК 159.96+355.1:343.4

Брюхно Олена Геннадіївна, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України, лейтенант;

Байда Максим Степанович, начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ЕМОЦІЙНІ ВИПРОБУВАННЯ РОДИН ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ТА ОСІБ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН

Втрата або зникнення близької людини — це завжди болісний і важкий досвід, але коли людина зникає за нез'ясованих обставин чи потрапляє в полон, цей біль набуває нових важко вимірних форм, який можна частково порівняти з переживанням глибокої психологічної травми. Розглянемо суттєві відмінності, оскільки кожен із них викликає унікальні психологічні реакції. Травматична подія зазвичай пов'язана з актом насильства має чіткі часові межі, тоді як ситуація зникнення безвісти людини, не має визначеного кінця. Біль і стрес, спричинені невідомістю, залишаються з рідними постійно.

Люди, які зазнали травматичної досвіду з втратою рідної людини, намагаються, хоч іноді й безуспішно, не повертатися до неї думками. На противагу їм, родичі зниклих безвісти та полонених докладають усіх зусиль, щоб зберегти пам'ять про зниклого та не втратити надію знайти його.

Через це неправильно розглядати їхній стан як «посттравматичний стресовий розлад», адже такий підхід не враховує унікальність їхнього переживання та хронічну природу стресу, що посилюється невизначеністю ситуації. Для сім'ї зниклого безвісти травматичним є не окремий момент, а вся ситуація зникнення загалом. Невизначеність щодо долі рідних, тривале очікування їхнього повернення або відсутність будь-якої інформації про них створюють особливий емоційний стан, де біль переплітається з тривогою, безпорадністю та страхом. Така невизначеність часто призводить до глибокої

психологічної травми, яка не лише посилює переживання втрати, але й руйнує віру в справедливість, у стабільність суспільства та у майбутнє. Це невизначене очікування породжує глибоке емоційне виснаження, тривогу, відчуття безпорадності та болю, адже родичі змушені жити в постійному страху і сумнівах. Відсутність чіткої інформації про полонених або зниклих безвісти осіб особливо тяжко позначається на психологічному стані родин, що призводить до порушення соціальних зв'язків, ізоляції та навіть депресії.

Метою цього дослідження є вивчення емоційних станів родин військовополонених та осіб, які зникли безвісти за особливих обставин. Дослідження також спрямоване на встановлення чинників, що сприяють підтриманню їхньої віри та надії у процесі очікування повернення рідних.

Під час опитування, яке проводило МКЧХ, високий відсоток опитаних (77%) сказали, що постійно думають про своїх зниклих безвісти близьких — і навіть через 15 років після їх зникнення. Більше того є матері, які досі вірячи, що їхні сини або дочки знаходяться в невідомих місцях утримання під вартою, живуть у постійній тривозі, турбуючись про те, як їх там годують і чи там їм не дуже важко та холодно.

Поняття «стрес очікування» є науковим терміном. Воно описує стресові стани, пов'язані з очікуванням майбутньої небезпеки або підготовкою до виконання напруженої діяльності. Цей термін використовується для позначення психічної напруги, яка виникає в процесі очікування важливих або потенційно небезпечних подій.

Невизначеність щодо долі зниклої безвісти людини може надовго залишити родину між надією та відчаєм, змушуючи її жити «між небом і землею». Деякі сім'ї справляються з цією ситуацією, обираючи надію, тримаючись за найкращий можливий сценарій, що посилює надію на швидке повернення з полону. Наприклад МКЧХ у своєму посібнику «супровід родичів осіб зниклих безвісти», висвітили біль, який переживають матері: «...матері готують улюблені страви для зниклих дітей або залишають їх речі на випадок, якщо вони повернуться додому..». Ці родичі намагаються зберегти присутність

близьких і вірять, що вони скоро прийдуть. *Збереження надії* — це природна реакція, коли немає переконливих доказів, і родина продовжує пошуки зниклої особи. Однак це не слід плутати з відмовою вірити в смерть, коли є прямі докази. Тут «*відмова вірити*» стає проблемною, коли навіть після наявності підстав вважати, що зникла людина вже померла, родичі відмовляються прийняти це і продовжують пошуки далі.

В прагненні родичів зберегти віру та надію на повернення рідних з полону впливає ряд важливих чинників.

1. *Зовнішня підтримка:* соціальна, родинна та громадська підтримка допомагає зберігати надію, надаючи емоційну стійкість через взаємодію з людьми, які переживають схожі труднощі.

2. *Інформаційна підтримка:* волонтери та правозахисні організації допомагають родинам отримати надійну інформацію, виступаючи посередниками між ними та державними органами, що сприяє збереженню надії.

3. *Міжнародна підтримка:* МЧХ та ООН, надають ресурси допомоги в пошуках, що зміцнює віру в повернення близьких.

4. *Медіа та публічна увага:* публічна увага через ЗМІ або соціальні мережі, може допомагати родичам не відчувати себе забутими та покинутими. Масова увага може підвищити шанси на пошук і повернення людей.

5. *Офіційні програми обміну полоненими:* відіграють важливу роль у збереженні надії родичів. Однак постійне очікування обмінів без результату стає серйозним психологічним ударом. Це викликає не лише розчарування, а й глибоке емоційне виснаження.

6. *Релігійна підтримка:* релігійні громади можуть надавати духовну підтримку та допомогу родинам.

7. *Вплив внутрішніх чинників:* такі як особисті переконання, психоемоційний стан, стресостійкість та здатність до прийняття реальності, мають значний вплив на збереження надії та віри у повернення рідних.

Чинники, які сприяють підтриманню надії на повернення у разі зникнення безвісти осіб за особливими обставинами.

- Відсутність тіла або чітких доказів смерті: невизначеність щодо долі зниклої особи підсилює надію.
- Недостатня чи ненадійна інформація про зниклого: суперечливі повідомлення можуть створювати хибне уявлення про можливість повернення.
- Суперечливість офіційних документів: затримки або розбіжності у звітах офіційних органів сприяють сумнівам та пошукам альтернативних версій подій.
- В воюючій країні відсутність новин про полонених є частим явищем, що сприяє сподіванню на їхнє повернення.
- Позитивні приклади: повернення безвісти зниклих після довготривалих пошуків, визволення з полону або вихід з окупованих територій.
- Спілкування з родинами, яких об'єднує спільне горе, також підсилюють переконання родичів у поверненні додому рідної людини.
- Неофіційні джерела інформації: чутки, свідчення очевидців, дані від волонтерів, друзів і побратимів – можуть підбадьорювати родичів до пошуків, інколи підтверджуючись у майбутньому тим, що людина жива і утримується в полоні. Вони слугують моральною підтримкою, але водночас і несуть ризик хибних сподівань, посилюючи емоційний стрес та тривогу сімей.
- Культурне та релігійне підґрунтя: віра в сновидіння та знаки долі.
- Психологічні чинники: віра в невинність зниклого, страх перед змінами, почуття провини та глибоке бажання побачити зниклого хоча б один раз. Це мотивує продовжувати пошуки, навіть коли ймовірність їх успіху мала.

Висновок: збереження психічного здоров'я родичів військовополонених та зниклих безвісти потребує комплексного підходу з урахуванням статусу особи. Поєднання соціальної підтримки, психологічної допомоги, доступу до достовірної інформації – сприяє зниженню рівня стресу та допоможе зберігати психічне здоров'я в умовах тривалого очікування та пошуків. Спілкування з родинами, що переживають схожі втрати, може стати важливою частиною підтримки, адже обмін досвідом і емоціями з тими, хто переживає подібне,

допомагає знайти розуміння, підтримку та сили для подолання складних моментів. Також важливо залучати військових психологів та працівників служб соціального супроводу. Вони володіють знаннями специфіки служби та глибоко розуміють, через які випробування проходять військові та їхні сім'ї. Це допомагає їм знаходити найбільш ефективні підходи до родин, які пережили травматичний досвід, надаючи їм психологічну підтримку, що значно покращить психологічний стан і якість життя зазначених родин. Без надання вчасного супроводу та допомоги тривала невизначеність щодо долі близьких може призвести до сильного емоційного напруження, яке у свою чергу викликає хронічний стрес, депресію та інші психоемоційні розлади.

УДК 1:355

Гринишин Руслан Олегович, курсант 113 навчальної групи гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, старший сержант;

Севрук Ірина Ігорівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХ РОДИН ЯК ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ

Війна суттєво впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства, підкоряючи їхній розвиток власній логіці. Вона не оминає своїм впливом жодну з соціальних груп в країні, що зазнала військової агресії. Але військові – це особлива соціальна та професійна група. І війна, бойові дії, охоплюючи усі аспекти життя військових та їхніх рідних, не просто впливають, а трансформують їхнє життя, відносини між членами родин військовиків.

Виникають чисельні проблеми – соціальні проблеми військовослужбовців та їхніх сімей. І це широкий спектр проблем – від фінансової стабільності до

морально-психологічного стану. І це проблеми, які не можна ігнорувати, особливо в умовах воєнного стану. Важливо не лише визнавати ці проблеми, їхню наявність, а й пропонувати конкретні шляхи їх вирішення. І це на сьогодні постає як один з найсуттєвіших викликів сьогодення.

Тому метою дослідження є визначення певних груп соціальних проблем, з якими стикаються військовослужбовці та члени їхніх родин, та можливих шляхів додання/попередження цих проблем.

Власний досвід автора пропонованого дослідження та результати опитування осіб солдатсько-старшинського складу дозволяє стверджувати наступне: основні труднощі, з якими стикаються військовослужбовці та члени їхніх родин, можна умовно поділити на кілька груп.

Фінансові проблеми – нерівномірне або несвоєчасне грошове забезпечення, складнощі з отриманням виплат, недостатня підтримка сімей військових, які перебувають на передовій.

Морально-психологічні труднощі – посттравматичний стресовий розлад, емоційне вигорання, глибоке відчуття самотності, криза ідентичності, труднощі адаптації до мирного життя після повернення з війни.

Бюрократичні перепони – складні процедури отримання статусу УБД, пільг, соціальних виплат.

Проблеми з житлом – нестача доступного житла для військових і їхніх сімей, відсутність державних програм, які працювали б ефективно.

Освіта та інтеграція дітей військовослужбовців – труднощі з навчанням у нових школах після переїзду, психологічні проблеми дітей через відсутність батьків.

Окрема тема – евакуація родин військовослужбовців з зони ведення бойових дій, або з «сірої зони». Як виявилось ані держава, ані силові структури не були готові ефективно вирішувати цю проблему. Весь тягар проблем було покладено на членів родин тих, хто у цей час давав відсіч ворогові та просто фізично був неспроможний допомогти родині.

Очевидно, що соціальні проблеми військовослужбовців та їхніх родин

необхідно вирішувати. Ефективно, своєчасно, цільове. Якщо активно не вирішувати ці питання, наслідки можуть бути катастрофічними. Це впливає на боєздатність армії. По-перше, – військовий, який хвилюється про фінансові чи сімейні проблеми, не може повністю зосередитися на виконанні бойових завдань. По-друге, це призводить до зростання рівня депресії та психічних розладів серед військових, що може спричинити суїциди, розпад сімей та соціальну ізоляцію.

У вирішенні соціальних проблем військовослужбовців та членів їх родин, на думку автора, необхідно дотримуватися системного та комплексного підходів. Необхідною є розробка програм та механізмів дієвої реалізації цих програм принаймні з урахуванням єдності трьох рівнів: державного, інституціонального та персонального. Очевидно, що величезною тут є роль держави.

Серед основних шляхів вирішення цих проблем можна виділити кілька напрямів.

Фінансова підтримка та соціальні гарантії, зокрема прозорий і своєчасний механізм виплат військовим, додаткові соціальні пакети для сімей військових, створення фондів підтримки.

Психологічна реабілітація та соціальна адаптація, що передбачає обов'язкові програми психологічної підтримки для військових та їхніх родин, створення реабілітаційних центрів, навчальні курси з адаптації до цивільного життя.

Розвиток житлових програм, що включає пільгові кредити для військових, соціальне житло для сімей.

Також важливо працювати з дітьми військовослужбовців – забезпечувати їм освітні та психологічні програми, спрощувати систему переведення у нові навчальні заклади.

Необхідною є і робота, спрямована на формування позитивного ставлення до військових з боку широких верств населення України. Тут – широке поле для структур громадянського суспільства та відповідних освітньо-виховних

ініціатив.

В Україні вже є певні напрацювання у цій сфері, наприклад, створення реабілітаційних центрів для ветеранів, запуск державної іпотечної програми. Проте ці ініціативи потребують вдосконалення та розширення.

Важливим також вважаємо звернення до закордонного досвіду у вирішенні аналогічних проблем. Цей досвід може бути корисним. Так, у США діє система Veterans Affairs, яка включає широкий спектр послуг: медичне страхування, житлові програми, професійну перепідготовку для військових після служби. У Великій Британії активно працюють ветеранські організації, які допомагають адаптуватися до цивільного життя. Україна може запозичити ці моделі, адаптувавши їх до власних реалій.

Вирішення соціальних проблем військових неможливе без ефективної співпраці між Міноборони, МВС, соціальними службами та громадськими організаціями. Це має бути комплексний підхід, що включає не лише фінансову підтримку, а й психологічну допомогу, юридичне консультування та програми адаптації до цивільного життя.

Соціальні проблеми військових та їхніх сімей – це не лише особиста справа кожного військовослужбовця, а й питання національної безпеки. Держава має створювати дієві механізми підтримки, орієнтуючись на реальні потреби військових. Тільки так можна забезпечити сильну, вмотивовану армію та стабільне майбутнє для тих, хто ризикує життям заради країни.

УДК 159.9: 159.98

Грубі Тетяна Вікторівна, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Мазурок Іван Петрович, здобувач 442 НГ, спеціальність Психологія, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Проблема соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців активізувалася у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії та активними військовим діями на окремих територіях нашої держави. Особливого значення вона набула у зв'язку із поширенням посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

ПТСР – це складний психічний розлад, що виникає як реакція на травматичні події та характеризується численними симптомами, які можуть ускладнювати процеси адаптації військовослужбовця в цивільне життя. Основні симптоми ПТСР включають постійне переживання травматичних спогадів (флешбеки), уникання ситуацій чи об'єктів, що нагадують про травму, емоційну відчуженість і підвищену тривожність. Ці симптоми можуть негативно вплинути на характер соціальної взаємодії та професійну діяльність військовослужбовців, а також детермінувати серйозні психічні розлади, такі як депресія, панічні атаки тощо. Тому вивчення ефективних практик соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців є надзвичайно важливим дослідницьким завданням.

Психологічна реабілітація осіб з ПТСР повинна включати набір методів, спрямованих на зменшення інтенсивності симптомів, поліпшення психоемоційного стану та допомогу в адаптації до цивільного життя. Однією з причин фрустраційної поведінки таких осіб є емоційна напруга, спричинена участю в бойових діях, що може викликати агресію, депресію та інші

деструктивні форми поведінки. Тому розуміння механізмів цієї поведінки є важливим для розробки ефективних реабілітаційних програм.

Серед сучасних методів лікування ПТСР особливої уваги заслуговують когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) та терапія на основі прийняття і відповідальності (АСТ), які, як показала практика, є ефективними методами для корекції психічних розладів, пов'язаних із травматичними подіями. Ці психотерапевтичні підходи працюють із дезадаптивними думками та переконаннями, що допомагає пацієнтам з ПТСР освоїти нові стратегії подолання стресу, підвищити емоційну стійкість і оптимізують процеси їх психологічної адаптації. Крім того, важливу роль у процесі реабілітації відіграє соціально-психологічна підтримка, зокрема робота з родичами, яка допомагає створити безпечне соціальне середовище для відновлення та сприяє інтеграції ветеранів у суспільство після повернення з війни.

Наукові дослідження вітчизняних учених показали, що систематична реабілітація військовослужбовців із використанням означених підходів значно покращує їх психоемоційний стан. Дослідження вказують на те, що військові, які брали участь у реабілітаційних програмах, відзначали зниження тривожності, поліпшення емоційної стабільності та підвищення соціальної активності. Програми, засновані на когнітивно-поведінковій терапії та групових заняттях, сприяють розвитку навичок ефективного реагування на стресові ситуації. Групова терапія є важливою частиною психологічної реабілітації військових, оскільки вона створює можливість для обміну досвідом і підтримки серед людей, які пережили схожі травматичні події.

Соціально-психологічна реабілітація для осіб з ПТСР повинна включати комплекс методів, що сприяють зниженню симптомів розладу, поліпшенню загального психоемоційного стану.

Комплексний підхід до реабілітації військовослужбовців має враховувати не лише фізичні й психологічні аспекти, а й соціальні фактори, які сприяють повноцінній інтеграції ветеранів у соціум. Дослідження показують, що військові, які отримують комплексну підтримку, досягають кращих результатів як у

фізичному, так і в психічному відновленні. Підкреслимо, що фізичне відновлення часто залежить від психоемоційного стану, тому лише при тісній взаємодії цих складових можливо досягти повного відновлення та успішної реінтеграції.

Соціально-психологічні аспекти реабілітації військовослужбовців займають важливе місце в процесі їхнього відновлення після участі в бойових діях. Цей аспект охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із взаємодією ветеранів із соціальним середовищем, сім'єю, а також їхньою адаптацією до мирного життя. Врахування соціальних і психологічних факторів у реабілітаційних програмах є необхідним для успішного відновлення як фізичного, так і психічного здоров'я військових, оскільки ці аспекти взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного.

Отже, найбільш дієвими заходами соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців нами визначено: соціальна адаптація та інтеграція (робота із соціальними працівниками, психологами та іншими фахівцями, а також відновлення соціальних зв'язків, які могли бути порушені через пережиті травми та бойовий досвід); психологічна підтримка (включає індивідуальну та групову терапію); робота з родинами (терапевтичні сесії для родичів, сімейні тренінги та інші форми); підтримка соціальних зв'язків (участь у різноманітних громадських організаціях та ініціативах); психоедукація та розвиток нових навичок (навчання методам саморегуляції, а також розвиток нових навичок, таких як управління стресом, ефективна комунікація та вирішення конфліктів).

Отже, соціально-психологічні аспекти реабілітації є важливим елементом комплексного процесу реабілітації військовослужбовців, який сприяє не тільки фізичному, а й психоемоційному відновленню та соціальній адаптації.

УДК 159.9

Грубі Тетяна Вікторівна, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Рубан Олег, магістрант ВШБ12-23М1, спеціальність Психологія, Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом

**ЗАРУБІЖНІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО
СУПРОВОДУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Зарубіжний досвід реабілітації військовослужбовців є важливим аспектом досліджень, що дозволяє вивчити ефективні підходи та методи, які використовують в різних країнах для відновлення фізичного та психічного здоров'я ветеранів, які брали участь у бойових діях. Процес післявоєнної адаптації є складним та багатограним, адже вимагає комплексного підходу, який враховує індивідуальні потреби кожного військовослужбовця. Важливу роль у цьому контексті відіграє інтеграція різних видів терапії, зокрема психологічної, соціальної та фізичної підтримки, що сприяє відновленню психоемоційної рівноваги та соціальної адаптації. Аналіз зарубіжних реабілітаційних програм дає змогу оцінити ефективність означених методів та визначити основні фактори, які сприяють успішному відновленню після травматичних подій.

Однією із найбільш ефективних та дієвих програм реабілітації військовослужбовців у США є Wounded Warrior Project, яка забезпечує комплексну підтримку ветеранам, що брали участь у бойових діях в Іраку та Афганістані. Програма базується на комплексному підході, що спрямований не лише на фізичну реабілітацію, але й на надання психологічної допомоги та підтримки в соціальній адаптації. Ключовими елементами цієї програми є заходи для подолання бойових травм, таких як ПТСР, а також інших психологічних і фізичних наслідків перебування в екстремальних умовах.

Особливу увагу у рамках програми Wounded Warrior Project приділяють

груповій терапії, яка дозволяє ветеранам обмінюватися переживаннями та отримувати підтримку від однодумців. Цей підхід дозволяє мінімізувати відчуття ізоляції, яке часто супроводжує ветеранів після повернення з бойових дій. Учасники програми проходять тренінги з розвитку навичок саморегуляції, що допомагає їм контролювати емоційні реакції на стрес. Крім того, програма включає сесії когнітивно-поведінкової терапії, спрямовані на роботу з дезадаптивними думками та переконаннями, які виникають після бойових травм.

Ефективність програми Wounded Warrior Project підтверджується успішними результатами серед її учасників. Багато ветеранів зазначають значне покращення емоційного стану, зниження рівня тривожності та депресії, а також покращення соціальних навичок.

Когнітивно-поведінкові техніки, що працюють з негативними думками, у поєднанні з методами контролю стресу та емоційної саморегуляції, дозволяють учасникам подолати внутрішні бар'єри та успішно інтегруватися в суспільство, підвищують їх самооцінку та посилюють відчуття контролю над своїм життям, що є запорукою успішної реабілітації та соціальної адаптації.

Іншою важливою програмою, що демонструє високі результати у підтримці військовослужбовців, є Combat Stress у Великій Британії. Ця програма також спеціалізується на роботі з ветеранами, які страждають від психічних порушень, спричинених бойовими діями. Однією з особливостей програми є інтеграція індивідуальних та групових терапевтичних сесій, що забезпечують комплексну підтримку ветеранів у процесі їхнього психологічного відновлення.

У рамках програми Combat Stress використовуються різноманітні психотерапевтичні методи, такі як когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, експозиційна терапія та інші сучасні психотерапевтичні підходи. КПТ допомагає ветеранам впоратися з негативними думками, які призводять до тривоги та депресії, тоді як експозиційна терапія спрямована на поступове зниження емоційної реакції на травматичні спогади. Це дозволяє військовослужбовцям краще контролювати свої емоції та поступово зменшувати наслідки травматичних переживань. Арт-терапія, яка також є частиною програми,

допомагає розвивати нові способи вираження емоцій і покращувати загальний психоемоційний стан.

Програма Combat Stress приділяє особливу увагу роботі з травматичними спогадами через контрольовану експозиційну терапію, що дає змогу зменшити емоційний вплив стресових факторів на психіку військовослужбовців. Багато ветеранів, які брали участь у програмі, відзначили значне зниження рівня тривожності та поліпшення своїх соціальних навичок, відновлення професійної активності.

Також програма Combat Stress сприяє поліпшенню відносин між ветеранами та їхніми родинами, оскільки терапевтичні сесії допомагають їм краще розуміти свої емоційні реакції та керувати ними в повсякденному житті. Це дає змогу покращити емоційний зв'язок з близькими та налагодити комунікацію, що позитивно впливає на психічне здоров'я та загальну якість життя. Успішні результати лікування в рамках цієї програми свідчать про значне поліпшення психічного здоров'я та соціальної адаптації ветеранів.

У Канаді також існує програма підтримки ветеранів Canadian Veterans Affairs, яка надає комплексну допомогу військовослужбовцям, що страждають від ПТСР. Програма включає не лише психотерапевтичні інтервенції, а й заходи з соціальної адаптації, спрямовані на інтеграцію ветеранів у цивільне життя. Однією з важливих складових є професійні тренінги, які допомагають ветеранам повернутися до роботи та знайти нові можливості для кар'єрного розвитку.

Український досвід реабілітації військовослужбовців також заслуговує на увагу завдяки впровадженню ініціатив, спрямованих на відновлення фізичного та психічного здоров'я ветеранів, що брали участь у бойових діях. Одним із прикладів є реабілітаційні центри для ветеранів, де надаються послуги психотерапевтів, фізіотерапевтів і соціальних працівників. Програми цих центрів поєднують індивідуальну та групову терапію, роботу з родинами військових, а також арт-терапію, яка дає можливість учасникам опрацювати свої емоції через творчий процес.

Успішні приклади реабілітації українських ветеранів демонструють значне

покращення їхнього емоційного стану, зниження симптомів ПТСР та покращення сімейних стосунків. Комплексний підхід, що об'єднує психотерапевтичну, фізичну та соціальну підтримку, дає можливість ветеранам поступово адаптуватися до мирного життя, відновити соціальні навички та повернутися до активної трудової діяльності.

Таким чином, інтеграція психологічної, фізичної та соціальної підтримки є ключовим елементом у реабілітації військовослужбовців після бойових дій. Зарубіжний досвід показує, що успішна реабілітація вимагає довготривалої терапевтичної роботи, яка триває після основного етапу лікування і підтримує ветеранів у процесі їх адаптації. Тому такі програми повинні бути гнучкими, враховувати індивідуальні потреби учасників та специфіку їх травматичних переживань, з якими вони стикаються після служби в бойових умовах.

УДК 364

Коваленко Іван Миколайович, доцент кафедри технічного та метрологічного забезпечення Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут;

Заєць Наталія Леонідівна, викладач кафедри технічного та метрологічного забезпечення Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут;

Жилінський Ігор Васильович, доцент кафедри технічного та метрологічного забезпечення Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, підполковник

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХНІХ СІМЕЙ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна в Україні, що триває з 2022 року, спричинила не лише значні військові та політичні виклики, а й серйозні соціальні проблеми для військовослужбовців та їхніх сімей. Військовослужбовці є основною опорою національної безпеки, особливо під час війни. Проте, окрім виконання бойових

завдань, вони та їхні родини стикаються з численними соціальними труднощами, що впливають на їхнє фізичне, психологічне та матеріальне благополуччя. У таких умовах питання соціального захисту військових стає ще актуальнішим, оскільки війна призводить до зростання кількості поранених, загиблих, осіб з інвалідністю, вдів та сиріт.

Однією з найсерйозніших проблем є психологічне навантаження військовослужбовців. Багато з них після участі в бойових діях страждають на посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що супроводжується панічними атаками, підвищеною тривожністю, безсонням, депресією, емоційною нестабільністю та труднощами в соціальній адаптації. Члени їхніх родин також зазнають значного емоційного стресу, стикаються з конфліктами та навіть проявами неконтрольованої агресії. Водночас у суспільстві досі існує стигматизація звернення до психологів, що ускладнює надання необхідної допомоги.

Основні соціальні проблеми військовослужбовців та їхніх сімей:

1. Фінансова нестабільність та недостатній рівень матеріального забезпечення:

- проблеми із несвоєчасною виплатою заробітної плати, компенсацій та страхових виплат;
- недостатня підтримка родин загиблих військових;
- необхідність покращення фінансової допомоги для впевненості сімей загиблих і поранених.

2. Психологічна реабілітація та моральна підтримка:

- обмежена кількість військових психологів та реабілітаційних центрів;
- відсутність психологічної підтримки для членів сімей військових;
- необхідність розширення програм психологічної допомоги.

3. Житлове питання:

- дефіцит державних житлових програм для військових;
- відсутність механізмів швидкого отримання житла для сімей загиблих та поранених;

- запровадження державних програм із підтримки будівництва житла та безвідсоткових іпотек для військових і ветеранів.

4. Медичне забезпечення та реабілітація поранених:

- перевантаженість військових шпиталів, що ускладнює якісне лікування;
- нестача спеціалістів з протезування та реабілітації;
- необхідність розширення державних програм медичної підтримки ветеранів та їхніх родин.

5. Соціальна адаптація та працевлаштування ветеранів:

- відсутність ефективних програм перекваліфікації;
- низька зацікавленість приватного бізнесу у працевлаштуванні ветеранів;
- впровадження державних ініціатив для перекваліфікації та розвитку бізнесу серед ветеранів.

6. Підтримка дітей військовослужбовців:

- недостатня кількість освітніх програм та пільг для дітей загиблих військових;
- відсутність системної психологічної допомоги для дітей, які втратили батьків;
- запровадження грантів на освіту та психологічної підтримки для родин військових.

Комплексний підхід до соціального захисту військовослужбовців включає фінансове забезпечення, психологічну підтримку, медичну реабілітацію, соціальну адаптацію та допомогу їхнім родинам. Ефективна державна політика має зосереджуватись на розширенні програм реабілітації, підтримці сімей військових, покращенні соціальних гарантій та допомозі ветеранам у поверненні до цивільного життя.

Суспільство також відіграє важливу роль у підтримці військових через волонтерські ініціативи, благодійні фонди та громадські організації. Залучення міжнародного досвіду та розширення програм соціальної адаптації дозволить зменшити негативні наслідки служби та підвищити рівень соціальної справедливості.

Україна має цінувати своїх захисників не лише під час служби, а й після їхнього повернення додому. Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх родин є обов'язком держави і кожного громадянина, який прагне бачити свою країну сильною та справедливою.

УДК 3.355.1

Куруч Анна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Україна перебуває в умовах тривалих бойових дій, що зумовлює висхідну потребу у комплексній підтримці військовослужбовців та їхніх родин. Згідно з офіційними даними Міністерства у справах ветеранів сьогодні в нашій країні нараховується майже 1 млн військовослужбовців, 1,4 млн ветеранів та ветеранок та 3,5 млн представників родин військовослужбовців, ветеранів та ветеранок.

Військовослужбовці Національної гвардії України виконують завдання в умовах високого фізичного та психологічного навантаження, що безпосередньо впливає на їхні родини. Одним із ключових напрямів підтримки є соціальний супровід, який сприяє адаптації військовослужбовця та його родину до умов військової служби, забезпеченню психологічної стабільності та подоланню кризових ситуацій.

Соціальний супровід родин військовослужбовців регулюється низкою нормативно-правових актів України. Основними документами, що визначають правові засади соціального захисту родин військових, є:

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;

Наказ МВС України №750 «Положення про служби супроводу військовослужбовців ДПСУ, НГУ, служб цивільного захисту, поліції та членів їх сімей».

Регіональні та місцеві програми соціальної підтримки учасників бойових дій та членів їх сімей.

Згідно з Наказом № 750 від 11.11.2024 року в Національній гвардії визначено завдання та специфіку діяльності служби супроводу. Мета служби підтримати військовослужбовців та членів їх сімей, насамперед тих, хто отримав поранення, захворювання, був звільнений з полону, членів сімей військовослужбовців, які зникли безвісти, та загинули під час виконання бойового завдання. Аналіз нормативної бази показує, що законодавство України передбачає механізми підтримки родин військовослужбовців, проте на практиці існують певні проблеми з їх імплементацією, що вимагає розробки ефективних методів соціального супроводу.

Супровід передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення соціальної адаптації, психологічної підтримки, соціальної роботи та організації дозвілля членів сімей військовослужбовців.

Отже, необхідність розгляду теми соціального супроводу родин військовослужбовців обумовлена такими факторами:

зростанням кількості військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, що потребує посилення підтримки їх та їхніх родин;

недостатністю координації між державними та громадськими організаціями у наданні якісних соціальних послуг;

потребою у стандартизації та вдосконаленні методів соціального супроводу;

важливістю психологічної реабілітації членів родин військовослужбовців для збереження соціальної стабільності.

Соціальний супровід родин військовослужбовців у Національній гвардії України є важливим напрямом державної політики, що потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Аналіз нормативно-правової бази свідчить про

наявність основ для забезпечення соціального супроводу, проте ефективність його реалізації залежить від впровадження сучасних методик, міжвідомчої співпраці та розширення програм підтримки.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку та впровадження інноваційних методів соціального супроводу, враховуючи міжнародний досвід та специфіку українських реалій.

УДК 3.355.1

Лехан Ольга Михайлівна, депутат Харківської обласної ради, голова комісії з питань соціальної політики, співпраці з інститутами громадянського суспільства соціального спрямування та у справах учасників АТО/ООС, членкиня громадської організації «Дружини ветеранів»

АНАЛІЗ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ЗАХИСНИКІВ І ЗАХИСНИЦЬ УКРАЇНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА 2024-2028 РОКИ

Харківська область – один із найбільш постраждалих від війни регіонів України, де тисячі військових щодня боронять країну, а їхні сім'ї стикаються з серйозними випробуваннями через воєнні дії. Це зумовлює гостру необхідність створення комплексної Програми підтримки, яка охоплюватиме соціальну, психологічну, економічну та правову допомогу захисникам і їхнім родинам.

За даними Харківської обласної військової адміністрації чисельність захисників і захисниць України (учасники бойових дій): на 01.2022 становить – 19169 осіб на 05. 2024 – 47193 осіб. Чисельність осіб з інвалідністю внаслідок війни: на 01.2022 – 690 осіб на 05.2024 – 1669 осіб. Чисельність членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України на 01.2022 – 412 осіб на 05. 2024 – 4008 осіб. Звільнені з військової служби (повертаються до цивільного життя): на 05. 2024 – 4296 осіб.

Комплексна Програма підтримки захисників і захисниць України та членів їхніх сімей у Харківській області на 2024-2028 роки передбачає загальний обсяг фінансування 549,700 млн. На 2024 рік Програмою передбачено 113,020 млн грн. Зокрема програма покривала у 2024 році:

Профінансовано 685,238 тис. грн щомісячна адресна грошова допомога для покриття витрат на оплату житлово-комунальних послуг членам сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України 486 осіб.

Профінансовано 7,552 млн грн щомісячна адресна виплата дітям загиблих воїнів (в розмірі 8 тис. грн щомісяця) 349 дітей.

Профінансовано 234,990 тис. грн часткова грошова компенсація за виготовлення та встановлення пам'ятних знаків (надгробків) на могилах загиблих (померлих) захисників і захисниць України 9 осіб. Профінансовано 2,800 млн грн. Одноразова адресна допомоги особам, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України та матеріальна допомога мешканцям Харківської області, які опинилися в скрутній життєвій ситуації (для осіб, які звільнені з полону) 39 осіб.

За 5 місяців 2024 року практичні психологи соціальних установ провели 653 індивідуальних та 81 групове заняття, якими охоплено 834 пацієнта. І це дуже низький показник, враховуючи потреби населення.

Це свідчить про необхідність розширення доступу до психологічної допомоги, проведення ефективної інформаційної кампанії серед ветеранської спільноти, оптимізації роботи психологічних служб та залучення більшої кількості фахівців для ефективного задоволення потреб громадян.

У 2024 році у Харківській області стартував пілотний проєкт із зубопротезування для окремих категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.

У Харківській області також функціонує адміністративний сервіс «Ветеран», який надає адміністративні послуги для захисників та захисниць, членів їх сімей, а також родин загиблих (померлих). Послуги надаються за принципом «єдиного вікна», що сприяє зручному та ефективному отриманню

пільг і послуг на державному та місцевому рівнях. У 2023 році сервісом скористалися 448 осіб, які отримали 460 послуг. Станом на 18 червня 2024 року кількість користувачів зросла до 1226 осіб, яким було надано 1166 послуг.

Проте, зважаючи на загальну чисельність захисників і захисниць України, а також родин загиблих, кількість звернень залишається невеликою. Це вказує на можливі труднощі з інформуванням або доступом до таких послуг для цієї категорії осіб.

УДК 614.8:61

Мельник Ольга Григорівна, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки Національного університету цивільного захисту України;

Мельник Руслан Павлович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фізико-математичних дисциплін Національного університету цивільного захисту України

ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Останнім часом зросла кількість надзвичайних ситуацій соціального та воєнного характеру, що безпосередньо пов'язані з активними бойовими діями та збройним конфліктом на території України. Внаслідок цих подій страждає не лише мирне населення, військовослужбовці, а й працівники спеціальних служб, зокрема Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), до основних обов'язків якої входить реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки.

Особливого значення в цей період набуває якісне медичне забезпечення особового складу ДСНС. Здоров'я кожного рятувальника і працівника

цивільного захисту є тим потенціалом, який забезпечує виконання ДСНС завдань за призначенням, а медичне забезпечення особового складу є однією із складових соціального захисту в системі ДСНС.

Питання державного регулювання медичного забезпечення рятувальників не лише мало вивчене, але й потребує комплексного дослідження його ролі та значення для виконання державою її завдань та функцій. Адже головним чинником реалізації соціальної політики держави є її спроможність забезпечити надання якісної медичної допомоги всім категоріям громадян, зокрема це стосується й осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту. Тому вивчення стану медичного забезпечення в системі ДСНС є особливо актуальним у сучасних умовах.

Метою даної роботи є вивчення та аналіз чинної нормативно-правової бази, норми якої визначають обсяг послуг медичного забезпечення в системі ДСНС.

Результати: здійснюючи аналіз законодавчої бази щодо правових підстав медичного забезпечення особового складу служби цивільного захисту, можна констатувати, що згідно з пунктом 33 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 16.12.2015 р. № 1052» ДСНС України відповідно до покладених на неї завдань здійснює заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні заходи, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, ветеранів служби цивільного захисту (війни), членів їх сімей, медичне обслуговування учнів (вихованців) навчальних закладів ДСНС України.

Основоположні норми, що регулюють медичне забезпечення осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, містяться в «Кодексі цивільного захисту України», а саме в статті 117 глави 25, наказі МВС України від 18.08.2014 р. № 831 «Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій», що визначає загальні засади медичного забезпечення, регламентує лікувально-

профілактичну роботу, санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи, організацію медичного постачання та організацію медико-психологічної реабілітації.

На медичному обслуговуванні в закладах системи ДСНС України перебувають такі категорії осіб (прикріплений контингент): особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту; курсанти та ліцеїсти навчальних закладів цивільного захисту; основні працівники професійних аварійно-рятувальних служб та працівники цивільного захисту; ветерани служби цивільного захисту (військової служби, органів внутрішніх справ, державної пожежної охорони), звільнені в запас (відставку) з МНС України та ДСНС України; особи, які відповідно до ЗУ від 22.10.1993 р. № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» мають право на користування закладами охорони здоров'я ДСНС України, у тому числі при виході на пенсію та зміні місця роботи або служби; - особи, звільнені зі служби цивільного захисту, визнані особами з інвалідністю внаслідок війни внаслідок захворювання, каліцтва, пов'язаного з виконанням службових обов'язків, та інші особи з інвалідністю, які отримують пенсію відповідно до ЗУ від 09.04.1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб; члени сімей осіб рядового і начальницького складу, курсантів навчальних закладів цивільного захисту, загиблих під час проходження військової служби (служби цивільного захисту).

Заклади охорони здоров'я ДСНС України здійснюють лікувально-профілактичні заходи, до яких належать:

- надання медичної допомоги прикріпленому контингенту в повсякденній діяльності та при виконанні завдань за призначенням;
- диспансеризація та проведення динамічного нагляду прикріплених контингентів;
- здійснення заходів щодо профілактики інфекційних захворювань, у тому числі організація і проведення екстреної та імунопрофілактики певних інфекційних хвороб;

- здійснення санітарно-просвітницької роботи;
- своєчасне виявлення осіб, які захворіли, надання їм необхідної медичної допомоги;
- відновлювальне лікування, у тому числі у відділенні реабілітації санаторно-курортного закладу ДСНС України (Міністерства оборони України, МВС України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, інших державних або комунальних закладах охорони здоров'я за рахунок коштів, передбачених на утримання ДСНС України);
- санаторно-курортне лікування та проведення медико-психологічної реабілітації;
- проведення військово-лікарської експертизи;
- проведення наукової, винахідницької та раціоналізаторської роботи.

Медичне забезпечення в системі ДСНС є невід'ємною частиною повноважень, покладених на службу цивільного захисту. Безпосередні заходи з медичного забезпечення безперервно здійснюють заклади охорони здоров'я системи ДСНС як у пунктах постійної дислокації органу, підрозділу служби цивільного захисту, так і під час виконання завдань за призначенням у зоні виникнення надзвичайної ситуації при ліквідації її наслідків. Медико-санітарна допомога надається відповідно до загальнодержавних соціальних нормативних актів та галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я.

В період, коли відбувається активне реформування державних інституцій у різних сферах з метою підвищення ефективності державного апарату в цілому, особовому складу служби цивільного захисту повинні гарантуватися високі стандарти соціального забезпечення та державне страхування. Тому, нормативно-правова база, що регулює питання медичного забезпечення в закладах охорони здоров'я ДСНС, потребує удосконалення з урахуванням проведених протягом останніх років заходів з реформування системи ДСНС.

Окрім цього, пропонується розглянути можливість отримання медичного обслуговування особового складу служби цивільного захисту в відомих

закладах охорони здоров'я МВС України не лише під час дії правового режиму воєнного стану та року після його припинення або скасування, а на постійній основі.

УДК 355.23:364(100)

Перемибіда Ірина Вікторівна, старший викладач кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, підполковник

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вирішення соціальних проблем й запитів військовослужбовців є важливим чинником забезпечення їхньої боєздатності, морально-психологічного стану особового складу та ефективного виконання завдань. Тривала служба в умовах бойових дій спричиняє значний психологічний тиск, що може призводити до посттравматичного стресового розладу, депресії та інших психоемоційних проблем. Без належної підтримки це може спричинити зниження мотивації, соціальну ізоляцію, агресію чи навіть самогубства серед військовослужбовців. Саме тому розвинені країни приділяють особливу увагу системам психологічної реабілітації, підтримці ментального здоров'я та соціальній адаптації ветеранів.

Окрім цього, важливою є проблема реінтеграції військових у цивільне життя після завершення служби. Відсутність належних умов для повернення до мирного життя, труднощі у працевлаштуванні та адаптації можуть негативно позначитися на якості життя ветеранів. Враховуючи цей аспект, у багатьох країнах існують державні програми перекваліфікації, освіти та соціального супроводу колишніх військовослужбовців. Це дає можливість їм знайти своє місце в суспільстві, забезпечити економічну незалежність і повернутися до активного громадського життя.

Ще одним важливим аспектом є підтримка сімей військовослужбовців, адже тривале перебування на фронті чи в зоні бойових дій накладає серйозне навантаження не лише на самих військових, а й на їхніх рідних. Фінансова, психологічна та соціальна підтримка сімей, зокрема родин загиблих або поранених, є важливим елементом військової політики, спрямованої на підвищення соціальної стабільності та морального духу армії.

В умовах повномасштабної війни Україна стикається з усіма переліченими викликами, тому вкрай актуальним є вивчення та впровадження найкращого світового досвіду у цій сфері.

Соціальні проблеми у військових формуваннях, такі як психологічна адаптація військовослужбовців, підтримка ветеранів, гендерна рівність, запобігання конфліктам та дискримінації, є важливими викликами для армій багатьох країн світу. В різних державах напрацьовано ефективні підходи до їх вирішення.

Зокрема, США мають одну з найрозвиненіших систем соціальної підтримки військових. Департамент у справах ветеранів (VA) забезпечує комплексну допомогу військовослужбовцям та ветеранам, включаючи:

психологічну реабілітацію (програми боротьби з посттравматичним стресовим розладом – PTSD);

фінансову допомогу, житлові пільги та страхування;

програми реінтеграції в цивільне життя та професійну підготовку. Також діє програма «Transition Assistance Program (TAP)», яка допомагає військовим адаптуватися після служби, отримати освіту та знайти роботу.

Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) активно підтримує своїх військовослужбовців навіть після завершення служби. Система соціальної допомоги передбачає:

довічну медичну допомогу для ветеранів, які отримали травми чи інвалідність;

освітні програми для адаптації до цивільного життя;

фінансову підтримку сімей військових через спеціальні фонди.

Зарубіжний досвід демонструє, що ефективно вирішення соціальних проблем у військових формуваннях потребує комплексного підходу. Найбільш успішними є моделі, що включають психологічну підтримку, реабілітацію, програми адаптації до цивільного життя, а також інклюзивну політику та соціальні гарантії. Ці підходи можуть бути корисними для впровадження в інших країнах, зокрема в Україні. Для України впровадження подібних ініціатив є критично важливим, адже значна кількість військовослужбовців повертається до цивільного життя, потребуючи належного соціального забезпечення, підтримки та адаптації. Використання зарубіжного досвіду дозволить не лише підвищити рівень соціального захисту військових, а й сприятиме збереженню їхнього потенціалу для подальшого розвитку країни.

УДК 364.3

Поліванов Олександр Геннадійович, доктор філософії, старший викладач кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки Національного університету цивільного захисту України, підполковник служби цивільного захисту

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) серед військових є надзвичайно актуальною темою, особливо в контексті сучасного військового конфлікту. З огляду на повномасштабну війну в Україні, кількість військових та цивільних осіб, які переживають травматичні події, зростає, що робить дослідження психологічних особливостей ПТСР надзвичайно актуальним.

Вивчити основні соціальні проблеми військовослужбовців та членів їх сімей, а також запропонувати ефективні шляхи їх вирішення на рівні державної політики та громадських ініціатив.

Основні проблеми які можуть зустрічатись у військовослужбовців:

- посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) у військовослужбовців: нав'язливі спогади про травматичні події, нічні кошмари, підвищена тривожність, агресія або апатія. Можливі **наслідки**: ускладнення соціальної адаптації, проблеми у сімейних стосунках, ризик суїцидальних думок.

- Емоційне вигорання, тривожність, депресія: втрата інтересу до життя, почуття втоми, емоційна спустошеність, постійний сум, відчуття безнадії, втрата апетиту, порушення сну, спалахи гніву, проблеми з контролем емоцій, конфліктність. Можливі **наслідки**: зниження продуктивності, проблеми у спілкуванні з близькими, втрата мотивації, ізоляція від суспільства, погіршення фізичного здоров'я, ризик самопошкодження.

- Вплив психологічних травм на сімейні стосунки: психологічні травми, отримані військовослужбовцями під час участі у бойових діях, мають глибокий вплив не лише на самих військових, але й на їхні сім'ї. Ці травми можуть суттєво

змінити динаміку сімейних стосунків, спричинити напругу, конфлікти та навіть розриви.

- **Соціальна дезадаптація:** труднощі у поверненні до цивільного життя; проблеми з працевлаштуванням через відсутність відповідних навичок або дискримінацію; відчуженість від суспільства через недостатнє розуміння їх потреб.

- **Економічні труднощі:** недостатній рівень фінансової підтримки для сімей військовослужбовців; відсутність житла або його неналежна якість для ветеранів; проблеми з отриманням соціальних пільг та компенсацій.

- **Проблеми сімей військовослужбовців:** емоційне навантаження на членів сімей через тривалу розлуку; **проблеми у вихованні дітей; емоційна відчуженість; тривога та страх за близьких;** труднощі у вихованні дітей у умовах відсутності одного з батьків; **соціальна ізоляція сімей військовослужбовців.** Можливі наслідки: емоційне виснаження, порушення сну, проблеми з концентрацією; розрив сімейних зв'язків, конфлікти, почуття провини; порушення психічного розвитку дитини, труднощі у навчанні, проблеми у спілкуванні з однолітками.

До шляхи вирішення можна віднести наступні заходи:

- **психологічна підтримка:** створення спеціалізованих центрів реабілітації для військовослужбовців та їх сімей; впровадження програм психологічної допомоги, включаючи терапію ПТСР; підготовка психологів, які спеціалізуються на роботі з ветеранами; використання методів, таких як когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, групові заняття; забезпечення психологічної підтримки на всіх етапах — від участі у бойових діях до повернення до мирного життя.

- **Соціальна адаптація:** розробка програм навчання та перекваліфікації для військовослужбовців; залучення ветеранів до громадської діяльності через волонтерські програми; просвітницька робота з населенням для подолання стереотипів щодо ветеранів.

- **Економічна підтримка:** підвищення рівня фінансової допомоги для

сімей військовослужбовців; забезпечення доступного житла для ветеранів через державні програми; спрощення процедур отримання соціальних пільг та компенсацій.

- **Підтримка сімей:** створення центрів підтримки для сімей військовослужбовців; організація груп взаємодопомоги для дружин та дітей військових; розробка програм соціальної адаптації для дітей, які пережили розлуку з батьками; інформування сімей військовослужбовців про те, як розпізнавати ознаки психологічних проблем та надавати підтримку; проведення тренінгів з емоційного інтелекту для покращення взаєморозуміння у сім'ях.

Соціальні проблеми військовослужбовців та їх сімей є комплексними та вимагають системного підходу до їх вирішення. Для цього необхідно об'єднати зусилля держави, громадських організацій та міжнародних партнерів. Ключовим є розуміння того, що подолання наслідків психологічних травм — це довгий процес, який вимагає терпіння, підтримки та професійного підходу. Ефективна реабілітація, соціальна адаптація та економічна підтримка дозволять забезпечити гідну якість життя для військовослужбовців та їх сімей, що є важливим кроком у відновленні суспільства після війни.

УДК 355.1/304

Проценко Олександр Володимирович, курсант 32 відділення 139 групи кафедри військової підготовки спеціалістів державної спеціальної служби транспорту Українського державного університету науки та технологій, солдат;

Мяло Віталій Михайлович, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ ЯК СКЛADOVA СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей є одним із важливих складових забезпечення боєготовності Сил оборони України, яка

виражається високим рівнем морально-психологічного стану особового складу та дозволяє якісно виконувати завдання за призначенням. У сучасних умовах система соціального забезпечення Збройних сил України поєднує в собі як матеріальне забезпечення, так і комплексний соціальний супровід, що спрямований в першу чергу на адаптацію військовослужбовців та членів їхніх сімей до особливостей військової служби та надання допомоги в подолання можливих кризових ситуацій.

В сучасній науковій літературі, нормативно-правових актах, а також у практиці соціальної роботи, соціального захисту та надання соціальних послуг широко використовується такий термін, як «соціальний супровід».

Так, аналіз різних наукових і нормативних джерел дозволяє виокремити ключові характеристики соціального супроводу, що є релевантними для військовослужбовців та їхніх сімей:

- специфічний вид соціальної роботи індивідуального характеру, що включає надання комплексу адаптованих до потреб військовослужбовців соціальних послуг;
- задоволення індивідуальних потреб, що включає як соціальну, так і психологічну підтримку;
- адресна спрямованість, оскільки користувачами виступають особи, які перебувають у складних життєвих обставинах через різні кризові ситуації;
- формування умов для розв'язання кризових ситуацій, що передбачає не лише їх подолання, а й подальший розвиток спроможності військовослужбовців та їхніх сімей ефективно адаптуватися до змін.

Так, на основі вищезазначеного, можна надати наступне визначення соціальному супроводу військовослужбовців та членів їхніх сімей, як спеціалізований вид соціальної роботи, що передбачає надання комплексу соціальних послуг військовослужбовцям, їхнім сім'ям, а також родинам загиблих, зниклих безвісти та полонених, з урахуванням їхніх індивідуальних потреб. Його головною метою є подолання або мінімізація негативного впливу

складних життєвих обставин та сприяння соціальній адаптації військовослужбовців та їхніх близьких.

Організація та реалізація соціального супроводу в такому контексті передбачає системний підхід до виявлення та аналізу індивідуальних проблем військовослужбовців і членів їхніх сімей. Важлива роль у цьому процесі відведена посадовим особам підрозділів, військових частин та територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, що забезпечують виконання заходів соціального і правового захисту.

Забезпечення соціального та правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей потребує комплексного підходу до виявлення їхніх потреб та вирішення актуальних проблем. З цією метою застосовуються різноманітні механізми соціальної діагностики, моніторингу та адресної роботи, що спрямовані на покращення соціального забезпечення особового складу та запобігання кризовим ситуаціям.

В методичному посібнику «Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки», описано основні методів визначення проблем та потреб військовослужбовців, до яких належать:

- адресна підтримка військовослужбовців і членів їхніх сімей, яка передбачає індивідуальний підхід до осіб, які потребують посиленої соціальної допомоги та психологічної підтримки. Така робота сприяє оперативному реагуванню на їхні запити та ефективному розв'язанню проблемних ситуацій.

- Функціонування каналів комунікації та зворотного зв'язку, що включає роботу гарячих ліній та телефонів довіри, що забезпечує можливість військовослужбовцям та їхнім родинам звертатися з питань соціального та правового захисту. Оперативний розгляд заяв, пропозицій і скарг дозволяє підвищити рівень довіри до соціальних інституцій та сприяє розв'язанню конфліктних ситуацій.

- Моніторинг соціальних процесів у військових частинах та підрозділах, на меті якого є системне спостереження та аналіз соціальної динаміки, що дозволяє виявляти потенційні ризики та запобігати виникненню соціальної напруги. Це сприяє розробці превентивних заходів для підтримки соціально-психологічної стабільності в підрозділах.

- Організація та проведення соціологічних досліджень, ціллю яких є цільові військово-соціологічні опитування та дослідження задля об'єктивності оцінки соціальних потреб військовослужбовців і членів їхніх сімей. Аналіз отриманих даних допомагає вдосконалювати політику соціального захисту та адаптувати її до реальних викликів.

Таким чином, соціальний супровід військовослужбовців та членів їхніх сімей є важливим напрямом соціальної політики, спрямованої на зниження рівня соціальної напруги, створення сприятливого соціального середовища та підтримку морально-психологічного стану особового складу. Його реалізація забезпечує комплексний підхід, який визначає індивідуальні проблеми і потреби військовослужбовців та їхньої родини, а також розробку та впровадження відповідних заходів в соціальній сфері.

Тож, ефективна система соціального супроводу підвищує рівень соціального захисту військовослужбовців, зміцнює їхню психологічну стійкість та формує належний соціально-психологічний клімат у Збройних Силах України.

УДК 159.91

Тамарін Сергій Васильович, аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

РЕАДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ: СУТНІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Реадаптація учасників бойових дій в Україні є багатоплановим процесом повернення до цивільного життя. Вона включає в себе психологічне, фізичне, соціальне та економічне відновлення особистості, яка проходила службу в умовах війни. В українському контексті цей процес ускладнений багатьма факторами, серед яких: триваюча війна, соціальні та економічні виклики, а також історично-культурні особливості.

Реадаптація – це не лише повернення до цивільного способу життя, а й переосмислення учасниками бойових дій своїх ролей у суспільстві, відновлення соціальних зв'язків і формування нової ідентичності. Умовно цей процес можна поділити на кілька ключових аспектів:

1. Психологічна реадаптація. Учасники бойових дій часто стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією, тривожними розладами та емоційним виснаженням. Психологічна реадаптація спрямована на подолання цих проблем шляхом надання професійної психологічної допомоги, участі в групових або індивідуальних терапевтичних сесіях, а також залучення ветеранів до активної соціальної діяльності.

2. Соціальна реадаптація. Один із ключових викликів – відновлення соціальних зв'язків. Після повернення багато ветеранів почуваються ізольованими через нерозуміння їхнього досвіду цивільними. Соціальна реадаптація включає участь у громадських ініціативах, волонтерстві, а також інтеграцію ветеранів у різні соціальні групи.

3. Економічна реадаптація. Ветерани часто стикаються з труднощами у пошуку роботи через відсутність цивільного досвіду чи перекваліфікації. У цьому контексті важливими є програми професійної перепідготовки, освітні

курси та створення робочих місць, що відповідають їхнім військовим навичкам.

4. Фізична реадаптація. Багато ветеранів повертаються з війни з пораненнями чи хронічними захворюваннями, що вимагають довготривалого лікування та реабілітації. Фізична реадаптація передбачає забезпечення доступу до медичних послуг, реабілітаційних центрів, фізіотерапії та спортивних програм.

Соціальна реадаптація військових після повернення з бойових дій – важлива частина комплексної підтримки, і багато країн мають програми для цього. Ось кілька прикладів успішних практик:

США: мають розвинену систему реадаптації для ветеранів, зокрема через Департамент у справах ветеранів (VA), який надає широкий спектр послуг, від психологічної підтримки до соціальної інтеграції. Важливим є також створення «Veterans Affairs Medical Centers», де пропонуються не лише медичні послуги, але й програми для соціалізації, волонтерства та розвитку нових навичок для цивільного життя.

Велика Британія: військові ветерани мають доступ до програм реадаптації через організацію The Veterans' Gateway, яка пропонує комплексну підтримку, включаючи фінансову, житлову, психологічну допомогу та допомогу у працевлаштуванні. Крім того, програми соціалізації в британських реабілітаційних центрах включають курси, що допомагають адаптуватися до цивільного життя.

Канада: програми для ветеранів в Канаді акцентують увагу на підтримці психічного здоров'я та соціальній реадаптації. Canadian Forces Personnel Support Programs включають як індивідуальні консультації, так і групові програми, де ветерани можуть отримувати підтримку один від одного, обговорювати досвід і адаптуватися до цивільного життя.

Австралія: військові ветерани отримують підтримку через організацію Open Arms – Veterans & Families Counselling, яка надає консультації, а також програми для родин ветеранів. Вони активно працюють над підвищенням обізнаності про важливість соціальної інтеграції через спільноти та заходи для

відновлення соціальних зв'язків.

Норвегія: Норвегія також активно займається реадaptaцією своїх ветеранів, особливо через програму Veterans Affairs Norway, що включає лікування психічних травм (особливо ПТСР) та створення можливостей для цивільної роботи. Країна також має систему підтримки родин ветеранів, щоб зменшити соціальну ізоляцію.

Успіх цих підходів полягає в комплексності і мультидисциплінарному підході, де поєднуються психологічна підтримка, медичні послуги, професійна підготовка та соціальна інтеграція. Інтеграція ветеранів в цивільне життя часто вимагає не лише надання соціальних послуг, але й глибшої підтримки для адаптації на рівні громади.

Повертаючись до української практики маємо наступне.

З 2018 року працює Міністерство у справах ветеранів України, одним із основних завдань якого є формування і реалізація державної політики у сфері: соціального захисту ветеранів та членів їх сімей, зокрема забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, а також санаторно-курортним лікуванням, житлом.

Створюються простори для ветеранів. Наприклад, Veteran Hub – українська ініціатива, які описують кілька етапів реадaptaції ветеранів, зокрема перехід від військової служби до цивільного життя. Окремо акцентовано увагу на труднощах адаптації через зміни в оточенні, втоми та відсутності звичних обов'язків. Ресурси для ветеранів включають психологічну підтримку, юридичні консультації, пошук роботи та освітні можливості. Це допомагає зменшити соціальну ізоляцію та підтримує ветеранів у процесі інтеграції в суспільство.

У червні 2023 року Кабінет міністрів України погодився із пропозицією Міністерства у справах ветеранів стосовно реалізації експериментального проєкту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя у Вінницькій, Дніпропетровській, Закарпатській, Київській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Сумській,

Харківській областях та м. Києві. Функціонуватиме він за принципом «рівний – рівному», а до обов'язків помічника ветерана входить індивідуальний професійний супровід ветеранів та членів їхніх сімей у межах переходу від військової служби до цивільного життя.

Реалії та виклики реадаптації в Україні.

Український досвід реадаптації ветеранів значно відрізняється від практик інших країн через унікальні історичні та соціальні обставини. Основними викликами є:

1. Тривалість війни. Багато ветеранів повертаються до цивільного життя, коли війна триває, що створює постійний емоційний тиск і загрозу повторного повернення на службу.

2. Відсутність системного підходу. Незважаючи на наявність численних ініціатив, наприклад, таких як Veteran Hub, багато аспектів реадаптації залишаються недостатньо координованими на державному рівні.

3. Соціальна ізоляція. Часто ветерани відчують нерозуміння з боку суспільства або навіть стикаються зі стигматизацією, що ускладнює їхню інтеграцію.

4. Економічна нестабільність. В умовах економічних викликів країни працевлаштування ветеранів стає ще складнішим завданням, особливо для тих, хто повертається у старшому віці.

Реоадаптація ветеранів в Україні – це не лише виклик, а й можливість створити нову соціальну культуру, де повага до захисників країни стане частиною національної ідентичності. Ефективна реадаптація допоможе ветеранам не лише знайти своє місце у цивільному житті, а й стати рушійною силою для розбудови країни.

Пропозиції щодо налагодження і покращення процесу реадаптації учасників бойових дій до цивільного життя:

1. Розробка унікальних програм інтеграції: створити програми, які враховують індивідуальні потреби ветеранів залежно від їх віку, досвіду та стадії адаптації. Наприклад, для молодих ветеранів – кар'єрні консультації та освітні

можливості, для старших – медична та психологічна підтримка.

2. Індивідуальні плани підтримки: запровадити персональні плани реадaptaції, які охоплюють різні аспекти добробуту: фізичний, психологічний, соціальний та економічний.

3. Залучення сімей: інтеграція сімей ветеранів у процес адаптації сприятиме зміцненню їхніх соціальних зв'язків. Потрібно розробити програми сімейної психологічної допомоги.

4. Менторство з боку ветеранів: залучення ветеранів, які вже пройшли етап адаптації, до підтримки інших. Це не лише допоможе новим ветеранам, а й зміцнить почуття значущості у тих, хто допомагає.

5. Підтримка працевлаштування: створення партнерств із бізнесом для забезпечення ветеранів робочими місцями, які відповідають їхнім навичкам.

6. Дослідження негативних траєкторій: провести додаткові дослідження щодо причин затримки адаптації (реадaptaції) та розробити стратегії для запобігання негативним наслідкам.

7. Інтеграція в освітній простір: забезпечення можливостей для навчання в університетах, курсах чи професійних школах із фінансовою підтримкою.

8. Підтримка соціальних зв'язків: розвиток програм, які допомагають ветеранам налагоджувати стосунки в громадах, через волонтерство або участь у громадських ініціативах.

9. Юридична допомога: забезпечення доступу до юридичних консультацій для вирішення питань, які виникають у період адаптації.

10. Фокус на довгостроковій підтримці: організація програм, що підтримують ветеранів у довгостроковій перспективі, особливо в періоди кризи чи змін.

Реадaptaція учасників бойових дій, ветеранів – це комплексний і тривалий процес. Важливо забезпечити індивідуальну та сімейну підтримку, сприяти інтеграції в соціум і створювати довгострокові стратегії підтримки. Дослідження «Veteran Hub», та робота «Лісова Поляна» демонструє, що тривалість етапів адаптації залежить від доступу до ресурсів, підтримки оточення та рівня

добробуту. Унікальні рішення, такі як індивідуалізовані програми, менторство та сприяння соціальній інтеграції, можуть значно покращити якість життя ветеранів та допомогти їм успішно інтегруватися в цивільне життя.

УДК 1:355

Тибінка Андрій Андрійович, курсант 113 навчальної групи гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, молодший сержант;

Севрук Ірина Ігорівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

СОЦІАЛЬНА ІЗОЛЯЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

На теренах України тривають бойові дії. Більш ніж десять років. Ті, хто захищає незалежність та суверенітет країни, ті, хто незважаючи на чисельні ризики та виклики зони ведення бойових дій, виконують військовий обов'язок, стикаються з чисельними проблемами, серед яких соціальна ізоляція постає як життєво значуща, екзистенційна.

Соціальна ізоляція військовослужбовців – проблема, що супроводжує військову службу та особливо загострюється під час ведення бойових дій. Ця проблема впливає не лише на самих військових, а й на їхні сім'ї, суспільство та, навіть, державу в цілому. Війна, конфлікти, ротації, тривала служба далеко від дому – все це створює умови для відчуження, психологічного виснаження та соціального розриву між військовими та цивільним населенням. У глобальній перспективі ця проблема призводить до значних демографічних змін, високого рівня розлучень, депопуляції та навіть кризових соціальних явищ, які формують майбутнє як окремих націй, так і світового порядку загалом. Аналізуючи загрози цієї проблеми, її соціально-філософський контекст і шляхи вирішення, можна

зробити висновок, що її подолання є не лише моральним, а й стратегічним завданням для держав та суспільств.

Тому метою дослідження є аналіз основних вимірів проблеми соціальної ізоляції військовослужбовців з урахуванням міжнародного та національного досвіду та пошук можливих оптимальних шляхів подолання даної проблеми у сучасній Україні.

Соціальна ізоляція військовослужбовців має багатовимірну природу. Її прояви – фізичний та психологічний розрив між військовими та їхніми родинами через довготривалі місії, ротації та бойові дії, що робить неможливим нормальне функціонування сімейних зв'язків. Це – самотність військовослужбовців, які перебувають у зонах бойових дій або на службі, через відсутність підтримки з боку близьких. Це – емоційне вигорання, психологічні розлади, проблеми «повернення з війни» та соціальної адаптації до мирного життя. Це – відчуження військових після повернення додому: цивільне населення, яке не пережило військового досвіду, часто не розуміє емоційного стану ветеранів, що призводить до їхньої маргіналізації.

Проблема соціальної ізоляції військових вписується в концепцію екзистенційної самотності. Мартін Гайдеггер у своїх працях наголошував, що війна створює особливий вимір людського існування, у якому військовослужбовець стикається з фундаментальними питаннями буття, смерті та обов'язку. Ця самотність є не просто фізичною відсутністю близьких, а й екзистенційним станом, у якому людина опиняється перед лицем смерті та чисельних морально-етичних дилем. Соціальна ізоляція, отже, є не лише соціальним чи психологічним явищем, а й глибоко філософським питанням «існування-людини-на-війні». Це питання, що артикулюється сучасними представниками філософії екзистенціалізму через формулу: «як залишитися людиною в нелюдських умовах війни?»

Одним із найбільших соціальних наслідків соціальної ізоляції стає демографічна криза. Військові конфлікти самі по собі спричиняють значне скорочення чисельності населення. Війна – це завжди загибель цивільних та

військових через ведення бойових дій. Але не тільки це. Значна кількість чоловіків і жінок не створюють сімей або не мають змоги підтримувати сімейні стосунки. Історія та соціологічні дослідження доводять: після великих воєн рівень народжуваності суттєво знижується, а рівень розлучень стрімко зростає. Наприклад, після Другої світової війни у Європі відбувся демографічний спад, який, хоча й компенсувався згодом, але став серйозною соціальною кризою. Війна в Афганістані та Іраку для США також мала наслідки у вигляді високого рівня розлучень серед військових: дослідження показують, що до 30% військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, стикалися з розпадом сім'ї після повернення.

Ключовим аспектом проблеми є також соціальна адаптація військових після служби. Бойовий досвід змінює людину, її психологічний стан, систему цінностей, спосіб мислення. Ветерани стикаються з труднощами у пошуку роботи, соціальній комунікації, інтеграції у цивільне життя. У США, Великій Британії та Ізраїлі існують спеціальні програми підтримки ветеранів, спрямовані на їхню реабілітацію та соціалізацію. Наприклад, у США працює програма «Transition Assistance Program (TAP)», яка допомагає військовим адаптуватися до цивільного життя через освіту, працевлаштування та психологічну підтримку. У Великій Британії діє система благодійних організацій, які надають допомогу ветеранам у сфері ментального здоров'я та професійної реінтеграції.

В Україні проблема соціальної ізоляції військовослужбовців особливо загострилася з початком широкомасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Для її вирішення державні органи, громадські організації та волонтерські ініціативи розробляють та впроваджують численні програми реабілітації, психологічної підтримки та соціалізації ветеранів.

На державному рівні діє Міністерство у справах ветеранів України, яке координує політику реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя. Запроваджено такі програми, як «Житло для ветеранів», що передбачає надання пільгового житла учасникам бойових дій, а також державні ініціативи з

психологічної реабілітації. Функціонує Центр допомоги учасникам АТО/ООС, що забезпечує юридичну, соціальну та психологічну підтримку.

Одним із найважливіших аспектів вирішення проблеми соціальної ізоляції є реабілітація та психологічна підтримка військових. В Україні працює низка центрів психологічної допомоги ветеранам, таких як «Лісова поляна» у Київській області, де застосовуються методи когнітивно-поведінкової терапії, арт-терапії, фізичної реабілітації. Активно впроваджуються міжнародні практики, такі як програма «Warrior's Path», що базується на досвіді НАТО та США.

Для соціальної адаптації військових діють освітні та перекваліфікаційні програми, серед яких «Норвегія-Україна», що спрямована на професійну підготовку та працевлаштування ветеранів. Впроваджено ініціативу «Army of Recovery» для залучення військовослужбовців, які демобілізуються, до відбудови інфраструктури країни.

Важливу роль у подоланні соціальної ізоляції відіграє громадянське суспільство. Фонд «Повернись живим» реалізує програми підтримки військових та їхніх сімей, організовуючи психологічну допомогу та освітні заходи. Благодійний фонд «Ветеран Хаб» створює середовище для комунікації, роботи та розвитку військових, що повернулися до цивільного життя.

Водночас, на думку автора, основною проблемою є те, що державна підтримка здебільшого спрямована на військовослужбовців, тоді як необхідна комплексна допомога всій родині, особливо в аспекті психологічної реабілітації. Тривала розлука, зумовлена військовою службою, спричиняє глибокі зміни у світогляді, моделях поведінки і звичках як самих військових, так і їхніх близьких. Це ускладнює подальшу адаптацію до спільного життя після повернення з бойових дій. Короткострокові періоди відпустки дають можливість тимчасово відновити сімейні зв'язки, але дійсні труднощі у взаєморозумінні виникають тоді, коли військовий після повернення з передової перебуває в родині тривалий час. Це може призвести до дестабілізації сімейних відносин. Отже, ефективна система реінтеграції військовослужбовців має включати механізми спільної

реабілітації і військових, і членів їхніх родин, що сприятиме гармонізації взаємовідносин.

Крім того, військовослужбовці, які перебувають у довготривалих місіях або в умовах бойових дій, відчують проблему втрати громадянської ідентичності. Солдати, які довгий час виконують функції захисту, нерідко відчують себе відірваними від мирного суспільства. Це може призвести до радикалізації мислення, агресії або соціальної дезадаптації. Один із способів подолання цієї проблеми – формування нових соціальних ролей для ветеранів через державні програми перекваліфікації та залучення їх до суспільно-корисної діяльності. В Ізраїлі, наприклад, військові після служби часто працюють у сфері безпеки, викладання, громадського активізму, що дозволяє їм інтегруватися в суспільство без втрати власної значущості.

Важливу роль у подоланні соціальної ізоляції відіграють також цифрові технології. У сучасному світі розвиток інтернет-комунікацій дозволяє військовослужбовцям підтримувати зв'язок із сім'ями навіть під час служби. Використання відеозв'язку, соціальних мереж, спеціалізованих мобільних додатків для військових дозволяє мінімізувати дистанційність та покращити емоційний стан військових. Досвід НАТО показує, що використання онлайн-платформ для психологічної підтримки військових підвищує їхню стійкість до стресу та знижує ризик психологічних розладів.

Таким чином, проблема соціальної ізоляції військовослужбовців є глибоким соціальним, філософським та політичним викликом, який потребує комплексного та системного підходу.

Серед заходів, що є перспективними у подоланні соціальної ізоляції військовослужбовців в сучасній Україні, слід назвати:

- створення цільових програм щодо підтримки військових та їхніх сімей,
- розвиток системи психологічної допомоги, що включає роботу і з військовослужбовцями, і з членами родин військовослужбовців;
- створення програм та заходів, спрямованих на забезпечення можливостей реінтеграції військових у суспільство;

- принципово важливим вважаємо формування нового суспільного ставлення до військовослужбовців як до носіїв цінностей патріотизму та служіння Батьківщині, а не як до ізольованої соціальної групи, що передбачає не тільки системну роботу з військово-патріотичного виховання молоді, а й чисельні заходи, спрямовані на трансформацію ментальності широких верств населення сучасної України.

Війна змінює людей, але суспільство може допомогти їм знайти своє місце після неї, запобігаючи кризам, які можуть стати загрозою не лише для окремих сімей, а й для народу України.

УДК 355.123.3

Ткачук Павло Вікторович, заступник начальника кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, підполковник

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ЗАКОРДОННИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ

Соціальні проблеми у збройних силах є важливим аспектом функціонування будь-якої армії, оскільки вони безпосередньо впливають на моральний стан військовослужбовців, їх ефективність та готовність виконувати завдання за призначенням. У сучасних умовах, особливо під час повномасштабної агресії росії проти нашої держави, вирішення соціальних проблем стає критично важливим для підтримки боєздатності нашого війська. Розглянемо порівняльний аналіз вирішення соціальних проблем у Збройних Силах України та у закордонних військових формуваннях (на прикладі країн НАТО, таких як США, Великобританія та Німеччина).

Соціальний захист військовослужбовців є одним із ключових елементів підтримки морального духу та ефективності армії. Він включає фінансову підтримку, медичне страхування, компенсації за поранення або загибель, пільги для сімей військовослужбовців та інші аспекти.

Після початку російської агресії у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році Україна значно активізувала зусилля щодо покращення соціального захисту військовослужбовців. Основні аспекти включають:

Фінансова підтримка: Військовослужбовці ЗСУ отримують грошове забезпечення, яке залежить від звання, посади та умов служби. Під час війни було введено додаткові виплати за участь у бойових діях, а також компенсації за поранення або інвалідність. Однак розміри цих виплат часто є недостатніми через обмежені державні ресурси.

Медичне страхування та реабілітація: Україна розвиває систему медичного забезпечення військовослужбовців, включаючи лікування та реабілітацію поранених. Створено спеціалізовані центри реабілітації, але їхня кількість та якість послуг залишаються недостатніми через брак фінансування та кваліфікованих фахівців.

Підтримка сімей: Сім'ї загиблих або поранених військовослужбовців отримують компенсації та пільги, такі як безкоштовне харчування для дітей, пільгові кредити та інші соціальні гарантії. Однак ці програми часто стикаються з бюрократією та затримками у виплатах.

Пенсійне забезпечення: Військові пенсії в Україні залишаються досить низькими порівняно зі стандартами країн НАТО. Це створює додаткові труднощі для ветеранів після завершення служби.

Країни НАТО, такі як США, Великобританія та Німеччина, мають доволі розвинену систему соціального захисту військовослужбовців. Основні аспекти включають:

Фінансова підтримка: У США військовослужбовці отримують конкурентне грошове забезпечення, яке регулярно індексується. Додаткові виплати включають бойові надбавки, допомога на житло та харчування. Розміри

виплат значно вищі, ніж у ЗСУ, що дозволяє забезпечити високий рівень життя для військовослужбовців та їхніх сімей.

Медичне страхування та реабілітація: У США діє система "TRICARE", яка забезпечує повне медичне страхування для військовослужбовців та їхніх сімей. Ветеранські лікарні та реабілітаційні центри надають високоякісні послуги, включаючи психологічну допомогу та довгострокову реабілітацію.

Підтримка сімей: Сім'ї військовослужбовців у США отримують значну підтримку, включаючи освітні програми для дітей, допомогу з житлом та психологічну підтримку.

Пенсійне забезпечення: У США військові пенсії є досить високими та забезпечують комфортний рівень життя для ветеранів. Додатково діють програми соціальної адаптації, які допомагають ветеранам інтегруватися у цивільне життя.

Порівняння соціального захисту у Збройних Силах України та закордонних формуваннях:

Фінансова підтримка:

ЗСУ: Виплати є нижчими порівняно з країнами НАТО, що пов'язано з обмеженими ресурсами та військовими умовами.

Закордонні формування: Високі зарплати та додаткові виплати забезпечують комфортний рівень життя.

Медичне забезпечення:

ЗСУ: Система медичного забезпечення розвивається, але є недостатньою через брак ресурсів та інфраструктури.

Закордонні формування: Повне медичне страхування та високоякісні реабілітаційні центри.

Підтримка сімей:

ЗСУ: Існують програми підтримки, але вони часто стикаються з бюрократією та затримками.

Закордонні формування: Розгалужена система підтримки сімей, включаючи освітні та психологічні програми.

Пенсійне забезпечення:

ЗСУ: Пенсії залишаються низькими, що ускладнює життя ветеранів.

Закордонні формування: Високі пенсії та програми соціальної адаптації.

Як висновок можна відзначити, що соціальний захист у ЗСУ значно покращився за останні роки, але все ще поступається стандартам країн НАТО через обмежені ресурси та складні умови війни. Для подальшого вдосконалення системи соціального захисту Україні необхідно збільшити фінансування, запозичити досвід закордонних країн та покращити координацію між державними органами та громадськими організаціями.

УДК 159.9

Федорчук Максим Миколайович, курсант 4 курсу навчання за ОПП «Психологія», факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Маковський Артем Олегович, доктор філософії, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЩОДО ПОДОЛАННЯ НЕВРОТИЧНИХ ПРОЯВІВ

На сьогоднішній час спостерігається висока інтенсивність, напруженість, швидкоплинність подій, яка призводить до функціонування психіки людей та у тому числі військовослужбовців на межі допустимих навантажень. Стресові ситуації, які часто виникають у житті, психічні травми призводять до появи невротичних порушень. Ці порушення можуть бути короткочасними або довготривалими.

Під час проведення психокорекції робота психолога спрямована на зниження тривоги у військовослужбовців та на відновлення у них почуття особистісної цілісності для того, щоб військовослужбовець мав можливість контролювати травматичні події. Психокорекційна робота спрямована на зміну когнітивної моделі життєдіяльності військовослужбовців, які мають невротичні порушення; на переоцінку травматичного досвіду та зміну емоційної стратегії реагування, на відновлення відчуття власної цінності та здатності змінити своє життя.

Ми розробили низку практичних рекомендацій військовослужбовцям щодо подолання невротичних проявів. А саме:

1. В умовах повсякденної діяльності військовослужбовцям рекомендовано:

а) усвідомити та подолати чинники, які призводять до невротичних розладів;

б) відвідувати групові заняття;

в) спиратися на власні ресурси (сім'я, дім, хобі тощо);

г) дотримуватись режиму дня, сну і відпочинку;

д) займатись спортом та продуктивною діяльністю.

2. В екстремальних/бойових умовах військовослужбовцям рекомендовано:

а) оцінити ситуацію та ступінь загрози для життя;

б) сфокусуватись на ситуації, своїх ресурсах;

в) обрати певну стратегію, щодо вирішення ситуації;

г) зважити чи дана стратегія є результативною;

д) виконати дії для її подолання;

є) застосувати прийоми самовідновлення та саморегуляції.

Отже, на нашу думку, дотримання військовослужбовцями зазначених рекомендацій сприятиме збереженню їх психічного здоров'я та психологічного благополуччя.

СЕКЦІЯ 2

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 159.95

Авілов Ігор Валерійович, начальник командного пункту – заступник начальника штабу з бойового управління військової частини КСВ ЗСУ, майор

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Військовий обов'язок та обов'язкова військова служба – поняття та явища, яке в українському суспільстві навколо себе визиває чимало дискусій. Останні роки, якщо не десятиріччя, система призову та проходження обов'язкової військової служби мало відповідала викликам сучасності, з якими зіштовхнулось українське суспільство в 2022 році.

18 травня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», який впровадив глобальні зміни в Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». Стосується він і строкової служби, яку остаточно скасували. Тепер молоді люди віком від 18 до 25 років повинні проходити базову загальновійськову підготовку (БЗВП) або базову військову службу (БВС). БЗВП розпочнеться з вересня 2025 року та буде проводитися під час навчання у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ). Вона включається до освітніх програм і навчальних планів закладів вищої освіти як окрема дисципліна та складається з теоретичної підготовки в обсязі трьох кредитів ЄКТС та практичної підготовки в обсязі семи кредитів

ЄКТС. БВС займе місце строкової служби та буде доступна тим, хто не навчається у ВНЗ. В мирний час її тривалість буде складати до 5 місяців, під час воєнного стану – до 3 місяців.

Нормативних документів чи державних програм, які спрямовані на удосконалення системи мотивації до військової служби або таких, які б розкривали значимість обов'язкової військової служби для держави, на тепер не розроблено. Це призводить до занепокоєння з приводу того, що повного розуміння проблем, які породила строкова служба, керівництво держави не має і тому, якщо, не змінити підходи до формування відносин між державою та військовослужбовцем, якого залучено до проходження обов'язкової військової служби, ризикуємо отримати строкову службу 2.0.

Метою дослідження є аналіз мотиваційних аспектів обов'язкової військової служби до початку повномасштабної збройної агресії проти російської федерації, на цій основі пропозиція щодо шляхів подолання основних факторів, що знижують мотивацію юнаків проходити обов'язкову військову службу.

Аналіз законодавства України дає нам розуміння, що основними завданнями обов'язкової служби були та залишаються:

1. Формування військового резерву з числа осіб (військовозобов'язаних);
2. Посилення спроможності Сил оборони. Тобто на час служби військовослужбовці обов'язкової військової служби є інтегрованою складовою Сил оборони та, в межах визначених законодавством України, можуть залучатися до виконання штатних завдань у військових частинах;
3. Залучення потенційних контрактників до підрозділів Сил безпеки й оборони через агітацію дійсних військовослужбовців, які проходять обов'язкову службу, підписання контракту та будівництво кар'єри військового.

Натомість до повномасштабного військового вторгнення російських військ в Україну строкова служба мала ряд особливостей, які не сприяли підвищенню мотивації призовників та військовослужбовців, а саме:

- після того, як підсумкова службова характеристика та військовий квиток

військовослужбовця запасу перестали бути суттєвим аргументом в цивільному житті, строкова служба сильно знецінилась для тих, хто не мав мети працювати, або проходити службу в певних державних органах (структурах);

- мала популярну практику ставлення керівного складу до строковиків, як до таких людей, які відбувають повинність та практику існування принизливих «армійських» традицій, на фоні чого нерідко розвивалися психічні розлади у призваних військовослужбовців, а також виникали конфлікти між підлеглим та начальницьким складом;

- породжувала чимало корупційних схем, пов'язаних з постановкою на облік, проходженням медичної комісії, потраплянням до певної військової частини та інше;

- серед державних та військових посадових осіб було популярним пояснювати необхідність проходження строкової військової служби обов'язком всіх юнаків віддати, незрозумілий багатьом, «борг» Батьківщині;

- часто не надавала належної військової підготовки, що породжувало сумніви у юнаків щодо доцільності витратити свій життєвий час у війську, яке не формує необхідні воїну фізичні, морально-вольові та професійні якості.

Тому як наслідок вищевказаних особливостей, строкова служба мала низьку вмотивованість молоді до її проходження.

Саме розгляд проблеми існування та ефективності строкової служби через мотиваційну складову може спонукати владу до якісних змін в комунікації загальної системи призову на обов'язкову військову службу та молоді людини, яка повинна реалізувати свій військовий обов'язок.

Мотивація визначає те, для чого людина що-небудь робить. Для мотивації характерне існування рівня віддаленіших цілей, заради яких здійснюється конкретна дія.

Щоб оптимізувати мотивацію до проходження обов'язкової військової служби пропонується розглянути аспекти життєдіяльності, які демотивують та запропонувати альтернативу. Тобто визначити ті аспекти діяльності, які мають бути виключені з повсякденної та службово-бойової діяльності

військовослужбовця, який здобуває військово-облікову спеціальність та будь-якого іншого військовослужбовця. А це, в свою чергу, наступні:

«Віддати Борг Батьківщині». Дане словосполучення було актуальне до початку повномасштабної війни з російською федерацією і бере початок від тоталітарного устрою Радянського Союзу, де людина народжується та помирає боржником державі, партії, «лідеру нації». Для багатьох сімей, особливо матерів, які самотійно виховують своїх синів, не зрозуміло звідки береться борг державі, коли всі послуги в країні є на комерційній основі, а «безкоштовні» медицина та середня освіта все одно вимагають чимало капіталовкладень.

Вихід в даному випадку один – не оперувати абстрактними термінами, а дійсно створювати систему обов’язкової служби на вигідних обом сторонам умовах, де держава готує собі захисників в можливих бойових діях, а громадяни від того отримують певні пільги та переваги за те, що протягом певного періоду свого життя не займалися кар’єрою, освітою чи влаштуванням особистого життя.

Гаяння часу. Господарчі роботи, дуже прискіпливе ставлення до порядку на території військової частини та об’єктах, які вона контролює, несення служби в нарядах по їдальні та прибирання в робочих кабінетах офіцерів військової частини, гаяння часу на стройовій підготовці не додає ентузіазму наступним поколінням потенційних призовників.

Захисник Батьківщини не повинен бути професійним прибиральником та різноробочим, який чимало часу у війську витрачає не на службово-бойову діяльність та бойову підготовку, а на замітання сміття та листя, прибирання снігу, дрібні ремонтні роботи та інше. Там, де військовослужбовця можна замінити та не залучати, або можна зменшити вимоги до якості внутрішніх господарських робіт – це необхідно робити.

Ставлення до строковика з боку армійської системи. Як зазначалось раніше, нерідко строкова служба провокувала внутрішні конфлікти між керівним та підлеглим складом військовослужбовців. Рядовому складу не подобаються неслужбові задачі та завищенні вимоги до їх кінцевого результату, офіцерський та сержантський склад, в свою чергу, не знаходить нічого кращого, ніж

залякувати стягненнями та негативною підсумковою характеристикою.

Почуття особистої значущості є необхідною складовою для особистості, щоб належно ставитися до виконання своїх професійних завдань. Тому держава повинна попіклуватися про те, щоб знижувати напругу у відносинах між підлеглим та керівним складом, особливо там, де факти недоцільного використання військовослужбовців є очевидними.

Відповідність програми навчання затребуваним спеціальностям у війську. Саме навчання повинно стояти на першому плані в підрозділах, де військовослужбовці здобувають первинні військові навички та військові облікові спеціальності. Бо дійсна мобілізація показала, що ті, хто в свій час пройшов строкову службу швидше адаптуються до військового побуту та мають поверхові навички користування стрілецькою зброєю та військовою технікою. Кожен військовослужбовець повинен пройти БЗВП та отримати основні навички піхотинця; навчитися всьому тому, чому вчать зараз в навчальних центрах. А далі вже набувати навички у відповідності до специфіки військової частини.

Побутові умови, логістичне забезпечення та навчально-матеріальна база. Коли навколо чуєш про Євроінтеграцію України та наближення до стандартів НАТО, а по факту в підрозділах відсутні: підмінна форма одягу, можливість нормально відпочити у зв'язку з великими казарменими приміщеннями та поганим кондиціонуванням повітря; в наявності дуже обмежена кількість навчального озброєння, тренувальних бойових модулів, безпілотних авіаційних комплексів та звичайних турнікетів, димів, холостих набоїв та інших дрібниць, які, частіше всього, купуються або знаходяться самими інструкторами, або відсутні взагалі, щ– не надто надихаєшся таким станом речей.

Проведений аналіз свідчить про наявність ряду організаційних, психологічних та матеріальних чинників, що знижують мотивацію молоді до проходження обов'язкової військової служби. Перехід до системи БВС та БЗВП є важливим кроком на шляху модернізації армії. Підвищення мотивації до служби можливе за умови створення сприятливих умов як для розвитку професійних військових навичок, так і для формування позитивних відносин між

державою та громадянином. Отже, оптимізація системи обов'язкової військової служби повинна ґрунтуватися на інтегрованому підході, який враховує як сучасні виклики, так і позитивний досвід інших країн.

УДК 340.12. (436-44):821.161.2.09

Аксьонова Віра Ігорівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРАВО ЯК СПЕЦИФІЧНА СОЦІАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ: ЛОГІКА НАКОПИЧЕННЯ НОВІТНИХ СЕНСІВ ТА ІДЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ЕФЕКТИВНІЙ ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Соціальний інститут права зобов'язаний своїм походженням процесам розподілу праці й розвитку товарного виробництва. Людина – істота суспільна, тому неодмінною умовою «допуску» індивіда у життя суспільства в умовах світової інтеграції є процес соціалізації, тобто засвоєння ним специфічного людського способу життя, цінностей матеріальної та духовної культури. Взаємозалежність людей в умовах глобалізації породжує сучасне інформаційне суспільство, що спирається на найширший поділ праці матеріальної та духовної сфери. Право виступає тут як сукупність правових суспільних відносин, у яких виражена взаємозалежність індивідів. Закони є лише зовнішнім вираженням права, його історичною формою. Закон і право відрізняються друг від друга як, наприклад, ціна й вартість товару. Власник товару вільний призначати будь-яку ціну, але розуміє, що товар буде успішно реалізований тільки в тому випадку, якщо ціна не буде сильно відхилятися від його реальної вартості. Майже та ж ситуація склалася й з юридичними законами: так, вищий законодавчий орган влади може прийняти самий драконівський закон, але, якщо прийнятий

можновладцями закон далеко відійшов від об'єктивної правової ситуації, що склалася у суспільстві, він не не буде виконуватися його громадянами. Так, М. Монтень розповідає, що коли давньогрецького законодавця Солона запитали, чи найкращі закони він установив для афінян, він відповів: «Так, найкращі з тих, яким вони погодилися б підкорятися». Ситуація у державі та суспільстві істотно загострюється під час встановлення правового режиму воєнного стану.

У історіософії на право як особливу соціальну реальність та його цивілізаційні наслідки існують різноманітні погляди. Традиційний підхід, наприклад, фактично ототожнює право із законом: право розглядають як систему загальнообов'язкових норм (правил) поведінки людей, що установлені й підтримані державою й сприймається як «збірка» заборон і каральних санкцій за їхнє порушення. Суть такого тлумачення права містить принцип, що був загальноприйнятим до XVIII ст.: «заборонене все те, що не дозволено», де домінує репресивна функція права. Хоча правова думка напередодні доби Просвітництва і намагалася знайти якісь обмеження тенденції «сповзання» західноєвропейських держав до деспотизму, однак особливих успіхів вона не досягла саме тому, що найпоширенішим засобом боротьби із цим соціальним злом був заклик до розуму монарха, якому «багато вигідніше піклуватися про своїх підданих, як «доброму батькові про своїх численних дітей», тому що самому государеві буде забезпечене безпроблемне життя. Але згодом в Європі починає стрімко розвиватися капіталізм, затверджуватися нові форми поведінки людей у суспільстві, розгортається процес становлення особистості іншого типу і відповідно - накопичення новітніх сенсів та ідей. Новий час вимагає від людини такі якості, як ініціативність, підприємливість, самостійність, відповідальність, насамперед, за себе, а ні за свій рід або громаду. Виникає гостра необхідність гарантованого захисту від свавілля держави всього того, що було досягнуто людиною у власному житті шляхом індивідуальних зусиль. Саме цей соціальний запит є підґрунтям просвітницької філософії права від Дж. Локка до І. Канта, що сформулювала концепцію природних прав і свобод людини. Мислителі XVIII ст. рішуче відкидають застарілі погляди, пов'язані з

традиційним підходом, але завдання залишається колишнім: знайти нормативні обмеження деспотичної влади держави, її величезної примусової сили. Створюється теоретичне підґрунтя ідеї про необхідність примусового обмеження безпосередньо державної влади. Вищим принципом нової філософії права виступає визнання незалежності кожного громадянина, повної його самостійності й не менш повної відповідальності за свої дії та свою долю. Держава не має права вирішувати, що для громадянина є добре чи погано. Держава не заважає йому виступати суб'єктом стратегічної дії, але й не відповідає за успіх або невдачу наслідків цих дій. Зрозуміло, що успіх багато у чому залежить від рівня правової культури громадянина. Під правовою культурою необхідно розуміти, різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності певного суспільства. Правова культура включає до свого складу повагу до права, правові знання та уявлення традиції, потреби, навички діяльності у відповідності до закону; реальну діяльність громадян, відповідно до правових установок і переконань (режим законності); правову активність населення, посадових осіб і законодавців, урядовців та ін. Показниками правової культури у громадянському суспільстві виступають відповідність права вимогам справедливості та свободи, якість системи законодавства, форми і методи правового регулювання, участь громадян в управлінні державою. Таким чином, «заборонний» дух попереднього тлумачення права змінюється на «дозвільний»: дозволено все, що не заборонено, тобто бачимо зовсім інший підхід до розуміння сутності права. Нове визначення права виражає ліберальна концепція, котра виникла у Європі другій половині XVIII ст. у межах просвітницької філософії й пов'язана з іменами І. Канта, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та виходить із переконання, що в праві первинні ані заборони й репресії, ані обмеження поведінки людини, а, навпаки, – її права й свободи. Філософи доби просвітництва повернули терміну «право» його справжній зміст, що відбиває соціальну природу права: право людини на життя, безпеку, власність, свободу совісті, думки, слова, переміщення тощо. «Першоосновою» права визнаються

«природні» права й свободи людини, що категорично мають бути гарантованими, незалежно від будь-яких суб'єктивних або надзвичайних обставин. Історичним підґрунтям такої категоричної вимоги є буржуазно-просвітницька думка, носії якої боролися з деспотизмом феодально-абсолютистських держав, де право було волею монарха, зведеною в закон, що перманентно породжувало свавілля й деспотизм. Обидві концепції мають свій сенс. Але у сучасному європейському суспільстві превалює ліберально-просвітницьке тлумачення сутності права, у якому з'явилося поняття «правової держави», «правової свободи» та вдалося чітко визначити основні правостворюючі принципи, показати, чим, право відрізняється від безправ'я людини. Так, за думкою Гегеля, «система права є царство реалізованої свободи». Однак, свобода кожної окремої людини закінчується там, де починається свобода іншої, тобто свобода має бути рівної для всіх або її не буде зовсім. Право виступає мірою свободи індивідів, вказує її межі, вихід за які порушує свободу іншого, тим самим, підриває правопорядок. Здійснення ж правових принципів рівності й свободи дорівнює за змістом третьому правовому початку – справедливості. Правова справедливість це – дотримання загального балансу, еквівалентності взаємних уявлень і одержань, якими пов'язані суб'єкти права. Рівність, воля й справедливість утворюють три вершини трикутника, що покладений у підставі соціального інституту права. І жодну з них не можна ущемити без деформації двох інших. Принцип загальної рівності тісно пов'язаний із двома іншими правостворюючими принципами: свободою й справедливістю. Принципи, що регулюють взаємини людей, не були винайдені юристами або філософами, вони витягнуті, абстраговані від соціальної реальності. Право, правові відносини, правова діяльність природно відбиваються у свідомості людей у вигляді певних знань і оцінок, почуттів і навичок, що у сукупності утворюють особливу форму суспільної свідомості – правосвідомість. Тим самим, однієї з істотних особливостей права є об'єктивний, природничо-історичний характер його розвитку. Роль законотворчості в організації правового життя громадянського суспільства в умовах воєнних дій

досить велика, але в суб'єктивній волі законодавців є свої об'єктивні обмеження. У якості ще однієї важливої особливості функціонування сфери права необхідно відзначити її найтісніший зв'язок з політичною системою суспільства та її серцевиною – державою, яка дає матеріальну силу праву, виступає гарантом і виконавцем правопорядку. Концепція правової держави, що вінчає загальний задум ліберально-просвітницького тлумачення сутності права, є значним теоретичним досягненням філософсько-правової думки новітнього часу. У громадянському суспільстві XX ст. правова сфера життя суспільства – це сфера дії права, тобто соціальний простір, у межах якого функціонують правові відносини, засновані на діючому в тім або іншому суспільстві праві. Право як соціальний інститут, відноситься до регулятивної сфери громадського життя та має свої функції. Головне його призначення – це регуляція й контроль за поведінням індивідів та дотримання його форми, що є прийнятними для суспільства в цілому.

Отже, право є однаково обов'язковим й для тих, хто має владу, і для підвладних. Таке самообмеження держави реально можливе тільки завдяки дотримання принципу поділу влади, що виключає монополізацію влади в руках однієї особи або органу. Зміст цього принципу правової держави – у запобіганні «сповзання» держави до тоталітаризму, трансгуманізму, волюнтаризму, у роз'єднанні державного моноліту на три рівноправні гілки влади, що мають самостійність, незалежність й взаємно контролюють одна одну, не допускаючи перевищення повноважень будь – який галузі влади. В умовах російсько-української війни діяльність представницьких органів влади регулюється правовим режимом воєнного стану, який був запроваджений 24 лютого 2022 року указом Президента України. Після завершення війни необхідне удосконалення внутрішніх парламентських процедур, що сприятиме мінімізації політичної корупції, дозволить відформатовати правовий статус як парламентської коаліції, так й опозиції; необхідне також продовження реформи децентралізації, повноцінне повернення в Україні до парламентсько-президентської республіки, що передбачає реальну ліквідацію неформальних

(неправових) інститутів, що набули поширення у політичній практиці, що конструктивне вплине на ефективну повоєнну відбудову держави, коли представницьким органам влади буде відводиться пріоритетне значення, відповідно до Конституції України.

УДК 316/355

Бафян Ганна Миколаївна, аспірант Національної академії Служби безпеки України

ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПО РОБОТІ З ПЕРСОНАЛОМ

З огляду на сучасні тенденції та виклики, фахівці з роботи з особовим складом повинні мати широкий спектр компетенцій та бути готовими до роботи в різноманітних умовах. Одним з пріоритетних напрямків підготовки та діяльності є управління персоналом, де важливою складовою стає лідерство та управління командою, кадрове забезпечення, комунікація та зв'язки з громадськістю.

Варто відзначити, що серед вищезгаданих складових, не менш важливу роль відіграють внутрішні комунікації (далі – ВК) та доброчесність.

ВК та доброчесність – це два взаємопов'язані поняття, які відіграють ключову роль у формуванні та підтримці культури доброчесності в організації.

Основні аспекти:

1. Прозорість та відкритість:

Поширення інформації

- забезпечення доступу до кодексів етики, політик та процедур;
- регулярне інформування про зміни в законодавстві та внутрішніх правилах;

- відкрите обговорення питань, пов'язаних з етикою та доброчесністю;

Кожен має розуміти свою залученість до справи, свою ключову роль та свої завдання.

Зворотній зв'язок

- створення каналів для повідомлення про порушення та етичні дилеми;
- забезпечення анонімності та захисту для тих, хто повідомляє про порушення; регулярне проведення опитування та фокус-груп для оцінки рівня доброчесності.

2. Навчання та розвиток:

Тренінги та семінари

- проведення регулярних навчань з питань етики та доброчесності;
- розвиток навичок прийняття етичних рішень;
- навчання щодо запобігання корупції та іншим порушенням.

Комунікаційні матеріали

- розробка та поширення інформаційних матеріалів (брошур, постерів, відео) з питань доброчесності;
- використання внутрішніх медіа для поширення історії успіху та прикладів етичної поведінки.

3. Формування культури доброчесності:

Лідерство:

- демонстрація лідерами організацій високих стандартів етичної поведінки;
- підтримка та заохочення доброчесної поведінки серед працівників;
- створення атмосфери, в якій працівники відчують себе комфортно, обговорюючи етичні питання;
- визнання та заохочення (визнання та заохочення працівників, які демонструють високі стандарти доброчесності;
- створення програм мотивації, які підтримують етичну поведінку);

- відповідальність (встановлення чітких стандартів етичної поведінки; забезпечення використання цих стандартів; визначення відповідальності за порушення етичних норм).

ВК забезпечують прозорий обмін інформацією, що є основою доброчесності. Відкрите обговорення спряє формуванню культури доброчесності. Доступність інформації для всіх працівників забезпечує рівні можливості та запобігає зловживанням. Як військовий, так і цивільний персонал мають постійно отримувати не лише цінні, але й необхідні знання, які відповідають кожному окремому напрямку їхньої роботи. Особлива увага має надаватися антикорупційним тренінгам перед дислокацією у місіях з фокусом на умови та обов'язки під час проведення операцій. Представники політики, ключові посадовці та командувачі мають також брати участь у навчальних семінарах з виховання доброчесності.

Як результат, ВК – це потужний інструмент для формування та підтримки культури доброчесності в організації.

Для всіх організацій, які розглядають можливість ініціювання процесу виховання доброчесності в структурах, рекомендується такий підхід:

- провести власну діагностику корупційних ризиків у сферах оборони та безпеки;
- забезпечити підтримку у цьому питанні з боку найширшого кола посадових осіб;
- розглянути набір інструментів з обох пакетів – виховання доброчесності та боротьби з корупцією;
- оформити застосування цих інструментів у вигляді цілісного та відкритого для обговорення плану;
- забезпечити виконання цього плану впродовж декількох років.

УДК 355.48(09)(477)

Ванюрський Микола Юрійович, аспірант кафедри історії та археології інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ РОБОТИ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ: РЕТРОСПЕКТИВА І СУЧАСНИЙ СТАН

Соціально-гуманітарна робота в оборонному секторі традиційно відігравала ключову роль у формуванні морально-психологічного клімату військ, сприяла згуртуванню колективів та підтримці особового складу під час виконання бойових і навчально-бойових завдань. Вона охоплює широкий спектр заходів — від виховної діяльності та культурного розвитку до соціального захисту й психологічної підтримки. Історичні трансформації підходів до цієї роботи відображають зміни суспільно-політичної ситуації, розвитку правових норм та зростання ролі громадянського суспільства у взаємодії з військовими. Зіставлення історичного досвіду та сучасних вимог дає змогу визначити найефективніші практики й врахувати попередні помилки для покращення системи соціального супроводу військовослужбовців у сучасних умовах.

Мета дослідження: висвітлити історичний розвиток соціально-гуманітарної роботи в оборонному секторі, проаналізувати її ключові етапи та виокремити найважливіші складові, які вплинули на формування сучасних методів, інструментів і форм соціально-гуманітарної підтримки військових.

1. Теоретичні та історичні засади соціально-гуманітарної роботи

Соціально-гуманітарна підтримка військ має глибоке коріння, яке сягає традицій античних держав. У різні історичні епохи формувались особливі підходи до виховання воїнів: формувалася система моральних норм, заохочення доблесті та відваги, опікувалися родинами загиблих і поранених. У період Середньовіччя військова діяльність тісно перепліталася з релігійними інститутами, що формувало морально-етичні принципи функціонування армій. Новий виток розвитку відбувся із становленням регулярних армій у XVII–

XVIII ст., коли зародилися перші організовані системи військового виховання і забезпечення. Упродовж XIX ст. зі зміцненням національних держав і поширенням ідей Просвітництва почали формуватись державні та громадські ініціативи, спрямовані на соціальний захист і культурно-просвітницьку роботу у військах. У період масових воєн першої половини XX ст. саме поєднання зусиль уряду та благодійних організацій заклало основу сучасних підходів до комплексної підтримки військовослужбовців, забезпечуючи ефективне виховання і захист їхніх прав.

2. Роль державних і громадських структур

Протягом XIX–XX ст. розширювалися можливості соціального захисту та розвитку особового складу завдяки активнішій взаємодії держави й суспільства. З'явилися перші благодійні організації, ветеранські спілки та фонди допомоги родинам загиблих чи поранених військових. У багатьох країнах поступово запроваджувалися правові норми, які регулювали забезпечення житлом, пенсіями, медичними та психологічними послугами. Ці зміни стали підґрунтям для формування сучасних моделей соціально-гуманітарного супроводу в оборонному секторі.

3. Сучасний стан і виклики

На сьогодні соціально-гуманітарна робота включає:

- **Психологічну підтримку:** індивідуальна та групова психологічна допомога, профілактика професійного вигорання.
- **Соціальну адаптацію:** програми для військовослужбовців, що повертаються з районів бойових дій, допомога в працевлаштуванні, перепідготовка, підтримка родин.
- **Культурно-просвітницькі заходи:** виховна й освітня робота, популяризація історії та традицій збройних сил.
- **Гендерні аспекти:** реалізація принципів рівних прав і можливостей, урахування специфічних потреб військовослужбовиць.

Серед найбільших викликів: інтеграція ветеранів у мирне життя, забезпечення адекватного фінансування та нормативно-правове врегулювання нових форм діяльності.

Висновки та рекомендації

1. Історичний аналіз свідчить, що ефективна соціально-гуманітарна робота в оборонному секторі завжди будується на поєднанні державної підтримки, активної ролі суспільства та врахуванні історико-культурних традицій.

2. Застосування кращих історичних практик дає змогу вдосконалити сучасні методи: важливо розвивати інноваційні підходи (наприклад, цифрові платформи для комунікації й дистанційної освіти) з урахуванням перевірених часом принципів морально-етичної підтримки особового складу.

3. Рекомендується підвищити рівень міжвідомчої й громадської взаємодії, зокрема через розширення програм із соціальної адаптації демобілізованих військових, а також поширювати позитивний досвід успішних країн і організацій.

Таким чином, ретроспективний аналіз і вивчення сучасних тенденцій соціально-гуманітарної роботи дозволяє виокремити найефективніші методи підтримки особового складу. Використання цього досвіду сприятиме підвищенню обороноздатності держави та інтеграції армії в суспільство на засадах довіри й взаємоповаги.

УДК 316.7

Василенко Лілія Анатоліївна, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

УКРАЇНОЗНАВСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну актуалізує національну спрямованість української культури, суспільства та використання засобів українознавства в системі виховання українських громадян. Одним із основних завдань українознавства в умовах війни постає побудова системи національного виховання на засадах національних культурних і громадянських цінностей, забезпечення морально-духовного й культурного розвитку громадян, формування соціально зрілої особистості громадянина України, формування національно зорієнтованої людини, здатної гармонізувати свої стосунки з українським етносом, суспільством та культурою.

Витоки формування українознавства як системи наукових знань про Україну та український народ простежуються, починаючи з києво-руської доби. У той час закладаються світоглядні підвалини єдності та неперервності моральних і культурних традицій як чинників формування національної культури народу. Важливі починання українознавства в системі етнонаціонального самопізнання є новітня доба, коли відбувався перехід до вивчення й осмислення буття українського народу (М. Максимович, Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, Д. Дорошенко, Д. Багалій, С. Єфремов, І. Крип'якевич, Ю. Липа, А. Погрібний та ін.). Істотний внесок у розвиток українознавства як системного наукового знання простежується у працях П. Кононенка, В. Смолія, В. Крисаченка, Т. Кононенка, Л. Токаря, О. Гомотюк ін. У На сучасному етапі вчені й дослідники українознавства Т. Завгородня, О. Сухомлинська, В. Майборода, Т. Усатенко вивчають роль українознавства у розвитку національного шкільництва. А. Богуш, Л. Касян, М. Стельмахович аналізують

методичні аспекти українознавства як навчальної дисципліни, а І. Бех, А. Киричук, П. Кононенко, Г. Шевченко та ін. – шляхи формування національних духовних цінностей особистості засобами українознавства.

Незважаючи на помітні позитивні зрушення, перед науковцями стоять завдання вивчення, переосмислення, узагальнення та подальшого пропагування історії і традицій українського народу, а водночас структурування змісту українознавства в системі розбудови нашої держави, що в умовах війни має стати одним із пріоритетних напрямків наукових пошукувань.

Професійна підготовка майбутніх офіцерів має бути чітко спланованою, цілеспрямованою та забезпечувати ефективну взаємодію з усіма суб'єктами професійної діяльності у будь-якій ситуації та обстановці. Дослідники зазначають, що крім професійних знань та умінь майбутній фахівець повинен мати професійну культуру, у тому числі культуру спілкування, комунікативну культуру. Однак на основі аналізу практики підготовки майбутніх військових фахівців, співробітників силових структур дослідники стверджують, що формуванню культурної особистості курсанта з ціннісним гуманістичним світоглядом належної уваги не приділяється. Освітні програми вузів орієнтовані насамперед на формування комунікативної компетентності, що, безсумнівно, є важливою частиною професійної підготовки майбутнього фахівця. Водночас у працях багатьох учених показано, що формування комунікативної культури є основою розвитку особистості суб'єктів спілкування та взаємодії.

Підготовка на етапі вищої освіти спеціаліста, здатного виконувати на високому рівні службові завдання будь-якої складності, має бути орієнтована на цілісний розвиток гармонійної, одухотвореної особистості. Такий фахівець зможе вибудовувати професійне спілкування та взаємодію, орієнтуючись на еталони, кращі прояви етики спілкування у професії, побуті, громадській діяльності. У сучасній етиці гармонія людських відносин сприймається як моральна, внутрішня краса.

У контексті цієї статті звертаємо особливу увагу на естетичний аспект професійного спілкування (естетику професійного спілкування, взаємодії та поведінки), який повною мірою відображається у проблемі формування

комунікативної культури курсантів. У цьому підкреслимо, що у сфері спілкування відбиваються прояви естетичного ставлення до професійної діяльності, у якому естетичні критерії пов'язані найтіснішим чином з моральними. Краса поведінки фахівця відбиває прояв доброзичливості, повагу до людської гідності, прагнення співпраці. Естетичний початок проявляється у культурі міжособистісного спілкування, сприяє вибудову красивих відносин для людей.

Естетичні критерії у професійному спілкуванні передбачають коректність та функціональну впорядкованість відносин у процесі професійної діяльності, сприятливий психологічний клімат. Естетичність професійного спілкування проявляється у виборі оптимальних засобів та способів комунікації, культурі вираження почуттів та емоційних станів, відображенні загальнолюдських цінностей та смислів, здатності до самоконтролю.

Проблема визначення моральних зразків спілкування, що відбивають комунікативну культуру особистості, знаходить втілення у працях вчених у межах філософії, психології, соціології, психолінгвістики, етнографії, медицини, педагогіки, акмеології.

Як основні педагогічні умови формування українознавчих компетентностей курсантів В. С. Романюк визначає ситуації професійного спілкування на різних заняттях, комунікативні завдання, методи ділової гри, відеодемонстрації, які максимально наближені до реальної обстановки професійної діяльності; позааудиторну роботу з організацією екскурсій, зустрічей із практичними працівниками, представниками ЗМІ; систему підвищення кваліфікації викладачів за цим напрямом.

У свою чергу, Г. А. Анохіна визначає такі педагогічні умови ефективного розвитку українознавчих знань у майбутніх офіцерів:

- оцінка досвіду комунікативної діяльності курсантів, заснована на індивідуально-творчому та діалогічному підході;
- усвідомлення курсантом необхідності саморозвитку комунікативної культури, знання про функції та компоненти комунікативної культури спеціаліста;

– формування культурного компонента комунікації, що включає систему форм, методів, норм, стандартів поведінки при взаємодії коїться з іншими людьми.

Міждисциплінарна наука – українознавство, характеризується А. Анохіною, як професійно важлива компетентність, що виявляється у професійно-правовому спілкуванні та включає готовність до процесу спілкування з метою обміну значущою для учасників взаємодії інформацією.

Українознавство як цілісна галузь знань є складовою професійної культури курсанта, що охоплює загальнокультурні знання, вміння та навички комунікації, культуру мови, наявність певних ціннісних орієнтацій.

Відповідно до визначення В. С. Чернявської, українознавство являє собою інтегровану особистісну характеристику, що орієнтована на формування гуманних відносин. В основі таких відносин лежить орієнтація на загальнолюдські цінності, моральну вихованість, суб'єктність, комунікативні знання, здатність до діалогу. Уміння вибудовувати діалогічну комунікацію дослідник визначає як характеристику найвищого рівня комунікативної культури, а відображенням найвищого змісту комунікації вважає глибинність спілкування. Таке спілкування, на думку В. С. Чернявської, демонструє відповідальність майбутнього офіцера, орієнтацію на емоційний фактор, відкритість позиції, ухвалення кожної людини як унікальності, цінності.

Українознавство, виходячи із свого предмета, спирається на систему знань з історії та інших наукових галузей, додаючи до них нові знання про певні сторони буття етносуспільного розвитку, які історична чи інші науки не вивчають. Українознавство не претендує на роль заміника історії, а також українського мовознавства, культурології, філософії, природознавства, психології, політології, релігієзнавства тощо; воно – «синтез досліджень усіх наук, котрі займаються Україною й світовим українством».

Реалізація українознавства у просторі українського державотворення здійснюється через усвідомлення положень про взаємопов'язаність концентрів: Україна, держава, історична місія, історія, мова, культура, природа, національні

цінності, етнічні вартості тощо. Вважаємо, що спрямування українознавства на розбудову нашої держави має базуватися на таких принципах:

– формування у громадян національної свідомості, любові до рідної землі, почуття національної гідності, свого народу, бажання працювати для держави, розвиток готовності захищати та оберігати її;

– забезпечення духовної єдності різних поколінь, а також виховання у громадян поваги до батьків, жінки-матері, культури і історії свого народу;

– формування у громадян високої мовної і мовленнєвої культури, бажання на високому рівні оволодіння українською мовою, пошани до державних і національних свят.

Таким чином, аналіз у рамках педагогічної науки досліджень щодо українознавства у навчальному процесі показав, що ця наука має велике значення для підготовки майбутнього офіцера, високопрофесійного фахівця. Такий фахівець орієнтується у своїй професійній діяльності на етичні норми та правила, зразки професійного спілкування та поведінки, загальнолюдські цінності, здатний вибудовувати діалогічне спілкування.

Отже, українознавство в сучасних умовах, як теоретично інтерпретує ідеї українськості у різних сферах суспільного життя, є важливим засобом формування національної свідомості, світогляду, етнокультурних вартостей громадян, які збагатять суспільство та допоможуть розбудувати незалежну Українську державу. Зміст українознавства має стати одним з пріоритетних засобів розвитку національної та політичної самосвідомості українського народу. В умовах незалежної держави надзвичайно важливим є становлення та розвиток українознавства як наукової та освітньої системи серед майбутніх офіцерів.

УДК 332.834.7:355.1(477)

Давиденко Микола Олександрович, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-організаційного центру Національної академії СБ України, підполковник

РОЛЬ ДУШПАСТИРСЬКОЇ ОПІКИ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ БОЄЗДАТНОСТІ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ

Інститут військового капеланства на сьогодні активно розвивається у підрозділах Збройних Сил України та інших військових формуваннях. Адже захищаючи суверенітет і територіальну цілісність нашої держави, військовослужбовці постійно потребують морально-духовної підтримки та необхідності реалізовувати своє право на свободу світогляду і віросповідання навіть в умовах інтенсивних бойових дій. Основну роль у діяльності військових капеланів, на нашу думку, відіграє саме душпастирська опіка капеланів над особовим складом.

У зв'язку з цим, дослідження ролі душпастирської опіки військових капеланів у збройних формуваннях сектору безпеки і оборони України має важливе теоретичне значення і практичну спрямованість, зокрема на пошук шляхів організаційно-правового удосконалення капеланської діяльності у війську.

Метою нашого дослідження є визначення терміну «душпастирська опіка», основоположних засад душпастирської опіки військових капеланів у збройних формуваннях України; окреслення проблемних питань у цій сфері та пошук шляхів їх вирішення.

Зазначимо, що правовою основою діяльності військових капеланів є наступні нормативно-правові акти: Конституція України, Закони України «Про Службу військового капеланства», «Про свободу совісті та релігійні організації» «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», інші закони України, прийняті

на їх виконання нормативно-правові акти Верховної Ради, Президента України, інших органів державної влади, міжнародні договори України.

Так, ст. 35 Конституції України передбачає, що кожен має право на свободу світогляду й віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Згідно ст. 6 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовці можуть сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, відкрито висловлювати свої релігійні або атеїстичні переконання. При цьому командири (начальники) військових з'єднань та частин повинні надавати можливість військовослужбовцям брати участь у богослужіннях та релігійних обрядах у вільний від виконання обов'язків військової служби час.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Службу військового капеланства» душпастирська опіка над особовим складом – це окремий напрям військової капеланської діяльності, що полягає у забезпеченні релігійної, етичної, моральної, духовної підтримки та сприянні формуванню особистісної стійкості і належного духовного стану особового складу певного збройного формування. Хоча, на наш погляд, більш точніше визначення цього поняття відображене у Наказі Міністерства оборони України від 22.04.2011 року № 220, яким була затверджена Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України.

У цьому наказі душпастирська опіка військовослужбовців визначається як вид пастирського служіння конфесії, спрямований на духовну опіку та задоволення релігійних потреб військовослужбовців і працівників Збройних Сил України, які, з огляду на характер виконуваної ними військової служби, у той чи інший спосіб зазнають обмежень у вільному сповідуванні своєї релігії та потребують духовної опіки.

Напрямами реалізації душпастирської опіки військових капеланів у збройних формуваннях сектору безпеки і оборони є:

1. навчання віруючих військовослужбовців основам певного віровчення;
2. виховання любові до Бога, готовності до самопожертви заради Батьківщини і ближніх;
3. розвиток у військовослужбовців стійких моральних якостей – справедливості, мужності, поміркованості, дисциплінованості, вірності своїм обов'язкам тощо;
4. виховання почуття любові до Батьківщини, поваги до загальнолюдських цінностей, культурного та духовного надбання.

Однак на сьогодні місце у здійсненні душпастирської опіки військових капеланів існують і проблемні питання. Зокрема, в умовах повномасштабної збройної агресії серед релігійних громад України немає повноцінної єдності (наявні протиріччя між Українською православною церквою та Православною церквою України зокрема). Ці ідеологічні протистояння, що переносяться і у площину військового капеланства, негативно впливають на морально-психологічний стан військовослужбовців, які можуть бути прихожанами цих церков.

Іншим проблемним питанням залишається те, що наразі на стратегічному й оперативному рівнях капеланську службу у Збройних Силах України очолюють військові, нерідко зі структур морально-психологічного забезпечення, які в окремих ситуаціях не компетентні налагодити ефективну роботу з військовими капеланами та намагаються покласти на них виконання інших обов'язків, що не стосуються душпастирської опіки.

Насамкінець, актуальним питанням є проблема забезпечення перебування або ротацій капеланів різних віросповідань у конкретному підрозділі, з огляду на релігійні потреби військовослужбовців.

Таким чином, душпастирська опіка військових капеланів сприяє вихованню у військовослужбовців високого патріотичного почуття та бойового духу на основі морального і духовного потенціалу релігійної та культурної спадщини українського народу, сприяє зміцненню військових колективів та успішному виконанню бойових завдань.

На наш погляд, удосконаленню душпастирської опіки військових капеланів сприятиме вирішення вищезазначених проблемних питань: врегулювання суперечностей між конфесіями відносно розподілу місць серед капеланів у збройних формуваннях, попередження і припинення міжконфесійних конфліктів, які переносяться у самі військові формування; організація належної взаємодії між керівництвом підрозділу конкретного збройного формування та військовим капеланом тощо.

УДК 172

Дияк Вадим Валерійович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ФІЛОСОФСЬКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ КОНТЕКСТ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Війна є незмінною складовою буття суспільства. Філософами й природознавцями давно відзначено «феномен пошуку ворога». Це було відзначено вже античною думкою, й не даремно ще Геракліт, перший діалектик, писав про боротьбу протилежностей як базу існування світу, називаючи ворожнечу (війну) – батьком всього. Сучасні дослідження лише укріплюють нас у правоті античних мудреців. Так, З. Фройд у першій своїй науковій публікації «Про афазію» пояснює поведінку людини прагненням до безупинного продовження життя, однак саме це життя, зокрема – Перша світова війна, неочікуваний – на тлі мирного прогресу й зростання культурного рівня людства – ірраціональний вибух люті й ненависті поставили гостре питання: чому ж усе-таки люди так часто служать не лише Еросу, але обирають Танатос, смертоносну його протилежність. Таким чином, Фройд прийшов до невтішного висновку, що ірраціональне прагнення смерті – такий само потужний первінь у психіці

людини, як і прагнення життя.

Отож війна, й за Фройдом, є довічним супутником людства. Корені цього явища психоаналіз вбачає у сепарації – тобто в явищі відділення дітей, що підросли, від батьків, оскільки таке відділення зазвичай відбувається з величезним напруженням, часто трагедійно. Зокрема епоха розпаду колоніальних імперій, якою стало XX сторіччя, стимулювала процеси накопичення непорозумінь, конфліктів і деструктивних настроїв у глобальному масштабі. Аналіз війни, героїки та воєнного лідерства є гостроактуальною суспільною проблемою, і українська сучасність надає новий матеріал для дослідження, що є особливо важливим в умовах загрози існуванню українського народу та відкритих імперських амбіцій росії.

Метою дослідження є філософсько-ретроспективний огляд типології воєнного лідерства в діяхронії та репрезентація тих засад, які стали основоположними для сучасного українського лідерства в умовах воєнних викликів.

Масова свідомість схильна приписувати «своєму» героєві виключно цноти, а «чужому» – винятково негативні риси, що у XXI столітті виразно проявляється у ситуації інформаційних воєн. Утім, якщо відкинути емоційний момент, то стає очевидним, що існує майже повна ідентичність ідеалу воєначальника що на Стародавньому Сході, що в Євразії епохи Хрестових походів, що у громадян СРСР і громадян фашистської Німеччини. І важко часом сказати, де тут пролягає кордон між шляхетним воїном і кривавим злочинцем.

Війна завжди мислилася мудрецами як справа кривава й навіть ганебна. Такі ситуації, як протистояння каст жерців і воїнів (як, наприклад, брагмани і кшатрії в Індії) характерне для чи не всіх архаїчних спільнот. Утім, приблизно з 6 ст. до н. е., періоду, який К. Ясперс визначив як «осьовий час» історії, коли виникає есхатологічна свідомість і небувало загострюється почуття цінності кожної окремої екзистенції, формується як певний етичний принцип повага до ворога, навіть прагнення вчитися в нього. Це народжується у форматі процесу першої «глобалізації», започаткованого фараонами, асиро-вавилонськими

царями і, нарешті, Александром Македонським, який розбиває армію перського царя Дарія і спричинюється до його смерті, ставиться до ворога з абсолютною пошаною. Ця великодушність надавала йому в очах поколінь морального авторитету.

Відповідно, неодмінною рисою шляхетного воєначальника тепер вважається його моральність; новий підхід – в дусі моральної оцінки – формувався в лоні глобалізованого елліністичного мислення. Цивілізований воєначальник здатний вчитися, навіть, переймати досвід ворогів: «Як відмітив Ганс Дельбрюк, Цезар зумів зосередити у своєму війську усі здобутки античного військового мистецтва <...> Ми можемо додати, що він акумулював у ньому не лише римські (cohors, acies triplex), а й варварські (допоміжні підрозділи, тактика бою, елементи озброєння) надбання зі сфери військового мистецтва, вдало їх поєднуючи. Без сумніву, він також звертався й до досягнень у військовій сфері таких постатей, як Александр Македонський, Сципіон Африканський та Гай Марій. Цезар, можливо, в дечому навіть копіював їхні прийоми (планування, натиск, елемент несподіванки, розвідка, вишкіл, новаторство, підхід до солдатів, відмінне володіння тактикою і стратегією), але зумів витворити свій власний, неповторний стиль командування та ведення війни».

Переворот у погляді на проблему «війна і мораль» відбувається з поширенням християнства, яке шириться просторами Римської імперії протягом трьох перших століть н. е.

Лицарство – військова структура в Західній Європі (акмї – X-XIV ст.); лицарі повинні були орієнтуватися на ті моральні взірці, які формувалися в лоні Церкви. Точкою відліку тут були постаті на кшталт Карла Великого, який спробував відновити Священну Римську імперію, хоча вже під проводом німців. Християнське розуміння воїнського служіння й погляд на лицаря як носія вищих моральних чеснот нині сильно дезавуйовані, оскільки в післяренесансній Європі у сфері політики та війни, як продовження політики збройними засобами, запанувала етика Макіавеллі, чий трактат «Державець» посьогодні визначає аморальність, яку начебто мусить культивувати в собі правитель, а, отже, і

воєначальник. А осміяння, якому піддає лицарський ідеал Сервантес у своєму «Дон-Кіхоті», начебто підвело ризику під спробами ошляхетнити й одухотворити воїнський стан. Моральна розсудливість визначає у будь-якого воїна певний баланс між цілями та засобами, золотою серединою перемоги та її ціною. Міркування же Аквіната щодо конкретно військового командування спрямовують до визнання потужної ролі моральних вимірів військової професії.

Сучасні євроатлантичні стандарти НАТО перш за все спрямовані на забезпечення моральної вмотивованості військового, й вони базуються на кількатисячолітньому європейському й світовому досвіді оборони батьківщини та її святинь. Тому запровадження стандартів НАТО (яких бл. 1200) та адаптація їх до українських реалій є одним із пріоритетних завдань для України. В США створено Статут, в якому йдеться про лідерство в армії, і значна увага тут приділена ціннісній складовій. Тут армейська честь не просто є моральним орієнтиром, але постулюється як чеснота, що скріплює усі армійські цінності (FM 6-22, 2006, chapter 2, 2-2). Тут фіксується також необхідність емпатії до військовополонених і цивільних тощо.

На противагу до цього, росія керується архаїчними уявленнями про те, як варто вести війни, це свідчить про повну руйнацію морального чиника. Рішення агресором приймаються закрито (фактично – одноосібно), стратегія й тактика воєнних дій проти України позбавлена мотивації й базується на псевдоісторичній міфології та відвертій брехні, чиняться численні злочини, для яких немає амністії: руйнація лікарень, житла, дитячих садочків, церков, установ освіти, викрадення дітей, окупанти піддають тортурам не лише полонених, але й мешканців окупованих територій тощо. Подібні способи ведення війни проводять чіткий кордон між західними стандартами ведення війни та тими архаїчними «доблестями», до яких прагне росія.

Отож, ми можемо виявити генезу та характер еволюції ідеалу воєначальника, вичленивши з великого історичного матеріалу положення, які в сумі своїй складають певний ідеалізований портрет, що має служити для сучасного оборонця України моральним взірцем:

- ідеал військового лідера формувався протягом багатьох століть, пройшовши шлях від тваринної жорстокості (коли цінувалася насамперед кількість вбитих ворогів) до чіткої орієнтації на певну аксіологічну шкалу, яка тепер може бути важливішою ніж битва, виграна будь-якими засобами;

- сучасний воєначальник спирається на загальнокультурний досвід людства, в першу чергу – західну парадигму; воїнський ідеал Заходу формувався, серед іншого, у річищі християнської доктрини (теорія «справедливої війни», лицарські ідеали, концепція Гуго де Гроота тощо);

- поряд з такими традиційними цнотами полководця, як *мудрість*, *відвага* й *суворість*, фігурує й обов’язковий *моральний чинник*, який включає такі аспекти, як *щирість* та *гуманність*; це відповідає сучасним стандартам НАТО і становить орієнтир для нашого вітчизняного командира, допомагаючи вирішувати питання повсякденної воєнної боротьби проти російських загарбників;

- із західним культурним досвідом виразно контрастує тип воєначальника «руського міра» з орієнтацією на зневажання людським життям і моральними цінностями європейця, брехливістю, підступністю, жорстокістю до власних і чужих солдат, зрадливістю, розлюдненням, відсутністю поняття про офіцерську честь і, нарешті, квазіхристиянською релігійністю, що поєднується з архаїчними язичницькими уявленнями.

УДК 342.7:355.1

Зьолка Валентин Леонідович, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького;

Літвін Юрій Іванович, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ КУРСАНТАМИ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Аналіз чинного законодавства свідчить про певні відмінності службових правовідносин, які виникають на підставі укладеного контракту про проходження військової служби (навчання) у вищому військовому навчальному закладі та тих, які пов'язані з проходженням базової військової служби та проходженням військової служби за контрактом на посадах осіб рядового та сержантського складу. Розгляд окремих положень з цього питання та формулювання певних позицій – й становить мету цієї публікації.

Правовий статус курсантів вищих військових навчальних закладів визначається:

Законами України: «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України (ЗСУ)», «Про вищу освіту»;

підзаконними актами: Положеннями про проходження громадянами України військової служби у ЗСУ, Державній прикордонній службі України (ДПСУ) та інших складових сектору безпеки та оборони, які затвердженні відповідними Указами Президента України, Порядком відшкодування курсантами та особами офіцерського складу витрат, пов'язаних з їх утриманням у закладах вищої освіти ;

відомчими актами, зокрема, Інструкцією про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям ДПСУ;

локальними актами, зокрема, Положенням про організацію освітнього процесу в Національній академії Державній прикордонній службі України імені Богдана Хмельницького, введеним в дію наказом ректора Національної академії Державної прикордонної служби України від 02.07.2024 № 272-ОД, зі змінами від 30.08.2024 № 387-ОД;

індивідуально-правовими актами, зокрема, контрактом про проходження військової служби (навчання) у ЗСУ, ДПСУ та інших складових сектору безпеки та оборони, курсанта вищого військового навчального закладу, військового навчального підрозділу закладу вищої освіти.

Так, Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» визначено, що проходження військової служби здійснюється громадянами України – у добровільному порядку (за контрактом), за направленням або за призовом.

Крім того, серед видів військової служби, поряд, з базовою військовою службою визначено військову службу за контрактом (осіб рядового складу, осіб сержантського і старшинського складу, тощо) та військову службу (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів ...

У свою чергу, наголошуємо, що «строкова військова служба» скасована Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 19, ст.78).

Також, Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», частиною 5 статті 25 визначено, що з громадянами України – курсантами вищого військового навчального закладу, укладається контракт про проходження військової служби (навчання).

Отже, зміст службових правовідносин, які виникають на підставі укладеного контракту про проходження військової служби (навчання) у вищому військового навчальному закладі, відрізняється від правовідносин, які пов'язані з проходженням базової військової служби та проходженням військової служби за контрактом на посадах осіб рядового та сержантського складу.

Так, у статті 20-2 зазначеного Закону не встановлюється випробування при прийнятті на військову службу за контрактом для курсантів закладів фахової передвищої військової освіти, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, а в Положенні про проходження громадянами України військової служби ... містяться спеціальні норми, які стосуються проходження військової служби курсантами, та визначено зміст контракту на навчання. (наприклад, у п.189 Положення про проходження громадянами України військової служби в ДПСУ передбачено, що особи, які зараховані на навчання до вищого військового навчального закладу, включаються до списку особового складу та ставляться на всі види забезпечення у навчальному закладі з дня їх призначення на посади курсантів, слухачів, ад'юнктів, докторантів.

Права та обов'язки курсантів згідно законодавства (контракту) пов'язані, у першу чергу, з їхньою освітньою діяльністю та спрямовані на формування необхідних компетентностей випускника та отримання відповідної кваліфікації для проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу.

При цьому, у низці нормативно-правових актів, зокрема, у Статуті внутрішньої служби ЗСУ, Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Положеннях про проходження громадянами України військової служби у ЗСУ, ДПСУ та інших складових сектору безпеки та оборони, містяться норми, які визначають права та обов'язки курсантів на рівні з військовослужбовцями строкової служби.

Тому, правовий інститут, який визначає правовий статус курсантів вищих військових навчальних закладів потребує удосконалення.

На підставі викладеного, пропонуємо:

провести експертну систематизацію нормативно-правових актів, які визначають правовий статус курсантів;

привести у відповідність до вимог Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» норми – Статуту внутрішньої служби ЗСУ, Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх

сімей», Положень про проходження громадянами України військової служби у ЗСУ, ДПСУ та інших складових сектору безпеки та оборони;

реалізувати, у рамках реалізації Концепції трансформації військової освіти, заходи щодо лібералізації правового статусу курсантів, а також, запровадження ефективної кластерної моделі практичної підготовки офіцера-випускника;

удосконалити зміст корпоративних етичних норм, серед яких, ключовими мають бути: вшанування ветеранів, повага до майбутнього покоління офіцерів, недискримінація, рівність за ознаками статі тощо;

переглянути питання щодо грошового забезпечення курсантів, рівень якого, повинен відповідати соціальним стандартам правової держави (слухною пропозицією, на нашу думку, з даного питання є заява заступника міністра оборони України Сергія Мельника від 23.12.24 – <https://www.unian.ua/society/viplati-kursantam-v-ukrajini-zroste-groshove-zabezpechennya-kursantiv-viyskovih-vishiv-12861261.html>).

УДК 316.77+004.056+355.4

Ільченко Олена Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ В АСПЕКТІ ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ

Інформаційна безпека в сучасному інтернет-просторі є однією з найважливіших складових захисту національної безпеки, особливо в умовах військового дискурсу. Захист інформаційних ресурсів, мереж і комунікацій є критично важливим для підтримки стабільності та безпеки різних аспектів

життя. У цьому контексті інформаційна безпека включає захист від кібератак, кібертероризму, інформаційних операцій і захист критичної інфраструктури.

Кіберзагрози становлять значну небезпеку для національної безпеки. Використання сучасних технологій захисту від шкідливого програмного забезпечення, фішингу та інших видів хакерських атак дає змогу знизити ризики втрати даних і забезпечити стабільну роботу інформаційних систем. Крім того, важливо розвивати та впроваджувати технології шифрування й автентифікації для забезпечення цілісності та конфіденційності даних. Захист інформаційних ресурсів включає в себе не лише технічні заходи, але і навчання користувачів правилам безпеки та підвищення їхньої обізнаності про потенційні загрози.

Інформаційні операції є важливою складовою військового дискурсу. Пропаганда, дезінформація та інші інформаційні методи можуть використовуватися для впливу на громадську думку та моральний стан противника. Військові сили активно застосовують ці методи для підриву довіри до урядів, створення хаосу в інформаційному просторі та зниження морального духу населення. Успішне проведення інформаційних операцій вимагає ретельного планування та використання сучасних технологій для аналізу та моніторингу інформаційного простору.

Соціальні мережі грають важливу роль у сучасному інформаційному просторі. Вони дають змогу швидко поширювати інформацію, організовувати громадські акції та мобілізувати населення. Однак, вони також можуть бути використані для поширення фейкових новин і дезінформації, що створює додаткові виклики для інформаційної безпеки. Важливо розробляти та впроваджувати методи виявлення та протидії дезінформації у соціальних мережах.

Захист критичної інфраструктури є ще одним важливим аспектом інформаційної безпеки. Військові конфлікти часто націлюються на системи управління енергетикою, транспортом і комунікаціями, що може спричинити значні збитки та дестабілізацію ситуації. Забезпечення безпеки цих систем є пріоритетним завданням для підтримання стабільності та безпеки держави під

час військових конфліктів. Це вимагає використання сучасних технологій захисту, моніторингу та швидкого реагування на загрози.

Співпраця з міжнародними партнерами у сфері інформаційної безпеки є критично важливою для ефективної протидії глобальним кіберзагрозам. Обмін інформацією, досвідом і технологіями дає змогу підвищити ефективність заходів з протидії кіберзагрозам та знизити їхній вплив на військовий дискурс. Міжнародні організації та коаліції активно працюють над розробкою та впровадженням стандартів безпеки, що допомагає створити більш захищену глобальну інформаційну екосистему.

Стратегічне управління інформацією є ключовим фактором успішних військових операцій. Використання інформаційних технологій для збору, аналізу й обміну даними дає змогу ухвалювати обґрунтовані рішення та реагувати на загрози у реальному часі. Це включає в себе використання систем розвідки, безпілотних літальних апаратів, супутникових знімків та інших технологій для отримання актуальної інформації про ситуацію на полі бою.

Захист інформаційної інфраструктури включає також забезпечення безпеки комунікаційних систем, що їх використовують військові сили. Це вимагає впровадження технологій шифрування, захисту від перехоплення сигналів та забезпечення стабільної роботи систем зв'язку навіть в умовах активних бойових дій.

Автоматизація процесів обробки інформації та використання штучного інтелекту дає змогу значно підвищити ефективність заходів з протидії кіберзагрозам і проведення інформаційних операцій. Штучний інтелект може використовуватися для аналізу великих обсягів даних, виявлення аномалій та потенційних загроз, а також для розробки стратегій реагування на кібератаки.

Забезпечення інформаційної безпеки у військовому контексті є складним і багатогранним завданням. Воно вимагає комплексного підходу, що включає використання сучасних технологій захисту, протидію кіберзагрозам, проведення інформаційних операцій і співпрацю з міжнародними партнерами. Таким чином

можна забезпечити ефективний захист інформаційних ресурсів і підтримати стабільність та безпеку держави в умовах сучасних викликів.

Отже, інформаційна безпека є невід'ємною частиною сучасного військового дискурсу. Успішне управління інформаційною безпекою вимагає не лише технічних засобів захисту, але й стратегічного планування, навчання користувачів і міжнародної співпраці. У світі, де інформація стала потужним інструментом впливу, забезпечення її безпеки є ключовим фактором для стабільності та національної безпеки.

УДК 614.88

Кабіцька Оксана Володимирівна, старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ

HOW RAPID RESPONSE TEAMS WORK IN COMBAT ZONES

Modern armed conflicts are characterised by the intensity of hostilities and the use of various types of weapons, including artillery, tanks, aircraft and precision weapons, which leads to significant losses among both military and civilians. In the face of constant threats to life and health, the role of police paramedics working as part of rapid response teams is particularly important. Often risking their own lives, these professionals are the first to arrive at the scene to provide first aid to victims, evacuate them from the battlefield and stabilise them until qualified medical assistance arrives. Their work is vital to reducing the number of casualties and ensuring the chances of survival for the wounded. The problems of police paramedics in conflict zones are multifaceted and complex. Firstly, they are in a high-risk area, as the conflict poses a serious threat to the life and health of paramedics. They work under fire, can be

ambushed and get injured. Time is also a critical factor, as medics often have only a few minutes to treat the wounded and evacuate them to safety. The lack of medical equipment, medicines and vehicles is also a serious problem, as medics often lack the materials needed to provide quality medical care. Paramedics often witness death and suffering, which can lead to the development of post-traumatic stress disorder. Clear legislation is needed that clearly defines the powers, duties and safety of police paramedics. A number of measures are needed to improve the efficiency of work in conflict zones. This is due to the fact that paramedics should receive professional training that includes not only medical knowledge and skills, but also tactical training, survival techniques in difficult conditions and psychological training. Paramedics need modern equipment for successful work. This is due to the fact that paramedics must be provided with modern medical equipment, medicines and tools that meet the requirements for working in combat zones. An effective system of coordination between paramedics, other police forces and medical institutions is key to ensuring timely and high-quality medical care for the wounded. Paramedics should receive regular psychological support to help them cope with stress and prevent the onset of post-traumatic stress disorder. Legislation needs to be improved to ensure the safety and clarify the mandate of police paramedics in conflict zones.

The importance of police paramedics in conflict zones cannot be overstated. Despite the danger, they save lives and preserve the health of many people every day. Their professionalism, courage and humanism deserve the highest respect and support from society and the state. The effective work of police paramedics in the combat zone is a key to protecting the lives and health of personnel and civilians. Solving the existing problems and implementing the proposed improvements will increase the efficiency of these specialists and provide quality medical care in the most difficult situations. In particular, improving the training of paramedics will include not only in-depth study of medical protocols and techniques, but also modelling realistic situations they may face on the battlefield. This will allow them to make faster and more efficient decisions under stress and time constraints. In addition, it is important to provide paramedics with modern equipment and medicines. They need to have access to the

latest developments in military medicine, which will allow them to provide care at a level that meets modern standards. We are talking about high-quality bandages, haemostatic agents, painkillers, as well as modern diagnostic equipment that will allow them to quickly assess the condition of the wounded and provide them with the necessary assistance. It is also important to ensure that the stock of medicines and equipment is constantly updated so that paramedics always have everything they need at hand. An effective system of coordination between paramedics, other police units and medical facilities is key to providing timely and high-quality medical care to the wounded. To do this, it is necessary to create clear communication channels and develop algorithms that will allow for the rapid and efficient transfer of information about the victims and coordination of their evacuation and hospitalisation.

An important element of this system is also the training of police personnel in first aid so that they can help the injured before paramedics arrive. Psychological support for paramedics is an integral part of their work. Regular sessions with psychologists, stress management training and other types of psychological support can help paramedics cope with emotional stress and prevent the development of post-traumatic stress disorder. It is also important to ensure that paramedics have sufficient time to rest and recuperate so that they can perform their duties effectively. Improving the legal regulation of police paramedics in combat zones is essential to guarantee their safety and define their powers. A clear legal framework will allow paramedics to act confidently and effectively without fear of exceeding their authority or breaking the law. It is also important to provide paramedics with social guarantees and benefits that would compensate for the risk and burden of their work. Implementation of all these measures will create an effective system of medical care on the battlefield, where police paramedics will play a key role. Their professionalism, courage and humanity will be the key to saving the lives and health of many people in distress.

УДК 614.88

Коломийченко Ірина, курсант 103 н.в. факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції;

Кабіцька Оксана Володимирівна, старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ

INNOVATIVE FORMS OF REHABILITATION IN MILITARY AND POST-WAR CONDITIONS FOR SOLDIERS

Modern realities indicate a rapid increase in stress factors in the environment, particularly due to massive information flows, social marginalization, various societal issues, acts of terrorism, and local wars. All these factors contribute to a rise in psychological disorders within society, including depressive and anxiety disorders, emotional and occupational burnout, and chronic fatigue syndrome, which, unfortunately, have become an integral part of modern life.

Additionally, during the war in Ukraine, many soldiers sustain injuries of varying severity. They receive emergency medical assistance and undergo treatment in military hospitals and specialized medical facilities. However, an equally important stage is further rehabilitation, which facilitates the complete restoration of physical and psychological well-being, helps them adapt to civilian life, and reintegrate into society. This process involves not only medical treatment but also a comprehensive set of measures aimed at full reintegration after experiencing the hardships of war.

Comprehensive rehabilitation during war and post-war crises requires the implementation of innovative methods. It focuses on restoring the physical and psychological well-being of those affected, helping them adapt to new conditions and return to a fulfilling life. Innovative rehabilitation approaches involve new methods of medical, psychological, and social support.

1. Innovative Psychological Approaches

- Utilizing digital platforms for psychological support (online assistance services, mobile applications for initial psychological aid).
- Creating group-based and closed online communities for rehabilitation and

readaptation.

- Implementing psychedelic-assisted therapy for deep psychological treatment under the supervision of specialists.

2. Physical Rehabilitation and Recovery

Physical rehabilitation of servicemen after injuries requires a long period, ranging from 1–2 months to 5–6 months or more. This rehabilitation treatment is aimed at restoring the body after the acute phase and often helps prevent primary disability or further deterioration of the condition. As an example, two types of physical rehabilitation can be mentioned:

- Developing video courses and mobile applications with exercise programs for home-based physical activity.
- Organizing joint outdoor activities (hiking, ecotherapy) as a means of psychophysical rehabilitation.

3. Social Rehabilitation and Support

After returning to civilian life, combat veterans face a range of complex emotions. On one hand, they feel a strong desire to immerse themselves back into the military reality that has become familiar to them. On the other hand, they often experience deep guilt for having survived while their comrades did not. Additionally, many feel the need to express their pain, share their experiences, and convey their personal truth about the war to society.

Moreover, veterans frequently encounter misunderstanding and indifference from society. While they were fighting, civilians continued living their normal lives, which can create a sense of alienation among former soldiers. They often do not receive the recognition they deserve and, in some cases, face prejudice—being avoided, perceived as aggressive, or even discriminated against in employment. This can lead to social isolation and a reluctance to engage with others.

- Establishing local social enclaves, such as veteran gatherings and support clubs for affected families.
- Opening veteran career transition centers to assist in professional retraining and adaptation to the civilian labor market.

- Supporting the development of micro-enterprises that facilitate occupational rehabilitation and promote social inclusion.

4. Modern Methods of Art Therapy and Test Therapy

- Using art, music, and literature in psychotherapy to improve psychological well-being.
- Applying test-based therapy to identify personal abilities and foster personal growth.

5. Educational Rehabilitation

A prolonged absence from the usual rhythm of life, lasting months or even years, significantly complicates employment. Firstly, people lose their business contacts, which could have helped them find a job. Secondly, during this time, professional skills are often lost. Additionally, due to sustained injuries, some types of work become inaccessible.

One of the key aspects of military personnel transitioning to civilian life is acquiring new skills and professions. The Ministry of Veterans Affairs has signed a memorandum with more than 30 universities, allowing veterans to obtain a civilian specialty. There is also a wide range of online courses and educational programs currently available for free to Ukrainians. This provides an opportunity to study both at Ukrainian institutions and in the world's most prestigious universities.

After the end of active hostilities, rehabilitation should become more comprehensive and focused on social adaptation, which includes programs for returning to a normal life rhythm, professional retraining, and support in adapting to peaceful life. Innovative approaches such as psychosocial training, group therapy, mutual support among military personnel, as well as programs based on collaboration with community and volunteer organizations, contribute to the successful reintegration of service members.

Thus, innovative forms of rehabilitation during wartime and post-war periods play an important role in restoring the health and social stability of military personnel, as well as helping to ensure their full adaptation after difficult combat experiences. These programs must be accessible, individually oriented, and take into account the

specific needs of each participant, which will help reduce the risks of PTSD relapse and ensure a sustainable return to peaceful life.

УДК 342.9, 351, 004.8

Корнієнко Василь Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри правових дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасні інформаційні технології на базі штучного інтелекту (ШІ) вже виробляють алгоритми, які слугують гуманітарним цілям, і можуть бути використані під час виконання службово-бойових задач підрозділами Національної гвардії України. Алгоритми ШІ можуть бути використані для розробки більш ефективних моделей надання допомоги, прогнозування розвитку кризових ситуацій, організації евакуацій та оцінки шкоди в реальному часі. Вони також можуть допомогти в моніторингу прав людини в умовах збройних конфліктів, автоматично аналізуючи дані з місця подій, фотографії, відео та інші джерела інформації.

До речі, окремі дослідження свідчать про високу ефективність методу виявлення та нейтралізації так званих дезінформаційних кампаній інструментами ШІ, хоча і вимагає уважного ставлення до етичних питань та ризиків, пов'язаних з його застосуванням.

Підтвердженням важливості використання ШІ для забезпечення національної безпеки та оборони є результати досліджень Науково-технічної організації НАТО, що визначають найбільш суттєві з них для розвитку технологій на найближчі два десятиліття. Так, ключовими технологіями

визначаються: автономні транспортні засоби, космос, літальні апарати, квантові технології, біотехнології, нові матеріали, тощо. Такий підхід дає поштовх до переоснащення об'єктів промислового комплексу, кардинальної зміни підходів виробництва техніки військового призначення та програм підготовки фахівців за цими напрямками.

Наприклад, роботизовані бойові платформи вперше з'явилися у військах західних армій на початку 2000-х, але тільки на стадії дослідної експлуатації. З початком російсько-української війни в 2014, і особливо після повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році, почали активно використовуватися на полі бою. Наразі вже існують й українські розробки роботів наземних самохідних платформ (напр., «Рись», «Миротворець», «Скорпіон-2» та ін). Ці бойові платформи представляють собою самохідні машини, які керуються дистанційно, вони спроможні самостійно оцінювати обстановку навколо за допомогою відеокамер та програмного забезпечення на базі ШІ і виконувати різного роду бойові завдання.

ШІ вже відіграє вирішальну роль у логістиці та підтримці мереж постачання, бо визначення альтернативних безпечних маршрутів при перевезенні військових вантажів та бійців є невід'ємною частиною в реалізації успішної військової операції. Інтеграція ШІ в транспорт та логістичні ланцюжки зменшує витрати на допоміжний персонал, викорінює корупцію серед постачальників, мінімізує фактор людських помилок. Також ШІ в транспортній авіації та на флоті дозволяє швидко виявляти поломки компонентів у техніці, що безпосередньо запобігає їх аваріям або катастрофам.

Роботизовані наземні платформи також використовуються для надання невідкладної допомоги пораненим бійцям у зоні активних бойових дій для подальшої їх евакуації з небезпечної зони. Такі платформи швидко діагностують пораненого бійця, визначають рівень його ураження, рекомендують методи лікування, що допомагає бойовим медикам у польових умовах приймати правильні рішення в стресових ситуаціях. Слід зазначити, що незалежно від розташування до лінії зіткнення, ШІ має доступ до бази даних лікарень та

медичних книжок військових, що дозволяє алгоритмам виявляти та сортувати існуючі проблеми зі здоров'ям у військових.

Симуляція та навчання – ще одна вкрай корисна сфера застосування інструментів ШІ, яка поєднує системну інженерію, розробку програмного забезпечення та інформатику для створення комп'ютеризованих моделей. Усе більше країн інвестують у програми для моделювання ситуацій та навчання військових, спираючись на сучасний досвід. Відпрацювання на тренажерах різного роду ситуацій допомагає мінімізувати втрати на полі бою, враховувати людські помилки (прорахунки) та допоможе у розробці заходів безпеки.

Отже, штучний інтелект є дієвим інструментом, який може надійно слугувати гуманітарним цілям. Однак, його застосування пов'язане з певними ризиками, включаючи можливість зловживань та залежності від високих технологій. Тому, ключовими завданнями є: 1) розробка та впровадження ефективних стратегій управління ризиками під час використання можливостей нейронних мереж і ШІ; 2) створення та нормативно-правового закріплення етичних норм використання штучного інтелекту та забезпечення на його основі систем кібербезпеки.

ШІ має величезний потенціал, але разом із тим виникають і нові виклики, які потребують обережного і відповідального підходу до регулювання, етики та захисту прав людини. Використання цих технологій повинно бути збалансованим і забезпечувати прозорість у процесах, де вони може впливати на громадянські свободи та стабільність держави.

УДК 349.3:355.64

Логінов Олександр Анатолійович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії Служби безпеки України

Вільхова Соломія Аркадіївна, курсантка Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії Служби безпеки України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Конституція виокремлює військовослужбовців як особливу категорію громадян України, які потребують додаткових гарантій держави у сфері соціального захисту, оскільки саме вони несуть основний тягар по захисту Батьківщини, що пов'язано з високим ризиком для життя та здоров'я. Водночас припис частини п'ятої статті 17 Конституції України покладає на державу конституційний обов'язок щодо створення системи посиленої соціальної підтримки не лише для військовослужбовців, а також і для членів їхніх сімей.

Основний Закон України визначає членів сімей військовослужбовців як окремих суб'єктів соціального захисту через те, що родина є важливим фактором, який підтримує та мотивує військовослужбовців виконувати свої службові обов'язки на високому професійному рівні, самовіддано та ефективно.

Система соціального захисту членів сімей військовослужбовців розгалужена та змістовна наповнена конкретними видами соціального забезпечення. Водночас до недоліків її функціонування можна віднести декларативність окремих положень законодавства та брак коштів для фінансового забезпечення відповідних витрат.

В межах нашої доповіді ми би хотіли зупинитися на окремих аспектах соціального захисту родин військовослужбовців, пов'язаних з їх переїздом в інший населений пункт, у зв'язку із призначенням військовослужбовця на військову посаду чи у зв'язку з передислокацією військової частини.

Відповідна зміна місця проходження військової служби часто викликає певні труднощі для військовослужбовця та його сім'ї, що зумовлені втратою

робити іншим з подружжя, зміною закладу освіти для дітей, додатковими витратами, пов'язаними з організацією переїзду тощо.

На сьогодні підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей, у зв'язку із переїздом до іншого населеного пункту, передбачає комплекс закріплених в законодавстві правових і соціальних гарантій, які умовно можна поділити на: гарантії, пов'язані з наданням компенсаційних виплат; гарантії, пов'язані з наданням родинам військовослужбовців додатковим прав.

До першого виду гарантій можна віднести виплату підйомної допомоги військовослужбовцю і членам його сім'ї, які переїхали разом з ним, передбачену ч. 3 ст. 9¹ Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року (далі – Закон). Така допомога призначається в розмірі місячного грошового забезпечення на військовослужбовця, установлених йому за новим місцем військової служби, і 50% місячного грошового забезпечення військовослужбовця на кожного члена сім'ї, які зазначені в його особовій справі. Зауважимо, що підйомна допомога призначається лише тим членам сім'ї військовослужбовця, які переїхали разом з ним на нове місце військової служби, що підтверджується документами про реєстрацію їх місця проживання у відповідному населеному пункті.

Окрема гарантія передбачена для дружин (чоловіків) військовослужбовців, у разі розірвання ними трудового договору у зв'язку із переведенням чоловіка (дружини) на службу в іншу місцевість. В цьому випадку, їм виплачується за місцем роботи грошова допомога в розмірі середньомісячної заробітної плати (ч. 2 ст. 18 Закону).

Крім того, військовослужбовцям і членам їхніх родин компенсуються витрати, пов'язані з проїздом до іншого населеного пункту та перевезенням речей. Зокрема, вони мають право на безоплатний проїзд та на безоплатне перевезення залізничним або іншими видами (за винятком повітряного) транспорту до 20 тонн особистого майна з попереднього місця проживання до нового (п. 1-3 ст. 14 Закону).

При цьому, за кожний день перебування в дорозі їм виплачуються добові, встановлені Кабінетом Міністрів України для працівників, які перебувають у відрядженні. Зазначені витрати відшкодовуються за рахунок коштів Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів.

До гарантій, які встановлюють додатковий обсяг прав родині військовослужбовця та дозволяють зменшити негативні наслідки, пов'язані з їх переїздом та зміною роботи (навчання), можна віднести гарантії у сфері освіти. Так, члени сімей військовослужбовців, які навчаються (виховуються) у державних навчальних закладах, при зміні військовослужбовцями місця проходження військової служби, мають право переводитися до державних навчальних закладів, найближчих до нового місця проходження військової служби або місця проживання (п. 3 ст. 13 Закону).

Також відповідними житловими гарантіями встановлюється спрощений порядок отримання житлового приміщення для родини військовослужбовця. Зокрема, військовослужбовці та члени їхніх сімей, за відсутності у них житла в населеному пункті за новим місцем проходження служби, мають право на отримання службового житлового приміщення. А у разі його відсутності – військова частина зобов'язана орендувати житло або виплачувати грошову компенсацію за піднайом (найом) жилого приміщення (ст. 12 Закону).

Перераховані гарантії дозволяють мінімізувати витрати військовослужбовців та членів їх сімей, викликані переїздом до іншого населеного пункту, у зв'язку із зміною місця проходження служби, а також надати родині військовослужбовця додаткові заходи соціальної підтримки.

До невирішених проблем відноситься питання працевлаштування дружини (чоловіка) військовослужбовців на новому місці проходження служби, оскільки втрата роботи одним з подружжя за попереднім місцем проживання впливає на загальний дохід сім'ї, а також перериває їхній страховий стаж, необхідний для призначення пенсії та інших страхових виплат за загальнообов'язковим

державним соціальним страхуванням. Зазначене також впливає і на морально-психологічний клімат сім'ї.

Вважаємо, що у цьому випадку, дружина (чоловік) військовослужбовця має отримати розширені можливості щодо пошуку роботи, зокрема, шляхом включення їх до категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, передбачених статтею 14 Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року.

Крім того, період пошуку роботи до безпосереднього працевлаштування дружини (чоловіка) військовослужбовця на новому місці проходження служби слід зараховувати до їх страхового стажу. Це має важливе значення у сфері соціального захисту, оскільки саме з наявністю відповідного страхового стажу пов'язується право особи на пенсію, на отримання страхових виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, безробіттям тощо. Зазначене потребує внесення змін до спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

УДК 355.233:378.4:101(477)

Непіпенко Людмила Павлівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

РОЛЬ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Актуальність звернення до означеної проблеми зумовлена зростаючою кількістю скептичних тверджень щодо доцільності та значущості викладання філософії курсантам як з боку здобувачів вищої військової освіти, так і науково-педагогічних працівників, особливо тих, хто викладає профільні військові

дисципліни. Ключовим аргументом на підтримку цієї позиції є переконання в необхідності збільшення кількості навчальних годин на вивчення профільних військових дисциплін саме за рахунок скорочення гуманітарних предметів, зокрема філософії.

Професіоналізація майбутнього офіцера є системним, багатоетапним і комплексним процесом розвитку особистості військовослужбовця, синтезом інтелектуальної, моральної та практичної підготовки, спрямованої на формування його професійних компетентностей, морально-етичних цінностей, лідерських якостей і психологічної стійкості, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків у мирний і воєнний час. Фундаментальну роль у цьому процесі відіграє філософія, оскільки є одним з найефективніших засобів моделювання світогляду, розвитку аналітичного та критичного мислення, моральної відповідальності та етичного вибору, вироблення стратегічного підходу до управлінських і тактичних рішень.

Саме в своїх фундаментальних функціях – світоглядній і методологічній, виявляється базова цінність філософії для військових фахівців. Філософія, будучи фундаментом світогляду, визначає систему узагальнених уявлень про світ, суспільство, людину та ціннісні орієнтири, що спрямовують людську діяльність. Філософія не лише окреслює межі пізнання, а й задає напрямки осмислення реальності. У своїй найширшій інтерпретації методологія являє собою втілення світогляду в активній пізнавальній і практичній діяльності, тобто реалізацією світогляду особистості в процесі аналізу, дослідження та ухвалення рішень. Отже, вивчення філософії сприяє не лише формуванню загальної картини світу, а й закладає фундаментальні принципи методологічного підходу до нього, визначаючи способи досягнення дійсності та механізми її перетворення. Зокрема, вивчення онтології як філософської дисципліни, що досліджує природу буття, відіграє ключову роль у формуванні світогляду майбутнього офіцера, адже дозволяє глибше осмислити основи існування природи, людини, суспільства, у тому числі й війни як феномена. Тим самим закладаються фундаментальні знання про світ, у якому здійснюється військова діяльність. Так, осмислення онтології

людини, екзистенційних аспектів людського буття, у тому числі онтологічний аналіз свободи, відповідальності, вибору та сенсу життя сприяє зміцненню моральної стійкості особистості військовослужбовця, кращому розумінню викликів, пов'язаних зі стресом, страхом і бойовими психологічними травмами. Звернення в процесі вивчення філософії до онтологічних засад соціального буття націлює на аналіз соціальних процесів, сутності політичних конфліктів та ідеологічних протистоянь, що дає змогу ефективніше діяти в умовах гібридних загроз.

Гносеологічна (пізнавальна) функція філософії полягає в тому, що її вивчення сприяє розширенню знань та інтелектуальних можливостей майбутніх офіцерів. Знайомство з гносеологією, як філософським вченням про пізнання, сприяє розвитку здатності критично мислити, аналізувати інформацію та оцінювати реальність, що є необхідним для успішної військової служби. Гносеологія допомагає майбутньому офіцеру зрозуміти природу знання, його джерела та межі що є основою для критичного аналізу отриманої інформації, вміння відрізняти факти від інтерпретацій, відбору надійних джерел і прийняття обґрунтованих рішень, що має особливе значення в умовах інформаційних війн та гібридних загроз. Розуміння обмежень пізнання допомагає виявляти нові можливості для вирішення проблем і адаптуватися до змінюваних умов навколишнього середовища. Також гносеологія сприяє розвитку здатності до рефлексії, що дозволяє враховувати різні перспективи та фактори, що впливають на прийняття рішень у військових умовах.

Філософії виконує й аксіологічну (оціночну) функцію, що полягає в озброєнні фахівців вихідними принципами і методами оцінки соціальних процесів і явищ військової справи. Вивчення аксіології, як філософської дисципліни, що досліджує природу цінностей, моральних норм та ідеалів, допомагає майбутнім офіцерам розуміти важливість етичних стандартів у військовій діяльності. Вивчення аксіології спрямоване на формування чітких уявлень про колективні та особисті цінності, розвиток здатності до ціннісного вибору, що важливе для підтримання дисципліни, морального духу і

згуртованості в військовому колективі. Вивчення майбутніми офіцерами сутності цінностей та ідеалів військової служби, таких як патріотизм, самопожертва, відповідальність, визначають їхнє свідоме ставлення до обов'язку. Аксиологія в межах курсу філософії є невід'ємною складовою підготовки майбутніх офіцерів, оскільки вона сприяє формуванню їхнього ціннісного орієнтиру і дозволяє чітко усвідомлювати етичні принципи, які регулюють військову діяльність. Вивчення аксіології допомагає майбутнім офіцерам розвивати здатність приймати етичні рішення, брати на себе відповідальність за свої вчинки і підтримувати високі ціннісні стандарти навіть у складних умовах бойових операцій та миротворчих місій.

У здатності формувати моральні, етичні та інтелектуальні якості особистості, а також сприяти розвитку самосвідомості, критичного мислення та соціальної відповідальності полягає виховна функція філософії. Вивчення філософії допомагає майбутнім офіцерам осмислювати свою роль у світі, суспільстві та в межах конкретної професійної діяльності. Філософія сприяє розвитку здатності аналізувати, оцінювати і сумніватися в існуючих твердженнях, що допомагає розвивати критичне мислення. Це важливо для майбутніх офіцерів, оскільки дозволяє їм приймати виважені рішення, зберігаючи об'єктивність у складних ситуаціях. Філософія вчить розуміти себе, свої мотиви, цілі та цінності, що є важливим елементом у процесі самопізнання і саморозвитку. Для майбутнього офіцера це означає здатність до самоконтролю та відповідальності за власні вчинки. Вивчення філософії сприяє розумінню ролі людини в суспільстві та її відповідальності за колективні цілі та блага. Це важливий аспект для офіцера, який має не тільки керувати підлеглими, а й бути моральним лідером у військовому середовищі.

Ключовими умовами реалізації знань філософії в теоретичній та практичній діяльності майбутніх офіцерів є: по-перше, глибоке засвоєння основних категорій, принципів та законів філософії, що дозволяє сформувати теоретичну базу для подальшого застосування знань у професійній діяльності; по-друге, усвідомлення суті основних філософських проблем, що забезпечує

глибоке розуміння місця і ролі людини в світі, її відповідальності в соціумі; потреба, розуміння реальних можливостей і меж застосування філософських висновків та положень в умовах пізнавальної та практичної діяльності, що сприяє розвитку здатності майбутніх офіцерів до ефективного аналізу складних ситуацій, прийняття стратегічних рішень, які базуються на етичних принципах та адаптації до швидко змінюваних обставин. Це дозволяє інтегрувати філософські підходи в реальний військовий контекст, забезпечуючи не лише високий рівень інтелектуальної підготовки, але й практичну готовність до вирішення етичних і моральних викликів у складних умовах сьогодення.

Таким чином, філософія є невід'ємним елементом професійної підготовки майбутніх офіцерів, оскільки сприяє моделюванню світогляду, що поєднує стратегічність і критичність мислення, морально-етичну стійкість, рефлексивність та інтелектуальну гнучкість, усвідомлення природи війни, концепцій справедливості та відповідальності, що є визначальними для ефективного виконання професійних обов'язків у сучасному суспільстві ризику. При цьому викладання філософії не має зводитися виключно до формування світогляду курсантів. Адже логіка, онтологія, гносеологія, епістемологія, як розділи філософії формують наукове мислення, озброюють майбутніх офіцерів знаннями змісту базових категорій, загально-філософськими принципами та методами наукового пізнання. Викладання філософії майбутнім офіцерам також не повинно бути простим переказуванням підручників, потрібно адаптувати програми до сучасних вимог, враховуючи специфіку військової служби та виклики, з якими офіцери можуть стикатися в процесі своєї військово-професійної діяльності. Зокрема, на погляд автора, доцільним буде включити наступні проблеми в програму з філософії НА НГУ: онтологія людини як суб'єкта і об'єкта військової діяльності; онтологія простору і часу в контексті військової практики; філософія військової культури та цінностей; онтологія війни та справедливості; різниця між знанням і вірою в контексті військової практики; процес пізнання в умовах війни та військової служби; пізнання і лідерство: роль знань у стратегічному мисленні офіцера; пізнання і технології: вплив новітніх

технологій на гносеологію війни; суб'єктивність і об'єктивність пізнання у військовій діяльності; роль логіки та аргументації в процесі прийняття етичних та професійних рішень тощо.

УДК 355

Овчіннікова Анастасія Степанівна, заступник начальника курсу №1 гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, капітан;

Василенко Лілія Анатоліївна, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: ЖІНКИ У СУЧАСНІЙ АРМІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАКТИК

В останні десятиліття роль жінок у збройних силах значно зросла, що є частиною глобального процесу гендерної рівності та соціальних трансформацій. В Україні це питання набуло особливої важливості у контексті збройного конфлікту та інтеграції до міжнародних структур безпеки, зокрема НАТО. Впровадження гендерних підходів у секторі оборони сприяє ефективнішому використанню кадрового потенціалу, підвищенню боєздатності військових підрозділів і формуванню справедливих умов для професійного зростання жінок у військовій сфері.

Не дивлячись на те, що жінкам було дозволено приймати присягу та вступати до армії в 1991 році, проривним став 2018 рік, коли набув чинності Закон України № 2523-VIII, що зрівняв права жінок і чоловіків у військовій службі, дозволивши жінкам проходити службу на бойових посадах та складати військову присягу нарівні з чоловіками.

На теренах України здобула славу Поліщук Катерина Олександрівна, яка є парамедиком-добровольцем Національної Гвардії України. Вона стала відома не тільки завдяки своєму виконанню патріотичних пісень на «Азовсталі», а й в допомозі військовослужбовцям під час облоги, та боям на Авдіївському напрямку.

Юлія Паєвська - позивний "Тайра". Наразі обіймає посаду Уповноваженої з питань реабілітації учасників бойових дій. Вона врятувала безліч життів, а під час однієї з бойових евакуацій отримала тяжке поранення. Незважаючи на нього, вона швидко повернулася до виконання завдань.

Однією з найвідоміших українок-миротворців є майор Інна Заворотько. Із січня 2021 року проходила службу у складі національного персоналу України в Місії ООН на посаді офіцера штабу сил MONUSCO. Брала участь в евакуації місцевого населення під час виверження вулкана Ньїрагонго, поблизу міста Гома у Конго.

Впровадження гендерних підходів у секторі оборони є важливим кроком до побудови сучасної, ефективної та інклюзивної військової структури. Гендерна рівність у збройних силах сприяє підвищенню бойової ефективності, кадрового потенціалу та соціальної справедливості, що особливо актуально для країн, які прагнуть досягти високих стандартів безпеки та обороноздатності.

Отже, інтеграція жінок у сектор оборони є важливим елементом трансформації збройних сил, що відповідає сучасним тенденціям і міжнародним зобов'язанням. Для забезпечення ефективності місій необхідно визнати важливість гендерної рівності та забезпечити ресурси і можливості для її забезпечення. Зміцнення співпраці з НАТО та міжнародними партнерами відкриває можливості для обміну досвідом, залучення новітніх програм підготовки та впровадження передових методик управління персоналом. Крім того, розвиток військових технологій та зміни характеру сучасних конфліктів роблять акцент на інтелектуальних, аналітичних та технологічних компетенціях, що дозволяє жінкам більш активно долучатися до виконання стратегічних завдань.

УДК 314/316

Потапенко Михайло Сергійович, курсант факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України;

Сукач Денис Васильович, курсант факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України;

Кондратюк-Антонова Тетяна Вячеславівна, кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СУТНІСТЬ ВІЙСКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Актуальність теми обумовлена тим, що військові конфлікти є однією з найбільших загроз у сучасному світі. Вони впливають на безпеку окремих держав, спричиняють глобальні політичні, економічні та гуманітарні кризи. В умовах ХХІ століття особливого значення набули нові типи воєн, такі як гібридні війни, інформаційні атаки та кіберконфлікти. Російська агресія проти України, яка триває з 2014 року та перейшла у повномасштабну фазу у 2022 році, є одним із найяскравіших прикладів сучасних збройних конфліктів. Це не тільки регіональне протистояння, а й подія, що змінює систему міжнародної безпеки.

Також актуальними аспектами даної проблеми залишається роль міжнародних організацій у врегулюванні сучасних конфліктів, вплив інформаційної війни на суспільну свідомість, використання новітніх військових технологій у конфліктах майбутнього.

Метою роботи є аналіз соціально-філософської сутності військових конфліктів, визначення їхніх основних причин, особливостей сучасних збройних протистоянь та можливих шляхів врегулювання, з особливим акцентом на подіях в Україні.

Війна розглядалась в різних філософських концепціях як неминуче явище суспільного розвитку. У працях Платона та Аристотеля війна постає як засіб встановлення справедливості та збереження державного порядку. Гегель вважав

військові конфлікти рушійною силою історії, що сприяє формуванню національної ідентичності.

Марксистська традиція трактує війни як наслідок класової боротьби, у той час як пацифістські концепції І. Канта та Ж.-Ж. Руссо закликали до міжнародної співпраці заради досягнення миру.

Класичне твердження К. Клаузевіца «війна – це продовження політики іншими засобами» відображає той факт, що військові конфлікти часто стають інструментом реалізації державних інтересів. Також військові конфлікти можуть бути результатом діяльності не лише держави, а й недержавних акторів: терористичних угруповань, транснаціональних корпорацій, приватних військових компаній.

Томас Гоббс у праці «Левіафан» стверджував, що війна є природним станом людства. Він вважав, що до виникнення держави люди перебували у так званому «природному стані», де не існувало жодних законів, моральних норм чи соціальних інститутів, кожен мав право на все, включаючи життя іншої людини. Це приводить до того, що неминуче виникає війна всіх проти всіх. Кожна людина постійно перебуває в небезпеці та відчуває загрозу для свого життя.

За Т. Гоббсом єдиним способом вийти з цього хаотичного та небезпечного стану є створення держави, яка є штучним утворенням, що виникає внаслідок суспільного договору між людьми.

Однак останні військові конфлікти яскраво демонструють, що договірні основи міжнародного гуманітарного права, яке регулює правила ведення війни та захищає права цивільного населення, не можуть позбавити людство від воєнних злочинів, геноциду та злочинів проти людяності.

Серед основних причин військових конфліктів виділяють, як правило: економічні, політичні, ідеологічні, соціальні, які включають в себе боротьбу за природні ресурси, енергетичні ринки, стратегічні торговельні шляхи; прагнення до домінування, імперіалістичні амбіції; протистояння між демократичними та авторитарними режимами; внутрішню нестабільність, громадянські війни тощо.

Війна в Україні є прикладом сучасного військового конфлікту, котрий є найбільш масштабним у Європі з часів Другої світової війни. Він має гібридний характер, включаючи традиційні бойові дії, інформаційну війну, економічний тиск та дипломатичне протистояння. Наслідки цього конфлікту мають глобальний характер, оскільки відбувається перегляд політики безпеки Європейського союзу та НАТО, зміни в енергетичному секторі, міжнародна підтримка України у вигляді військової та економічної допомоги.

Це викликає необхідність реформування міжнародної системи безпеки, посилення міжнародного співробітництва у сфері оборони, колективній безпеці, розвитку технологій захисту, використання дронів, кібербезпеки, штучного інтелекту, оскільки вони відіграватимуть вирішальну роль у майбутніх війнах.

Отже, соціально-філософський аналіз військових конфліктів дозволяє зрозуміти їхню складність та знайти шляхи для ефективного врегулювання. Війна в Україні є яскравим прикладом того, як збройні конфлікти змінюють геополітичний ландшафт, впливають на міжнародні відносини та формують новий світовий порядок.

УДК 159.99

Савельєв Дмитро Ігорович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки Навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил Національного університету цивільного захисту України, підполковник служби цивільного захисту

ГЕНДЕРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПРОФЕСІЯХ ПІДВИЩЕНОГО РИЗИКУ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

В Україні питання забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків є важливим фактором успішної реалізації гендерної політики. Це сприяє подоланню дискримінації за ознакою статі, дотриманню принципу

рівності та визначенню ключових напрямів діяльності на шляху до євроінтеграції держави.

Україна орієнтується на стандарти Європейського Союзу щодо забезпечення гендерної рівності та протидії дискримінації за ознакою статі. Це передбачає ряд реформ, пов'язаних із впровадженням європейських стандартів, методів та принципів професійної діяльності державних службовців в роботу органів державної влади.

У 2015 році на засіданні Саміту Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку було прийнято сімнадцять ключових цілей сталого розвитку людства де гендерна рівність виступає як п'ята ключова ціль щодо досягнення кращого та більш стабільного майбутнього для усього світового співтовариства. Україна у 2016 та 2017 роках проводила широкомасштабну роботу щодо адаптації Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту на основі специфіки національного розвитку. В результаті проведеної роботи було сформовано 86 завдань щодо забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку із врахуванням української складової державного управління.

Досягнення гендерної рівності визначається українською державою як одна із головних стратегічних цілей. Ключові принципи дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків проголошено Конституцією України. Так у статтях 21, 23 та 24 наголошується на важливості дотримання рівних прав та можливостей всіх громадян України в незалежності кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Також ці принципи на сьогодні закріплені у законах України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Водночас попри суттєві зміни у законодавчому плані з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків впровадження положень гендерної політики й досі потребує системної та цілеспрямовано роботи на всіх рівнях державних структур. Українські науковці О. Кисельова, О.

Хмелевська, О. Макарова, Л. Кобилянська, О. Суслова, І. Сеник, В. Кушакова, Н. Лавриненко, О. Вілкова та І. Демченко досліджуючи особливості впровадження гендерної політики виявили, що прояви гендерної нерівності гальмують розвиток суспільства, що в свою чергу призводить до затримки щодо виконання міжнародних зобов'язань у сфері гендерної інтеграції.

На нашу думку, особливу роль у процесах інтеграції гендерної політики відіграє система, яка запроваджена у закладах вищої освіти сектору безпеки і оборони України. Так зараз запроваджено нову політику щодо забезпечення гендерної обізнаності та недопущення проявів дискримінації за ознаками статі, сексуальних домагань і зловживання владою майбутніми працівниками ризиконебезпечних професій. Від наявних на всіх рівнях знань, вмінь, норм та цінностей вбудованих у ментальну складову майбутніх працівників ризиконебезпечних професій може успішно впливати на просування ідей гендерної рівності в українському суспільстві. Управлінські структури та організації мають демонструвати гендерну чутливість та закріплювати цінності гендерної рівності. Гендерно-орієнтована освіта здатна вплинути на подолання традиційно визначених стереотипів маскулінності та фемінності.

В наукових роботах В. Авер'янова, О. Бандурки, О. Васильченко, Н. Дубчак та Д. Калаянова наголошено на важливості представлення жінок у правоохоронному, військовому та безпековому секторах. Так науковці стверджують, що у сучасному світі дотримання рівних прав та свобод у цих секторах, впливає на сталий розвиток європейських країн та збалансований характер загальноприйнятих світових рішень.

Сьогодні дотримання принципів гендерної рівності у структурних підрозділах Міністерства Внутрішніх Справ України здійснюється за основними принципами дотримання Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», а саме:

1. дотримання забезпечення рівних прав. Цей принцип передбачає дотримання і встановлення при плануванні та виконанні професійних завдань рівних прав та можливостей незалежно від статі;

2. реалізація підбору та утримання кадрів. Принцип, який оснований на позиції щодо можливості чоловікам і жінкам працювати в усіх сферах професійної діяльності і на всіх рівнях у секторі безпеки і оборони України;

3. виконання оперативної спроможності. Принцип, що є ключовим щодо усвідомлення та здатності створення умов для професійної діяльності для чоловіків так і для жінок. Усі ці принципи дають змогу здійснювати гендерно орієнтований підхід під час вирішення питань щодо врахування потреб жінок і чоловіків під час проходження служби та навчання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами.

Формування гендерної компетентності майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій є одним із основних завдань закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони України. Як зазначає Н. Орловська, гендерна компетентність – це обізнаність особи у сфері гендерної політики держави та здатність організовувати свою професійну діяльність з позиції дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації за ознаками статі під час виконання службових обов’язків.

На думку І. Стражнікової, гендерна компетентність – це обов’язковий компонент не лише з точки зору професійної діяльності особистості, а й з точки зору формування та вдосконалення міжособистісних взаємовідносин осіб, які об’єднані спільною професійною діяльністю.

Так на прикладі навчально-виховної робота закладів вищої освіти Державної служби з надзвичайних ситуацій України, ми хочемо, зупинитися на ключових моментах щодо формування гендерної компетентності майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій та діяльності осіб рядового та начальницького складу структурних підрозділів ДСНС.

В Національному університеті цивільного захисту України наразі запроваджено багатогранний підхід до інтеграції гендерної політики, що сприяє повноцінній та рівноправній участі жінок і чоловіків на всіх рівнях діяльності університету. Задля досягнення гендерної паритетності в університеті кожен рік

складається план заходів з гендерної інтеграції .в якому прописані основні цілі та задачі структурних підрозділів в рамках заданої тематики. На основі цього плану фахівці університету працюють над створенням гендерно-чутливого освітнього середовища. Працівники та працівниці регулярно проходять навчання та тренінги з питань підвищення обізнаності у сфері дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації за ознакою статі, а саме:

- лекції – семінари для кураторів навчальних груп університету;
- онлайн тренінги з відповідальними особами з гендерних питань щодо недискримінації та гендерної рівності;
- методичні семінари щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в навчальному та виховному процесі НУЦЗ України. Всі навчання та тренінги для осіб рядового та начальницького складу університету спрямовані на формування гендерної компетентності – комплексу знань, практичних умінь та навичок з питань реалізації принципу гендерної рівності в своїй професійній діяльності.

Крім того, зазначимо, що з 2020 року в університеті діє Політика попередження і боротьби з переслідуванням, сексуальними домаганнями, дискримінацією та зловживанням владою. Керівництво університету постійно проводить внутрішні інформаційні та просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення рівня обізнаності трудового колективу та учасників освітнього процесу щодо попередження сексуальних домагань та проявів дискримінації.

Курсанти та курсантки, студенти та студентки університету також систематично проходять навчання та тренінги з питань гендерної рівності. Головним завданням практичних занять з гендерної тематики є відпрацювання навичок щодо формування гендернокомпетентної поведінки майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій, формування чіткого уявлення щодо особливостей забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, нетерпимості до проявів дискримінації та сексуальних домагань, запровадження навичок щодо подолання гендерних упереджень в процесі повсякденної та професійної діяльності.

Таким чином, хочемо зазначити, що реалізація гендерної політики в українському суспільстві повинно здійснюватися на всіх рівнях формування суспільної думки, впровадження гендерної складової повинно мати систематичний та запланований характер, чітко визначені завдання та цілі щодо особливостей інтегрування в управлінських практиках гендерної складової. Ми вважаємо, що передумовою позитивного розвитку визначеного напрямку може стати здійснення цільової професійної підготовки держслужбовців через систему запровадження обов'язкових навчань та тренінгів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

УДК 614.88

Смірнов Богдан, курсант 208 н. в. факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ;

Кабіцька Оксана Володимирівна, старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS IN TEACHING THE POPULATION FIRST AID SKILLS AND THEIR INTERACTION WITH LAW ENFORCEMENT AGENCIES

A significant proportion of the Ukrainian population does not have sufficient knowledge and skills in first aid. This can have tragic consequences in emergency situations, when quick and effective help can save lives. State institutions such as the Ministry of Health and the National Emergency Service often have limited resources to provide comprehensive and systematic first aid training. A unified system of training and coordination between different organisations working in this area should be established. This will help to avoid duplication of functions, ensure the quality of training and efficient use of available resources. In most cases, people do not realise

the importance of first aid skills and are not sufficiently motivated to take up training. Civil society organisations such as the Ukrainian Red Cross, Youth Guard and Defenders of Ukraine have a great potential to provide first aid training to the population. They have a wide network of branches across Ukraine and can reach a wide range of people. It is important to support and promote the work of such groups and provide them with the necessary methodological, financial and logistical support. Training programmes should be adapted to the needs of different population groups (children, adults, the elderly, people with disabilities, etc.) and take into account the specifics of the region in which the training takes place. The training should be practical and engaging and include simulations of real-life situations (e.g. road accidents, fires, poisoning, heart attacks) and first aid techniques (e.g. cardiopulmonary resuscitation, bleeding control, bandaging, immobilisation). It is important to use modern teaching methods, such as interactive video tutorials, online courses, mannequins and simulation training.

Civil society organisations should actively cooperate with law enforcement agencies (police, SES, medical services, military) to coordinate actions and exchange information. It is important to establish mechanisms for engaging volunteers with first aid skills to provide assistance in emergency situations. Law enforcement agencies can assist CSOs in conducting trainings and providing the necessary equipment and materials. A broad information campaign should be conducted to raise public awareness of the importance of first aid skills. Various communication channels can be used for this purpose, such as mass media (television, radio, press), social media, educational institutions (schools, universities) and public places (parks, shopping centres, etc.). It is important to disseminate information materials (booklets, posters, brochures) with a detailed description of first aid techniques. It is important to study and adopt international experience in teaching first aid skills to the public, especially in countries with developed civil protection systems. It is also possible to exchange experience with foreign organisations working in this area and invite international experts to conduct trainings and consultations. The expected result is an increase in public awareness of first aid. Increased number of people with the necessary skills to

provide first aid. Better coordination between different organisations in emergency situations. Reduction in the number of deaths and injuries as a result of emergencies. Increased public safety and preparedness for emergencies.

Civil society organisations play an important role in training the population in first aid and interaction with law enforcement agencies. Proactive measures to raise public awareness and mobilise people to act in emergencies are key to saving lives and health.

УДК 349.3 : 364-787.24-057.36 «364»

Титаренко Олексій Олексійович, доктор юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Питання правового забезпечення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей вже тривалий час є важливим (соціально чутливим) і перебуває під пильною увагою влади та суспільства. З початку повномасштабної агресії РФ проти України питання соціального забезпечення військовослужбовців ЗСУ, НГУ, ДПСУ та інших воєнізованих формувань, утворених відповідно до чинного законодавства, стали ще більш актуальними і нагальними. Останнє невід’ємно пов’язане з удосконаленням правового забезпечення захисту, як військовослужбовців, так і членів їх сімей від соціальних ризиків, викликані воєнним станом (повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них

обставин, реалізації права на освіту, а також в інших випадках, передбачених чинним законодавством).

Забігаючи наперед, зазначимо, що зі збільшенням кількості військовослужбовців в Силах оборони України (за деякими оцінками – 880 тис.), наявними втратами (як безповоротні, так і санітарні) серед особового складу складових Сил оборони України, які задіяні у бойових діях, все більше набуває значення питання належного соціального захисту сімей наших захисників та захисниць. Дане питання невід’ємно пов’язане з соціальними гарантіями, які закріплені в двох законах України, а саме: «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII (зі змінами) та «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII (зі змінами).

Даний напрям наукового пошуку залишається актуальним і серед вітчизняних вчених. Так, дослідженню окремих аспектів соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей присвятили свої роботи: І. Автушенко, А. Бейкун, А. Клачко, С. Лукаш, Т. Макарова, О. Назаренко, Л. Новак-Каляєва, С. Пасіка, І. Печенюк, О. Потильчак, В. Рядінська, О. Сайнецький, А. Сидоренко, А. Сороківська-Обіход, О. Шишлюк, та інші.

Проведений вибірковий аналіз інтернет-ресурсів щодо наявних у відкритих джерелах наукових статей вітчизняних вчених, які присвячені проблемам соціального захисту членів сімей військовослужбовців за період з 2022 по 2024 роки, показав про високу наукову активність з дослідження цього питання (2022 рік – 15 публікацій, 2023 рік – 20 публікацій, 2024 рік – 18 публікацій).

В той же час соціальні гарантії, надані державою, мають забезпечити належний (гідний) рівень життя, охорони здоров’я та освіти для всіх членів сімей військових, які перебувають на військовій службі або загинули в наслідок воєнних (бойових) дій. Однак, як показала практика реалізації впродовж 2022-2024 років окремих положень вище вказаних законів України, існують певні недоліки в чинному законодавстві, які потребують вирішення для забезпечення

повноцінного соціального захисту сімей військовослужбовців. Серед таких недоліків можна виділити: неузгодженість в законодавстві складу членів сімей військовослужбовців, які мають право на відповідні компенсаційні виплати у разі його загибелі, зникнення безвісті; відсутність систематичного моніторингу за виконанням державних програм соціальної підтримки сімей військовослужбовців; відсутність комплексного підходу до надання соціальних гарантій таким сім'ям; бюрократичні перепони та корупційні ризики при наданні соціальних послуг членам сімей військовослужбовцям.

Метою цієї публікації є аналіз окремих норм Законів України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII (далі – Закон № 2011-XII) та «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII (далі – Закон № 3551-XII) в частині соціального захисту членів сімей військовослужбовців та виявлення проблемних питань, які потребують свого вирішення.

Згідно чинного законодавства, члени сімей військовослужбовців мають право на ряд соціальних гарантій, серед яких: фінансова підтримка у вигляді пенсій та допомог (компенсаційних виплат); покращення житлових умов; безкоштовне медичне обслуговування; освітні пільги для дітей військовослужбовців; програми реабілітації та психологічної підтримки.

Слід відмітити, що за останні три роки внесено від 18 до 19 змін та доповнень до Законів України № 2011-XII та № 3551-XII, які спрямовані на покращення соціального захисту не тільки військовослужбовців, а і членів їх сімей. Так, наприклад, позитивно слід оцінити останні зміни до п. 6 ст. 9 Закону № 2011-XII (на підставі Закону України від 8 жовтня 2024 року № 3995-IX) щодо запровадження диференційного підходу при вирішенні питання розподілу між членами сім'ї виплат грошового забезпечення, яке нараховується військовослужбовцю, захопленого в полон або який рахується зниклими безвісти.

Аналіз положень Закону № 2011-XII показав, що в ньому розміщена незначна кількість норм, які визначають певні соціальні гарантії для членів сімей військовослужбовців, а саме: ч. 13 ст. 10-1 (питання щорічної основної відпустки); ч. 2 ст. 11 (отримання медичної допомоги); ч. 3 ст. 11 (пільги на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах); ст. 12 (забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей жилими приміщеннями); ст. 13 (пільги для дітей на отримання освітніх послуг); ст. 14 (пільги на безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним за певних умов); ст. 16, ст. 16-1 (грошова допомога, яка виплачується сім'ям військовослужбовців у разі їх загибелі /смерті). Проте, враховуючи останні зміни, відбулася конкретизація осіб, які віднесені до членів сімей загиблих (померлих), а саме до них належать: діти, у тому числі усиновлені, зачаті за життя загиблої (померлої) особи та народжені після її смерті, а також діти, стосовно яких загиблу (померлу) особу за її життя було позбавлено батьківських прав; вдова (вдівець); батьки (усиновлювачі) загиблої (померлої) особи, якщо вони не були позбавлені стосовно неї батьківських прав або їхні батьківські права були поновлені на час її загибелі (смерті); внуки загиблої (померлої) особи, якщо на момент її загибелі (смерті) їх батьки загинули (померли); жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили; утриманці загиблої (померлої) особи, визначені відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Одразу зауважимо, що такий підхід не повною мірою узгоджується з положеннями ст. 10 Закону України № 3551-XII, в якій визначено, що до членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, зазначених у цій статті, належать: батьки; один з подружжя, який не одружився вдруге, незалежно від того, виплачується йому пенсія чи ні; діти, які не мають (і не мали) своїх сімей; діти, які мають свої сім'ї, але стали особами з інвалідністю до досягнення повноліття;

діти, обоє з батьків яких загинули або пропали безвісти; утриманці загиблого (померлого), яким у зв'язку з цим виплачується пенсія.

В сучасних реаліях (введення правового режиму воєнного стану) більшість військовослужбовців вже мають статут учасника бойових дій (віднесені до ветеранів війни), а тому на членів їх сімей також розповсюджується положення Закону № 3551-ХІІ. Проте, виникає питання щодо єдності і взаємоузгодженості між сукупністю закріплених різними нормативно-правовими актами гарантій реалізації прав членами сімей військовослужбовців. Так, наприклад, в Законі № 3551-ХІІ ст. 12 для дітей учасників бойових дій передбачається більше за обсягом пільг на освітні послуги, ніж для дітей військовослужбовців в Законі № 2011-ХІІ. Також обсяг пільг сім'ям загиблих ветеранів війни, захисників і захисниць України в Законі № 3551-ХІІ більш ширший (ст. 15 встановлено 23 пільги), в порівнянні з окремими положеннями Закону № 2011-ХІІ. Але, по іншому виглядає ситуація щодо обсягів пільг членам сімей учасників бойових дій і членам сімей діючих військовослужбовців.

Вже тривалий час існує ситуація, коли військовослужбовці та члени їх сімей можуть відноситися до різних категорій (військовослужбовці, ветерани війни, учасники бойових дій, сім'ї загиблих/померлих ветеранів війни, Захисників і Захисниць України тощо), що впливає на обсяг гарантій реалізації їх конституційних прав на соціальний захист. У зв'язку з цим є потреба у проведенні моніторингу та перегляді гарантій реалізації конституційних прав членів сімей військовослужбовців та заходів їх соціального захисту з метою формування єдиної і взаємоузгодженої системи таких гарантій та заходів.

Також для покращення ситуації із забезпеченням соціального захисту членів сімей військовослужбовців та підтримання їх життєстійкості у кризових умовах може стати дієвим наступне: 1) продовження впровадження комплексних програм соціального захисту на державному, регіональному та локальному рівнях, які враховують всі аспекти життя членів сімей військовослужбовців, зокрема освіти, охорону здоров'я та реабілітацію; 2) впровадження системи моніторингу та контролю за виконанням програм соціального захисту для

попередження корупційних ризиків; 3) збільшення державного фінансування програм соціального захисту для забезпечення своєчасних та повних компенсаційних виплат; 4) своєчасне інформування членів сімей військовослужбовців про соціальні проєкти, які реалізуються Міністерством соціальної політики України для відповідних верств населення, а також відповідними ЦОВВ.

УДК 159.94:004.77

Федоренко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри психології, соціології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ;

Шаптала Юлія Вікторівна, викладач кафедри психології, соціології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА ПСИХОЛОГІЧНІ СТАНИ ЛЮДИНИ

З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну проблема тероризму загострилася, постала у новому світлі, наблизилася до кожного громадянина нашої країни. Адже, події, які відбуваються з 24 лютого 2022 року в Україні, змусили по-новому оцінювати дії країни-агресора, розглядаючи їх у контексті не тільки воєнних дій на полі бою, а й терористичних актів стосовно мирного населення, об'єктів інфраструктури, інформаційного поля. Аналізуючи акти, які вчиняла росія упродовж року війни, стосовно мирного населення можна з впевненістю назвати їх терористичними.

Отже, актуальність даної теми обумовлена тим, що постійно зростає загроза життю «простої людини». Незважаючи на те, що явище «тероризм» є доволі відомим, проте як наукова проблема є недостатньо вивченим, зокрема з психологічної точки зору. У межах цієї статті маємо за мету зупинитися на

розгляді питання інформаційного тероризму як засобу психологічного впливу на людину.

Як свідчать дослідження, психологічну основу будь-якого тероризму становить залякування та страх. Традиційно виокремлюють три основні види тероризму: політичний, релігійний та кримінальний. Проте останнім часом, і ми це наочно відчуваємо, набули розповсюдження біологічний, ядерний та інформаційний тероризм.

У всіх цих випадках використовується вплив страху на індивідуальну і масову свідомість задля досягнення певних цілей, що дозволяє маніпулювати поведінкою людей, їх думками, ставленням до подій. Саме тому можна стверджувати, що тероризм є психологічним явищем.

Яскравим прикладом психологічної природи тероризму є інформаційний терор, який проявляється у прямому впливі на психіку і свідомість людей з метою формування необхідної суспільної думки шляхом розповсюдження викривленої (або завідомо неправдивої інформації), пліток та слухів, які можуть носити як відкритий загрозливий або агресивний характер, так і прихований, не очевидний. Проте мета тероризму залишається незмінною – створення атмосфери страху і на цій підставі здійснення впливу на свідомість і поведінку людини, психологічне «примушення» для вчинення тих дій (по суті – маніпуляція), які є бажаними для терористів.

У ситуації, коли психологічний вплив здійснюється приховано, люди не завжди можуть чітко усвідомлювати суть загрози перебуваючи під впливом страху, не розуміючи що саме відбувається. На цій підставі у людей виникають панічні стани, які знижують критичність мислення, і дозволяють маніпулювати їхньою поведінкою, стимулюючи до виконання тих чи інших дій.

Отже, основним шляхом, який дозволяє впливати на людину і маніпулювати її поведінкою – є розповсюдження інформації, яку передають за допомогою слів, жестів, засобів масової інформації (друкованих текстів, радіо, телебачення, інтернету), образів (картин, фотографій, кіно, відеосюжетів,

реклами). Для досягнення необхідних маніпулятивних ефектів має значення як зміст інформації, так і форма її подання – візуалізація і звукове супроводження.

Всім відомий ефект 25 кадру (або «кадру-невидимки»), який використовується не тільки у відео-, але й аудіоряді. У сфері цифрової технології опрацювання звуку використовують принцип звукових зрізів або принцип квантування звуку за часом, щоб певний відеофрагмент супроводжувався відповідним звуковим ефектом. Також можна говорити і про такі маніпуляційні прийоми, як подвійний вплив. Здійснюється це так: маніпулятор спрямовує процес сприйняття інформації і уявлення у потрібне для нього русло, повідомляючи інформацію відкрито з одночасним посиленням «закодованого сигналу», щоб ним вплинути на людину і викликати потрібні емоції, які відповідають образу. У такий спосіб можна досягти руйнування наявних у людини образів і уявлень, а також замінити їх іншими.

Крім того, не змінюючи переконань і вже наявних оцінок людини, можна змінити об'єкт оцінки, об'єкт судження. Прикладом цього є «коментована преса». Цей прийом реалізується так: коментатор повідомляє про події і пропонує декілька варіантів «правильних» пояснень. Тоді свідомість людини оцінює об'єкт по-іншому і людина визначає винуватцем того, який потрібен маніпуляторам. Цей прийом широко використовується країною-агресором при висвітленні військових подій в Україні, коли винуватцями визначають «укронацистів», країни НАТО, «колективний захід» та ін., тим самим маніпулюючи уявленнями людей і відволікаючи увагу від реальних винуватців війни.

Особливістю інформаційного тероризму є те, що він використовує маніпуляції як механізм впливу на людей як для руйнування сталих уявлень і ідей, так і для формування нових ідей та цілей, дестабілізуючи здоровий глузд людини, сіючи сумніви у правильності наявних життєвих позицій шляхом стимулювання панічних думок і настроїв. Відповідні нові ідеї та цілі, які привносяться, як правило «обґрунтовано пояснюють» необхідність вчинення тих чи інших дій. Прикладом подібної маніпуляції може слугувати відоме пояснення

Лукашенка, про необхідність нанесення «превентивного удару» по Україні, оскільки готувався напад «з чотирьох сторін».

Отже, основним чинником інформаційного тероризму можна вважати психологічний вплив спеціально поданої інформації на емоційну сферу людини, спрямований на виникнення негативних психологічних станів (страху, паніки, агресії та ін.), які дають змогу маніпулювати думками і поведінкою людей. Інформаційний тероризм можна вважати одним із аспектів маніпуляції індивідуальною та масовою свідомістю.

На відміну від інших видів тероризму (політичного, релігійного, кримінального та ін.), де як правило існує чітко виділена категорія тих, на кого він спрямований, інформаційний тероризм може застосовуватися у дуже великих масштабах, до будь-якої категорії людей, навіть цілої країни. Важливо наголосити, що основним каналом, через який він реалізується є засоби масової інформації (новини, виступи експертів, телепередачі певного змістового спрямування, ток-шоу та ін.), мережа інтернет, мобільні месенджери, відеопродукція (рекламні та інформаційні ролики) тощо.

При реалізації інформаційного тероризму застосовують такі методи психологічного впливу на аудиторію:

- залякування шляхом демонстрації сили та великої кількості озброєння (постійні погрози – вибухами, зброєю, застосуванням певного виду зброї або військової техніки, катуванням та ін.);

- психологічні методи посилення занепокоєння з метою доведення певної категорії населення до істеричних або панічних станів задля маніпулювання поведінкою, стимулювання до вчинення певних «очікуваних» дій;

- повна або часткова інформаційна ізоляція та дезінформація (обмеження комунікації; блокування соціальних мереж, відеоканалів; відсутність доступу до альтернативних інформаційних джерел; обмеження мобільного зв'язку; розповсюдження фейкової інформації, розсилка голосових повідомлень з дезінформацією або залякуваннями).

Отже, інформаційний тероризм має психологічну природу, є засобом впливу на психологічні стани людей, має за мету маніпуляції їхньою свідомістю і поведінкою, що вимагає здійснення роботи щодо обмеження та недопущення цього впливу на населення, зокрема молодь.

У протидії інформаційному тероризму виділяють два взаємопов'язані напрямки: 1) силовий, який спрямований на виявлення, ліквідацію та покарання терористів; 2) профілактичний, спрямований на превентивну діяльність, спрямовану на недопущення розповсюдження ідей, які пропагують прихильники тероризму шляхом розміщення достовірної і перевіреної інформації, а також інформаційної, просвітницької та виховної роботи. Основними формами роботи зі студентською молоддю в указаному напрямку є: лекції та бесіди про історію, культуру, літературу і мистецтво українського народу; проведення дискусій, «круглих столів» з питань негативного ставлення до тероризму і будь-яких форм насильства; проведення тренінгів з розвитку психологічної стійкості, подолання негативних емоційних станів; прес-конференцій, зустрічей з науковцями в галузі історії, права, видатними державними діячами та ін. Окремим напрямком профілактичної роботи є більш широке використання медіа ресурсів у громадсько-правовому напрямі роботи з молоддю. Медіа ресурси (ТВ канали, інтернет-сайти та спільноти) мають значний як позитивний, так і негативний потенціал впливу на свідомість громадян в цілому, і молоді зокрема. Інформація, яка розміщується у медіа ресурсах (інтернет-каналах, месенджерах, сайтах та ін.), може носити (і доволі часто дійсно містить) емоційні маніпуляції, маніпуляції аргументами, однобічне висвітлення певної теми (або події), підміну аргументів при залученні сумнівних експертів та ін.

Використання вказаних технік країною-агресором має за мету впливати на громадську і правову позицію молоді. У межах цього напрямку роботи з студентами необхідно, по-перше, надавати вичерпну і достовірну інформацію з певних питань та, по-друге, забезпечувати комунікативну підтримку у поєднанні із аналітичними супроводом інформації, яка має бути спрямована на роз'яснення

і спростування недостовірної, викривленої інформації, яку несе інформаційний тероризм.

СЕКЦІЯ 3

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 159.92

Бабенко Анна Олександрівна, ад'юнкт кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, старший сержант

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА РЕКРУТІВ ДО УМОВ ВИМУШЕНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Психологічна підготовка рекрутів до виживання у полоні наразі зведена до теоретичного мінімуму. Курсанти базового рівня сприймають тему полону як пропаганду здачі в полон, або як неминучу долю. Страх військовослужбовців перед полоном досить високий, і підкріплюється свідченнями і розповідями звільнених осіб. У частини мобілізованих є друзі або знайомі, які потрапили в полон або вернулись з полону, і маючи інформацію з перших уст, – більшість не хочуть думати про потрапляння в руки противника. Але статистика показує нам що така можливість за різних обставин є.

Полонених беруть з різними цілями: обмін на своїх, робоча сила, отримання інформації, просто тому що можуть, але особистості, що потрапила в полон, потрібно заховати своє его і гідність, забути про гордість і честь, і тимчасово стати іншою людиною. Існує таке явище як розщеплення особистості полонених, пов'язане воно з тим, що полоненому приходить створювати в собі нову особистість для виживання в умовах катувань і допитів.

Наразі військова тактика говорить нам про те, що виживання людини в полоні найголовніше, тому можна використовувати будь - які методи та не намагатись втримати в собі будь - яку інформацію.

Зламати особистість насправді не важко, незадоволення елементарних базових потреб в їжі і сні призводить до фізичного виснаження і відкриває шлях до підсвідомості. Окрім того полон приносить за собою життя в тісних негігієнічних умовах, перебування великої кількості людей в одній камері без можливості побути наодинці, або навпаки камери-одиночки без попадання сонячного світла.

Торттури, як метод вибивання інформації, сьогодні еволюціонували, і в залежності від роду військ, в якому опиняється полонений, методи допиту змінюються і є вкрай різноманітними.

Незважаючи на добру натренованість, фізичну витривалість і ментальну стабільність, неможливо повністю опанувати стійкість до тортур. Іншими словами, кожна людина має свою точку зламу, тому полоненому не потрібно давати можливість катам мучити себе, шукаючи її. Полоненим рекомендують співпрацювати з тими, хто їх допитує, та розказувати їм інформацію, яку попередньо дозволено розповідати ворожій стороні.

Навчання такому сценарію увійшло в програму базової військової підготовки, і може стати добрим підґрунтям готовності комбатантів до виживання в полоні. Поряд з теоретичними знаннями має стояти практичне відпрацювання, імітація попадання і виживання у вимушеній ізоляції, щоб розвинути первинну адаптацію. Для покращення навиків з вогневої підготовки використовується «холостіння», так і з полоном – потрібно холоститися, щоб дотримуватися сценарію виживання у разі взяття в полон.

Психологічна підготовка воїнів має дати розуміння тих способів зламу особистості, якими користуються тюремщики після допитів, аби повністю підкорити собі особистість:

Ізоляція - недопущення будь-якої соціальної підтримки для опору та розвиток залежності від тюремника;

Перцептивні обмеження - насильницьке звуження уваги полоненого до безпосередньої ситуації, всі можливі інші стимули обмежуються, караються будь-які дії, що порушують цю схему;

Обмеження в базових потребах та виснаження - підриє ментальних та тілесних здатностей до чинення опору, наприклад, тривале позбавлення сну, води, їжі;

Погрози - підтримка атмосфери тривоги та відчаю;

Періодичні винагороди - обумовлення, мотивування до взаємодії з гнобителями;

Демонстрація «всемогутності» і «всезнання» - запевнення в безглузді опору;

Деградація - дії полонених звужуються лише до потрібних для виживання, спроба розвинути у полонених відчуття, що для збереження самоповаги буде кориснішим підкоритися, ніж опиратися гнобителям;

Часті і тривіальні вимоги - спроба перетворити покору полонених у звичку.

Під час психологічної підготовки до можливої ситуації полону слід ознайомити військових з цими методами та їх метою, а також організувати тренування, під час яких військові потраплятимуть у подібні ситуації під пильним наглядом психолога інструктора задля швидкої психологічної допомоги в разі виникнення гострого стресу у навчаємих. В ході психологічної підготовки до ситуації полону військові опанують практичні навички саморегуляції психофізичного стану: дихальні вправи, вправ з креативної візуалізації, мімікрії та ізометричних вправ. Цінність цих технік ґрунтується на знижені шкідливого впливу стресу, що може забезпечити не лише нейтралізацією чинників, а й полегшенням емоційних реакцій на стрес.

Важливість організації практичної підготовки військовослужбовців базового рівня на тему полону зумовлена тим, що такі навички можуть суттєво покращити шанси на виживання та повернення додому.

УДК 341.3

Борозняк Сергій Сергійович, старший викладач кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П.Сагайдачного, підполковник

**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

Збройні Сили України (ЗСУ) перебувають у стані активного реформування, що зумовлено як викликами сучасної війни, так і необхідністю адаптації до стандартів НАТО. Важливим елементом цих змін є система управління персоналом, яка безпосередньо впливає на боєздатність армії, ефективність комплектування військових частин, адаптацію новобранців та психологічну підтримку військовослужбовців.

Фахівці з управління персоналом у ЗСУ виконують критично важливі завдання: забезпечують оперативне укомплектування підрозділів, ведуть кадровий облік, займаються адаптацією мобілізованих, сприяють соціальному забезпеченню та підтримці морального духу військових. Проте, незважаючи на зростаючу роль кадрових служб, підготовка цих фахівців залишається недостатньо розвиненою, що створює значні проблеми в їхній подальшій діяльності.

Застарілі освітні програми, брак практичного навчання, недостатня інтеграція сучасних цифрових технологій та високий рівень бюрократизації кадрових процесів – лише частина викликів, які доводиться долати кадровим офіцерам та HR-фахівцям у військовій сфері. Крім того, війна вимагає нових підходів до роботи з персоналом: необхідно навчати спеціалістів швидкому прийняттю рішень у кризових ситуаціях, ефективній роботі з військовослужбовцями, які перебувають у стресових або посттравматичних станах, а також застосуванню сучасних технологій аналізу та управління кадровим ресурсом.

У зв'язку з цим питання вдосконалення підготовки фахівців з управління

персоналом у ЗСУ є надзвичайно актуальним. Модернізація системи навчання, впровадження сучасних HR-технологій, розширення міжнародного співробітництва та запозичення передового досвіду країн-партнерів дозволять суттєво покращити кадрову політику ЗСУ.

Однією з ключових проблем підготовки фахівців з управління персоналом у Збройних Силах України (ЗСУ) є застарілі освітні програми та методики навчання. Хоча у військових навчальних закладах проводиться певна модернізація курсів, більшість програм все ще базуються на концепціях радянського військового менеджменту, які не враховують сучасні тенденції у кадровій роботі, особливо в умовах воєнного часу.

Основні недоліки чинних освітніх програм.

Військові навчальні програми не завжди враховують специфіку кадрової роботи під час активних бойових дій. Наприклад, у багатьох курсах недостатньо розглядаються питання мобілізації, демобілізації, роботи з резервістами та адаптації військовослужбовців після повернення з передової.

Також варто відзначити, що в умовах війни кадрові фахівці стикаються з новими викликами, такими як:

- Прискорена мобілізація та ротація особового складу.
- Робота з військовослужбовцями, які зазнали поранень або мають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).
- Формування кадрового резерву та інтеграція добровольчих підрозділів у регулярні війська.

Однак більшість навчальних курсів ще не містять необхідних програм, які навчають фахівців, як працювати в цих умовах.

Багато військових навчальних закладів приділяють основну увагу теоретичним аспектам управління персоналом, при цьому практична підготовка залишається на другому плані. Це призводить до того, що випускники не мають достатнього досвіду для вирішення реальних кадрових питань у військових частинах.

Зокрема, у навчанні не вистачає:

- Реальних кейсів та аналізу складних ситуацій на прикладі бойових дій та кризових умов.
- Інтерактивних навчальних програм та тренінгів з кадрової роботи у бойових умовах.
- Стажування у військових частинах для кращого розуміння кадрових процесів на практиці.

Сучасне управління персоналом передбачає використання HR-технологій, аналітики, цифрових інструментів та психологічних методик. Однак у більшості військових навчальних закладів ці аспекти майже не висвітлюються, а навчання зосереджується лише на класичних адміністративних процедурах (накази, облік, ведення особових справ тощо).

Зокрема, бракує підготовки у таких сферах:

- стратегічне планування кадрової роботи.
- аналіз мотивації та ефективності персоналу.
- психологічна підтримка військовослужбовців.
- застосування цифрових систем управління персоналом.

Чому проблема залишається невирішеною?

- Повільна бюрократична модернізація освітніх програм. Внесення змін у військову освіту потребує узгодження на різних рівнях, що часто затягує процес на роки.
- Недостатнє фінансування. Оновлення навчальних програм потребує інвестицій у новітні навчальні матеріали, тренажери та ІТ-рішення.
- Опір змінам з боку старшого офіцерського складу. Деякі викладачі та керівники військових закладів дотримуються консервативних підходів і не завжди готові впроваджувати сучасні методи навчання.
- Нестача викладачів, які мають практичний досвід у сфері сучасного військового HR-менеджменту.

УДК 159.923.32

Васильченко Дмитро Вікторович, слухач Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, лейтенант;

Денісова Вікторія Вікторівна, викладач кафедри технічного та метрологічного забезпечення Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, майор;

Гулій Володимир Станіславович, заступник начальника кафедри технічного та метрологічного забезпечення Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, підполковник

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ: ВИКЛИКИ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ЕФЕКТИВНІ МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ

Психологічна стійкість військовослужбовців у сучасних конфліктах – це не просто наукова категорія, а суттєва риса, яка визначає здатність воїнів зберігати працездатність та адаптуватися до екстремальних умов. В умовах багаторічної загрози, коли повітряна тривога, можливі ракетні удари та інші небезпеки стають звичним явищем у повсякденному житті, військовослужбовцям доводиться стикатися з серйозними викликами у сфері фізіології та не меншим психологічним навантаженням, що може призвести до посттравматичних розладів. А отже, це означає, що вивчення сутності психологічної стійкості та застосування комплексних заходів для її підтримки має бути на першому місці в цілому як для забезпечення індивідуальної, так і колективної безпеки в армії.

Психологічну стійкість слід розглядати як динамічну здатність людини адаптуватися до несприятливих умов, відновлювати свої психоемоційні ресурси та зберігати високий рівень функціонування навіть у ситуаціях екстремального стресу. Це явище об'єднує як внутрішні компоненти – такі як емоційна регуляція, когнітивна гнучкість, волюва сила та навички саморегуляції, так і зовнішні чинники, зокрема підтримку родини, колег і керівників. Вчені підтверджують, що психологічна стійкість не є вродженою незмінною рисою, її можна розвивати й вдосконалювати через спеціалізовані тренінги, програми реабілітації та

систематичну підтримку, що дозволяє військовим ефективно долати труднощі бойових дій.

Основні виклики, з якими стикаються військовослужбовці, пов'язані з високим рівнем стресу, що викликається постійною загрозою для життя та небезпекою, яка супроводжує бойові дії. На індивідуальному рівні особистісні характеристики, попередній досвід адаптації до стресу, копінгові стратегії та фізіологічний стан визначають, як саме людина реагуватиме на кризові ситуації. Однак важливим чинником, що дозволяє зменшити негативний вплив бойових стресорів, є соціальна підтримка, яка забезпечується як з боку сім'ї, так і через взаємодію з колегами, командирами та психологами.

Відомо, що освіта в галузі психічного здоров'я сприяє попередженню психологічних проблем, впровадженню програм психологічної підтримки, забезпеченню ефективної служби загалом. Збереження психічного здоров'я військовослужбовців є важливою місією для військових організацій та урядів, сприяє збереженню духовної сили та здійсненню завдань серед військового персоналу.

Систематичні заняття з розвитку психологічних навичок, навчання методам саморегуляції та релаксації сприяють у військовослужбовців не лише зниженню рівня тривожності, а й здатності ефективно керувати власними емоціями під час надзвичайних ситуацій. Сучасні підходи до надання психологічної допомоги враховують також такі індивідуальні особливості кожного військовослужбовця, які залучаються до процесу діагностики та корекції на рівні задоволення конкретних потреб конкретної людини.

Для підвищення ефективності підтримки психологічної стійкості необхідно розробляти національні програми, що інтегрують кращий міжнародний досвід із врахуванням специфіки сучасних бойових умов. Підвищення кваліфікації командирів та психологів, які працюють із особовим складом, є важливим кроком, адже саме вони відповідають за своєчасне виявлення ознак психотравматизації та ефективне реагування на них. Регулярний моніторинг психоемоційного стану військовослужбовців дозволяє

вчасно коригувати програми підтримки та адаптувати їх до нових викликів, що з'являються у зв'язку з динамікою бойових дій.

Таким чином, психологічна стійкість є ключовою умовою збереження боєздатності та забезпечення ефективної роботи армії в умовах сучасних конфліктів. Комплексний підхід, що включає профілактику, психокорекцію, індивідуальну та групову підтримку, дозволяє військовим не лише успішно долати стресові ситуації, але й відновлювати свій психоемоційний стан після екстремальних подій. Реалізація таких схем допомоги є головним завданням системи військової підготовки та реабілітації, що дозволить зберегти психологічне здоров'я воїнів і, у свою чергу, підвищити загальний рівень боєздатності армії. Поєднання сучасних наукових знань із практичним досвідом створює умови для розробки ефективних програм підтримки, здатних забезпечити адаптацію військовослужбовців до нових умов, а також знизити ризик розвитку психотравмуючих розладів та забезпечити стійкість у складних бойових умовах.

УДК 37.013.73

Васильченко Руслан Володимирович, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, полковник

ОСВІТНІЙ АСПЕКТ ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність дослідження філософсько-освітнього аспекту у добу глобалізації обумовлена, насамперед, практичними потребами самозбереження і подальшого розвитку людства. Адже саме світогляд, за визнанням більшості дослідників, є зародком усіх ідей і переконань, які визначають спосіб дій індивіда і суспільства, є інспіруючим початком усіх вчинків і дій, що знаходять

прояв і у духовній сфері, і у практичній життєдіяльності.

Хоча світоглядна проблематика є невід'ємною складовою філософії, але власне світогляд став самостійним предметом філософського осмислення достатньо пізно. Причини цього М. Гайдеггер вбачає в тому, що тільки у Новий час «починається той рід людського існування, коли уся область людських здібностей виявляється захопленою у якості простору, де намічається і здійснюється оволодіння суцям у цілому». Більш за те, «буття суцього шукають і знаходять у представленості суцього». Такі кардинальні зміни узагальнено виражаються в тому, що «принципове ставлення людини до суцього у цілому формується як світогляд. З того часу це слово проникає у мову. Оскільки світ стає картиною, позиція людини розуміється як світогляд».

Отже, вже з самого початку у слові «світогляд» фіксуються смисли, що стають для нього визначальними константами. Воно починає позначати не просто погляди на світ, а форму вираження принципового ставлення людини до суцього у цілому. Відтак оформлюються: предмет світогляду – взаємозв'язок людини і світу; його цілісний характер, коли усі елементи суцього поєднуються у цілісному уявленні про нього, а само це уявлення – зі ставленням до себе і до суцього; його значення як одночасно способу оволодіння суцям у цілому і визначення своєї позиції щодо нього.

Етимологічно, слово «світогляд» (Weltanschauung) має німецькі коріння і вперше було вжито І. Кантом у його праці «Критика здатності судження» (1790 р.) і означало світоспоглядання як спостереження світу, даного у почутті, світоспоглядання як сприйняття природи в найширшому сенсі. Поступово, слово «світогляд» почало застосовуватись як термін у творах німецьких романтиків, насамперед у праці Ф.Е. Шлейєрмахера «Промови про релігії» (1799 р), де він створив цілісний образ релігійно-естетичного світогляду у дусі раннього романтизму. У близькому до романтиків сенсі застосовував цей термін і Ф. Шеллінг для позначення усвідомленого способу осягати та пояснювати цілісність суцього. Але власно понятійного статусу термін «світогляд» набув у «Феноменології духу» Г.В.Ф. Гегеля (1807 р.). За допомогою цього поняття

німецький філософ експлікував спільне і обов'язкове для всіх моральне уявлення. Таке *моральне* навантаження поняття «світогляд» зберігає і донині.

Заслуговує на увагу схема співвіднесення типу особистості і типу світогляду, яку запропонував В. Дільтей і яка згодом стала хрестоматійною. Дільтей, по-суті, підходить до розкриття потрібної структури світогляду, який включає до себе пізнавальну, ціннісну та поведінкові системи, і визначає його життєве підґрунтя – життєвий досвід, що надає світогляду цілісності: «Світогляди не є продуктом мислення. Вони не виникають в результаті лише волі до пізнання. Хоча досягнення дійсності складає важливий етап у їхньому становленні, однак це лише один з етапів. Світогляд – результат обрання життєвої позиції, яка ґрунтується на відповідному життєвому досвіді. Піднесення життя до свідомості, оцінка життя і діяльності – ось та повільна і важка робота, котру людство здійснило в процесі розвитку світоглядів».

На особливу увагу заслуговує типологія світоглядів Е. Шпрангера. Він виокремлює шість ідеальних типів світогляду: «1) *теоретичний*, де домінує споглядальна установка; 2) *естетичний*, де вирішальну роль відіграє переживання; 3) *економічний*, який віддає перевагу економічним благам і забезпеченню благополуччя; 4) *політичний*, зосереджений на бажанні реалізувати себе як владну особистість; 5) *соціальний* світогляд, на відміну від політичного, робить акцент на допомозі людям, сприянні суспільним формам гармонізації більш вартісним і значущим; 6) *релігійний*, сприймає за очевидне служіння Богу».

Традиція психологізаторського трактування світогляду знайшла своє продовження у концепції «психології світоглядів» К. Ясперса, набувши тут екзистенціального забарвлення.

УДК 355. 085

Голова Микола Антонович, старший викладач кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного;

Середенко Микола Михайлович, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу (підготовки військ) Наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

В умовах відбиття повномасштабної агресії зі сторони росії перед Силами оборони України постає низка проблемних питань пов'язаних із спроможностями складових структур ефективно протидіяти загрозам національній та воєнній безпеці України.

Відсутність ефективної багаторівневої системи професійної військової освіти за мирного часу створили умови коли в умовах особливого періоду за дуже короткі терміни необхідно було підготувати значну кількість військовослужбовців для виконання завдань за призначенням, забезпечити ними набуття фахових компетентностей з метою виконання службових (бойових) функцій відповідно до стандартів підготовки та досвіду ведення бойових дій Збройними Силами України та інших Сил оборони щодо відбиття збройної агресії зі сторони російської федерації. Залучення великої кількості особового складу сил оборони до підготовки в короткі терміни виявило проблеми відсутності міжвідомчої координації при підготовці військових фахівців різних спеціальностей Сил оборони та неповну відповідність змісту військової освіти сучасному досвіду бойової та оперативної підготовки військ (сил), їх застосуванню у війнах високої інтенсивності. Серед виявлених недоліків в підготовці військ необхідно звернути увагу на:

недостатній рівень підготовки військовослужбовців усіх рівнів до виконання посадових обов'язків у складі військових організаційних структур;

недостатня кількість керівників, інструкторів з бойовим досвідом для проведення всіх видів підготовки за стандартами підготовки;

неякісний відбір кандидатів для підготовки в ході курсової та фахової підготовки;

недостатній термін підготовки військовослужбовців до виконання своїх функціональних обов'язків;

недостатній рівень забезпечення всіх форм підготовки навчальним озброєнням та військовою технікою, тренажно-імітаційними засобами, симуляторами тощо.

За результатами аналізу процесу підготовки військ за час ведення бойових дій щодо відбиття повномасштабної агресії зі сторони росії основними напрямками підготовки військ можуть бути:

оптимізація організаційно-штатних структур органів військового управління, уніфікація структур та чисельності військових частин (підрозділів);

визначення та удосконалення алгоритмів відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) на всіх етапах відновлення;

нарощування та створення військової інфраструктури для розміщення та підготовки військових частин (підрозділів) Сил оборони;

удосконалення форм, методів базової та фахової підготовки всіх категорій військовослужбовців;

запровадження проведення курсу базової загальновійськової підготовки на фондах бригад, що дозволить досягти вищого рівня підготовки особового складу. проведення на місці контролю якості; забезпечити посилення навичок роботи з озброєнням і військовою технікою; покращити злагодження колективу та набуття військових традицій військової частини; суттєво зменшити випадки самовільного залишення військових частин;

збільшення термінів підготовки випускників навчальних центрів, які проходять курс базової загальної військової підготовки тривалістю до 1,5 місяця, замість 30 днів, як було раніше;

Структурою курсу передбачені чотири основні етапи навчання. На першому етапі доводяться заходи безпеки поведінки зі зброєю, вивчаються правові основи проходження військової служби та обов'язки військовослужбовця. Під час курсу індивідуальної підготовки вивчаються основні предмети навчання, отримуються навички із супутніх предметів навчання, надаються поглиблені знання військової мілітарної історії, здійснюється формування свідомого ставлення до захисту територіальної цілісності України.

На третьому етапі основна увага приділяється діям військовослужбовців у складі підрозділу. На цьому етапі військовослужбовець набуває практичні вміння та навички, підвищує свій рівень фізичної підготовки та витривалості, набуває спроможності долати труднощі, великі фізичні та психологічні навантаження, пов'язані з виконанням завдань у польових умовах, максимально наближених до бойових.

Після цього на четвертому етапі протягом трьох діб проводиться комплексне тактичне завдання, так званий «польовий вихід», під час якого визначається рівень навченості і здатності військовослужбовця виконувати посадові обов'язки та самостійно діяти на полі бою.

УДК 378.355

Данильченко Олександр Анатолійович, доктор філософії, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ТА СПЕЦИФІКИ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ФАХІВЦЯ

Аналіз наукових праць засвідчив, що науково обґрунтована характеристика діяльності спеціалістів безпосередньо пов'язана з розумінням таких категорій як праця, діяльність, професія, спеціальність тощо.

Відомо, що праця характерна тільки людині як універсальний засіб задоволення життєвих потреб, форму відношення до зовнішнього світу через застосування засобів праці. Особливе ж місце в сучасному суспільстві займає професійна діяльність.

Під професійною діяльністю розуміється діяльність людини за ознаками певної сукупності професійних завдань та обов'язків (робіт), які виконує фахівець. Цілеспрямоване вивчення аспектів професійної діяльності передбачає отримання комплексного знання про професію в цілому, що необхідно для вирішення різних наукових і практичних завдань.

Опис професій є предметом вивчення психології праці, а саме її розділу – професіографії. Результатом же її вважають професіограму як системний опис соціальних, психофізіологічних та інших вимог до носія певної професії і виокремлення необхідних для даного виду діяльності особистісних та інших якостей, що складають основу професіоналізму, професійної придатності та готовності.

Різноманітні аспекти проблеми професіографічного вивчення фахівців сил безпеки й оборони України відображено в наукових працях В. Вареника, М. Корольчука, М. Макаренка, А. Москаленка, І. Приходька, О. Сафіна, О. Тімченка, В. В. Ягупова, де розкрито мету, завдання, принципи, зміст і методи професіогенезу та особливості його проведення в силових структурах.

Науковець В. Бодров визначає поняття «професіографія» як загальний метод аналізу й опису трудової діяльності та умов праці, який використовується в усіх галузях науки. Він стверджує, що психологічна професіографія становить комплекс методів і технічних засобів, за допомогою яких отримана й оброблена вагома, з погляду психології, інформація про професії. Також там використовуються медичні, фізіологічні, соціологічні та інші методи різних наук про людину і працю, у результаті чого складається професіограма – система соціально-економічних, технологічних, психофізіологічних знань про професію та організацію праці. Основою її називають психограму – як психологічний

портрет професії, або група психологічних функцій, що аналізують цю професію.

На думку А. Маркової, професіограма – це узагальнена модель успішного фахівця в цій галузі, а також науково обґрунтовані норми й вимоги професії до якостей особистості фахівця, які дозволяють ефективно її виконувати; психограма являє собою опис психологічної діяльності людини та її якостей, які симетричні об'єктивній діяльності, але не збігаються з нею, психограма відображає соціальну норму професій.

Я. Крушельницька зазначає, що професіограма це спеціальна карта, що містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності з конкретної професії, її окремих вимог та професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник. Вона акцентує увагу на тому, що професійні здібності – це достатньо стійкі властивості особистості, які змінюються в процесі діяльності та забезпечують її успішність і вдосконалення. До змісту професіограми Я. Крушельницька відносить:

- загальні відомості про професію та її динаміку, у зв'язку з розвитком науки і техніки, соціальне й економічне значення;
- виробничу характеристику професії, опис трудового процесу (назви знарядь праці, за допомогою яких виконують роботу, рівень фізичного і психологічного напруження (значне, помірне, незначне), робоча поза тощо);
- санітарно-гігієнічні умови праці з описом професійної шкоди та переліком фізіологічних умов і медичних протипоказань;
- перелік обсягу знань й умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності, із виокремленням тих, що впливають на професійну майстерність;
- характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливостей підвищення кваліфікації;
- психограму, тобто характеристику психологічних вимог професії до людини з аналізом основних і бажаних психічних особливостей, а також психофізіологічних протипоказань.

На думку В. Рижкова, професіограма сучасного фахівця – це комплексний системний опис роботи на основі психолого-педагогічного аналізу її змісту й укладання переліку професійно важливих якостей особистості у вигляді вимог професії до людини. Психограма – це низка психічних якостей особистості, необхідних для успішного виконання професійних функцій, та освітньо-кваліфікаційна характеристика – вимоги до професійних якостей, знань і вмінь фахівця. При цьому модель спеціаліста є структурою, яка в ідеалі відповідає його професійній діяльності.

Дослідниця проблем авіаційної педагогіки Т. Плачинда визначає поняття «професіограма» як систему вимог до спеціаліста, матеріалізовану в його фаховій діяльності; комплекс професійно важливих знань, умінь і навичок; фізична, психологічна та психофізіологічна підготовка, яка необхідна для майбутньої професійної діяльності та виховання висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців.

Науковці сьогодні виділяють наступні підходи до побудови професіограми: 1) комплексний, що включає мету і предмет діяльності, засоби, умови й організацію праці, вплив на працівника і важливість для працівника; 2) аналітичний – передбачає опис об'єктивних характеристик професійної та психологічної діяльності й діяльнісно важливих якостей; 3) психологічно-орієнтований – представляє зовнішню (фото робочого дня, хронометраж, опис робочого місця, типових помилок) і внутрішню (реакція людини, її спрямованість, здібності, її досвід, темперамент і характер, психічні стани і психічні процеси, характеристики праці); 4) задачно-особистісний, який описує основні завдання, які вирішуються і які визначаються водночас з професійними й особистісними якостями.

УДК 378.147

Данильченко Олександр Анатолійович, доктор філософії, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

В умовах збройної агресії проти нашої держави процес підготовки нового покоління офіцерів потребує швидкої модифікації й оновлення. Особливої актуальності він набуває для Національної гвардії України (НГУ), оскільки військовослужбовці саме цього військового формування активно залучаються до виконання різноманітних завдань: як бойових завдань на фронті, так і спеціальних всередині країни.

Керівництво держави та НГУ вимагає, щоб офіцери НГУ мали широкий світогляд, сформовані соціальні цінності, активну життєву позицію, високі професійну компетентність та правосвідомість, якісно реалізовували державну політику в сфері підтримання правопорядку в країні, поваги до законів у суспільстві тощо.

Загальні питання технологічного підходу в освіті, його концептуальні положення відображено в роботах В. Безпалька, В. Лозової, О. Пехоти, Г. Селевко, С. Сисоєвої, Н. Тализіної, Н. Ничкало, П. Третьякова, Н. Щуркової, В. Ягупова та ін.

Г. Коджаспірова зазначає, що педагогічна технологія – новий (із 1950-х років) напрям у педагогічній науці, який займається конструюванням оптимальних навчальних систем, проєктуванням навчальних процесів.

На думку С. Бондаря, технологія навчання – це інтегративна модель навчально-виховного процесу з чітко визначеними цілями, діагностикою поточних і кінцевих результатів, розподілом навчально-виховного процесу на окремі компоненти. Технологія навчання передбачає чітке та неухильне виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку.

Науковець О. Дубініна наголошує, що технологічний вплив повинен визначатися педагогічними цілями, обставинами застосування, бути організованим креативно, тому що кількість змінних, що підлягають урахуванню в момент впливу, дуже велика, а їх поєднання, взаємодія, взаємовплив – ще більше. Авторка підкреслює, що сучасна педагогічна технологія повинна мати такі якості, що одночасно є й методологічними вимогами до технологій, і критеріями технологічності, а саме: алгоритмічність, варіативність, відтворюваність, візуалізація, гнучкість, діагностичність, доцільність окремих елементів, ієрархічність, ефективність, єдність змістової та процесуальної частин, керованість, комплексність, концептуальність, логічність, наступність, науковість, наявність зрозумілих процедурних характеристик, оптимальність, послідовність, процесуальність, прогнозованість, розвиваючий характер, системність, структурованість, цілісність.

Науковець Г. Селевко прирівнює термін «педагогічна технологія» до поняття «освітня технологія». На його погляд – це система функціонування усіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковій основі, запрограмована у часі й у просторі та веде до намічених результатів.

Основними мотивами в проблемному навчанні курсантів стають пізнавально-спонукальні мотиви. Аналіз педагогічної літератури дозволяє визначити проблемне навчання курсантів НГУ як особливо організований вид навчально-пізнавальної діяльності, спрямований на пошук рішення системи комунікативних, пізнавальних, проблемних завдань і проблемних ситуацій, які зазвичай виникають під час виконання обов'язків за посадою, а також формування і розвиток операцій мислення, пізнавальних інтересів курсантів тощо.

За рівнем проблемності під час занять можна виділити такі ситуації:

- ситуації, що конструюються і вирішуються викладачем;
- ситуації, що конструюються викладачем і вирішуються курсантом;
- самостійне формування проблеми курсантом і її рішення.

Набуття курсантами практичного досвіду у виконанні обов'язків командирів відділень, командирів взводів під час проходження військової практики, а також заступників командирів рот по роботі з особовим складом під час проходження військового стажування сприяє формуванню у курсантів необхідних компетентностей, а також підвищує мотивацію до опанування навчальної програми.

Відтак можна констатувати, що курсанти разом із викладачами беруть участь у розробці ситуативних проблемних завдань. Така діяльність навчає курсантів визначати, формулювати та вирішувати проблеми, формує в них уміння бачити протиріччя.

Під час розв'язання проблемних завдань курсанти закріплюють знання, вдосконалюють вміння та навички, психологічно готуються до вирішення різноманітних проблемних та конфліктних ситуацій, які виникають у роботі з особовим складом, а також отримують досвід творчої діяльності, яку в подальшому будуть використовувати у своїй професійній діяльності.

Досвід проведення таких занять підтвердив, що організація діяльності майбутніх офіцерів, яка носить саме проблемний характер, активізує пошуково-розумову діяльність майбутніх офіцерів НГУ та відповідає вимогам сьогодення. Тому застосування такої технології у навчальному процесі вищого військового навчального закладу є доцільним.

У відповідності до рекомендацій науковців така технологія повинна базуватися на трьох рівнях: науковому, теоретико-методичному та праксиологічному.

УДК 378.2

Данилюк Ігор Миколайович, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі, в умовах відбиття збройної агресії РФ, на перший план діяльності органів військового управління виходить підготовка військовослужбовців до бойових дій, і особливо, питання професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ до виконання бойових завдань.

Аналіз наукових праць з психології та педагогіки засвідчив, що науковці приділяють належну увагу проблемі формування готовності майбутніх фахівців, зокрема таким аспектам, як: теоретичні засади компетентнісного підходу в педагогіці (В. Бондар, І. Зязюн, І. Єрмакова, Н. Ничкало, О. Савченко) та психології (І. Бех, В. Моляко).

Становлення і розвиток військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні, методичні аспекти їх підготовки досліджувалися М. Нещадимом, Й. Варієм, В. Ягуповим, О. Діденком, Т. Мацевко та ін.

Першочергового розв'язання, на наш погляд, потребують такі суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між складністю сучасних завдань, що потрібно вирішувати офіцерам НГУ у підрозділах та недостатнім рівнем їх підготовленості до роботи з особовим складом; між настановами військової системи та нормативними документами, що вимагають суворого підкорення, ієрархії та дисципліни та стандартами підготовки країн НАТО, що орієнтуються на креативних та творчих керівниках у військах; між вимогами до професійних, особистісних і індивідуально-психічних якостей, що необхідні офіцеру як керівнику та недостатньою ефективністю традиційних технологій навчання, що панують у викладанні

дисциплін у ВВНЗ.

Поняття «продуктивність» сьогодні передбачає забезпечення чіткої націленості на реальний, кінцевий продукт, що створений курсантом під час опанування певної дисципліни. Освітніми цілями у продуктивному навчанні курсантів дисципліні «Робота з особовим складом у підрозділах НГУ» є отримання конкретного продукту - компетентностей, у результаті його навчальної та самостійної діяльності згідно з загальними вимогами до навчання. Важливими тут стають індивідуальні програми навчання, проблемні та частково-пошукові методи, метод проектів тощо.

Науковці виділяють такі основні групи методів продуктивного: когнітивні методи та креативні методи. Когнітивні методи як методи навчального пізнання вони поділяють на такі: емпатія, прогнозування, евристичне спостереження, метод фактів, метод помилок, смислове бачення, конструювання понять і правил, символічне бачення, метод гіпотез тощо. До креативних відносять такі методи, як: метод гіперболізації, «мозкового штурму», метод «якби», метод придумування тощо. Вони орієнтовані на створення власних освітніх продуктів і реалізацію принципу активності у здобутті нових знань.

Педагогічна технологія має задовольняти основним методологічним вимогам, критеріям технологічності. А це такі як концептуальність, керованість системність, логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність, ефективність, відтворюваність, єдність змістової і процесуальної частини та їх взаємообумовленість. Отже, предмет педагогічної технології - це галузь знання, яка охоплює сферу практичної взаємодії викладача і слухача в будь-яких видах діяльності, що організовані на основі чіткого визначених цілей, систематизації і алгоритмізації прийомів навчання

При проєктуванні педагогічної технології нами було враховано, що головна її мета – це досягнення високого рівня розвитку основних компонентів їх професійної компетентності та забезпечення цілеспрямованості, гнучкості та керованості цього процесу під час навчання курсантів дисципліні «Робота з особовим складом у підрозділах НГУ». Структурними компонентами такого

дидактичного процесу було обрано схему професора В. Ягупова, до якої входять цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовний, операційно-діяльнісний, контрольно-регулюючий, оцінно-результативний і суб'єкт-суб'єктний.

Метою технології визначено формування готовності майбутніх офіцерів до роботи з підлеглими у військових частинах НГУ. А зміст дисципліни було побудовано згідно вимог «Положення про організацію роботи з особовим складом у Національній гвардії України», яке визначає такі основні складові цієї роботи: морально-психологічне забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, навчання, службово-бойової діяльності та бойового застосування підрозділів НГУ; робота щодо зміцнення військової дисципліни та профілактики правопорушень; індивідуальна робота; військово-соціальна робота; інформаційна робота; культурно-просвітницька робота; робота щодо задоволення духовно-релігійних потреб тощо.

Під час такого навчання курсант сам обирає варіанти роботи, складає план своїх занять, визначає особисту позицію щодо ключових проблем військово-професійної діяльності, виконує часткові дослідження тощо. Цей процес ґрунтується на знаннях і досвіді курсантів, збільшує його мотивацію і створює основу для закріплення вже здобутих компетентностей. Така організація діяльності курсантів у ВВНЗ повинна бути спрямована на формування навичок творчості, самостійного здобування знань та формування визначених програмою знань і умінь з дисципліни.

Аналіз організації діяльності у ВВНЗ, дозволяє запропонувати такі основні етапи розв'язання завдань продуктивного навчання під час викладання курсантам матеріалу дисципліни «Робота з особовим складом у підрозділах НГУ»: початковий, основний, заключний тощо. На початковому пропонується виробити у курсантів мотивацію до продуктивної роботи на заняттях, сформувати особистий інтерес та усвідомлений підхід до виконання завдань з певної теми в цілому.

На основному етапі роботи викладачем проведено заходи мотиваційного та методичного супроводу занять, «круглі столи» на кафедрі, консультації, виготовлення ілюстративного матеріалу, схем, альбомів, звітів, сценаріїв тощо.

На заключному етапі викладачем проводилося: оцінювання презентацій та аналіз результатів, формулювання висновків, оцінювання якості виконання завдань, їх групове обговорення тощо.

Навчальний матеріал теоретичного характеру був спрямований на оволодіння курсантами знань щодо поняття, сутності, завдань, складових роботи з особовим складом, її значення у виконанні службово-бойових завдань, формуванні професійно значущих та особистісних якостей підлеглих.

Практична частина технології спрямована на формування спочатку простих умінь та навичок, а згодом і складних умінь роботи з особовим складом. На цьому етапі проводилися практичні та групові заняття, самостійні заняття під керівництвом викладача, що включали активні методи навчання (рольові ігри, вирішення проблемних ситуацій, обговорення взаємодії, вправи, розіграш імітаційних завдань у діадах та мікрогрупах курсантів тощо).

Для самостійного опрацювання курсантам пропонувалися обговорення у мікрогрупах проблемних завдань, відпрацювання та компромісне узгодження найбільш сприятливих варіантів вирішення проблем.

Така процедура проведення занять забезпечувала високу змагальність, активність, свідомість курсантів у здобутті знань, створювала сприятливу атмосферу спілкування тощо.

Проведено обґрунтування технології навчання курсантів дисципліні «Робота з особовим складом у підрозділах НГУ». Вона включає сукупність методів продуктивного навчання, прийомів, форм підготовки, принципів і правил застосування, послідовних технологічних дій при викладанні цієї дисципліни, та побудована на 3-ох рівнях: науковому, теоретико-методичному та прaksiологічному.

Рекомендується технологію навчання на практичних заняттях будувати таким чином:

- за трьома основними етапами (постановка завдання, етап презентації та обговорення, етап оцінювання результатів);
- спиратися на творчість та активну групову роботу курсантів;
- застосовувати продуктивні методи навчання;
- впроваджувати рольові ігри, вирішення проблемних ситуацій, обговорення взаємодії, вправи, розіграш імітаційних завдань у діадах та мікрогрупах курсантів тощо.

УДК 355.23:354.31(477)

Дорофєєв Андрій Сергійович, доктор філософії, заступник начальника факультету з навчальної роботи – начальник навчальної частини гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ВІЙСЬКОВОГО ПІДРОЗДІЛУ В УКРАЇНІ І ЗАКОРДОНОМ

Військова освіта є ключовим елементом забезпечення обороноздатності держави, підготовки кваліфікованих військових фахівців і розвитку кадрового потенціалу Збройних Сил. В Україні цей процес адаптується до стандартів ЄС і НАТО, що вимагає змін у підходах до професійної підготовки офіцерів. Основні завдання підготовки майбутніх офіцерів включають забезпечення високої якості освітнього процесу, формування необхідних знань і спеціальних навичок для виконання бойових завдань, підвищення рівня професіоналізму через освоєння сучасного озброєння та військової техніки, а також виховання морально стійкої особистості з розвиненою громадянською відповідальністю.

Сучасна система військової освіти передбачає кілька основних напрямів підготовки: теоретико-методологічну, спеціальну, навчально-професійну та

науково-дослідну. Водночас психолого-педагогічна підготовка майбутніх офіцерів не є обов'язковим напрямом, хоча її значущість важко переоцінити. Офіцер, який працює з особовим складом, повинен володіти навичками психологічного впливу, методами роботи з підлеглими та вміти ефективно організовувати виховний процес.

Професійно-психологічна підготовка військовослужбовців Національної гвардії України є важливим елементом загальної військової освіти, оскільки службово-бойова діяльність часто супроводжується стресовими ситуаціями та ризиками для життя. Основними завданнями такої підготовки є розвиток у військових навичок самоконтролю, стійкості до психотравмуючих факторів, здатності прогнозувати наслідки своїх дій та підтримувати високий рівень емоційної стабільності. Важливу роль відіграють методи професійно-психологічної підготовки, серед яких спеціальні тренінги, рольові ігри, імітаційні вправи, психологічні смуги перешкод та моделювання екстремальних бойових умов.

Одним із ключових аспектів професійної підготовки є психолого-педагогічна робота офіцерів з особовим складом. Вона включає просвітницьку діяльність із суспільно-політичних, правових, ідеологічних питань, формування патріотизму, національної самосвідомості, морально-етичних норм поведінки, а також військово-соціальну та культурно-виховну роботу. В Україні триває дискусія щодо необхідності перегляду змісту гуманітарної підготовки військових, що в перспективі може привести до трансформації цього напрямку в національно-патріотичну підготовку, яка більше відповідатиме сучасним потребам армії.

Аналіз закордонного досвіду показує, що військова освіта в країнах НАТО базується на системному підході до підготовки військових фахівців. Військові навчальні заклади США, Великобританії, Франції, Німеччини активно використовують методики розвитку лідерських якостей, критичного мислення та самостійності в ухваленні рішень. У багатьох арміях світу функціонують інститути військових капеланів, які не тільки виконують релігійні обов'язки, а й

здійснюють морально-психологічну підтримку особового складу. В армії США капелани також відповідають за виховну роботу з військовослужбовцями, тоді як у Збройних силах Німеччини виховання особового складу покладається на командирів різних рівнів.

Особливістю системи військової освіти західних країн є її багаторівнева структура, що дозволяє поступове нарощування знань і навичок у процесі кар'єрного зростання офіцерів. Значна увага приділяється інтеграції військової та цивільної освіти, що сприяє загальному інтелектуальному розвитку військовослужбовців. Важливим компонентом підготовки є використання інноваційних педагогічних методів, серед яких ситуаційні тренінги, комп'ютерне моделювання бойових дій, групові дискусії, кейс-методи. Військові університети розвинених країн активно співпрацюють із цивільними навчальними закладами, що дає можливість офіцерам здобувати додаткові спеціалізації, розширюючи їх професійний потенціал.

Українська система військової освіти потребує адаптації сучасних освітніх технологій та вдосконалення програми підготовки майбутніх офіцерів. Огляд освітніх програм показує, що психолого-педагогічна складова підготовки недостатньо представлена у навчальних планах. Більшість курсів, які сприяють формуванню таких компетентностей, мають вибірковий характер або ж вивчаються на ранніх етапах навчання без належної практичної реалізації у подальшому. Тому необхідно запровадити безперервний процес розвитку психолого-педагогічних навичок офіцерів протягом усього періоду навчання та служби.

Аналіз функціонування військової освіти в провідних країнах світу дозволяє визначити низку ключових тенденцій, які можуть бути застосовані в Україні. По-перше, це впровадження сучасних методів навчання, які передбачають інтерактивний підхід, максимальну наближеність до реальних умов служби, використання технологій віртуальної реальності для моделювання бойових ситуацій. По-друге, важливо забезпечити комплексний підхід до психолого-педагогічної підготовки офіцерів, який включатиме не тільки

теоретичне навчання, а й практичні заняття, стажування, залучення до реальних ситуацій управління особовим складом. По-третє, слід розширити співпрацю з міжнародними партнерами, що дозволить українським військовим переймати найкращі світові практики підготовки фахівців.

Підсумовуючи, можна зазначити, що вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів до психолого-педагогічної роботи є важливим кроком у реформуванні військової освіти України. Сучасні виклики потребують інтеграції інноваційних методів навчання, посилення уваги до розвитку особистісних якостей офіцерів, створення ефективної системи морально-психологічної підтримки особового складу. Запровадження комплексного підходу до навчання дозволить сформувати нове покоління військових керівників, здатних ефективно виконувати свої обов'язки та забезпечувати високу боєздатність Української армії.

УДК 328.185:355(477)

Дудар Ярослав Олександрович, курсовий офіцер курсу №1 гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, капітан

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну актуалізувало питання ефективності використання ресурсів, що виділяються на оборону. Корупція у військовій сфері підриває боєздатність армії, завдаючи шкоди обороноздатності країни. Корупція у військових формуваннях є однією з головних загроз для національної безпеки та обороноздатності країни. Вона послаблює армію, підриває довіру громадян і міжнародних партнерів, а також призводить до неефективного використання ресурсів. Використання інноваційних технологій може стати ключовим інструментом у подоланні корупції, забезпеченні

прозорості військових процесів та підвищенні контролю з боку держави та суспільства.

Метою дослідження є аналіз сучасних корупційних загроз у військових формуваннях, вивчення інноваційних технологій та методик, спрямованих на їх подолання, а також оцінка можливостей впровадження найкращих світових практик в Україні.

Корупція у військових формуваннях – це не просто фінансові зловживання, а глибока системна хвороба, яка має безліч проявів. Вона охоплює всі рівні військової ієрархії – від постачання спорядження до ухвалення стратегічних рішень. Основним аспектом є корупція в закупівлях. У мирний час це означає завищення цін на товари та техніку, але під час війни – це питання виживання. Закупівля неякісної амуніції або паливно-мастильних матеріалів може призвести до загибелі військових, тоді як шахрайські схеми у військових контрактах дозволяють певним особам збагачуватися за рахунок держави. Ще одним не менш важливим аспектом є розкрадання пального, продовольства та амуніції. Армія повинна бути забезпечена всім необхідним для виконання своїх завдань, але розкрадання й маніпуляції із забезпеченням призводять до того, що на передову не доходять найнеобхідніші ресурси. Наслідком ігнорування даного питання може призвести до катастрофічних наслідків: зниження боєздатності армії, втрата людських життів, посилення впливу зовнішнього ворога, руйнування патріотичного духу та навіть міжнародна ізоляція.

Боротьба з корупцією у війську має базуватися на комплексному підході, який включає в себе законодавчі, інституційні, кадрові, етичні заходи, а також міжнародне співробітництво та громадський контроль. Серед заходів, що є перспективними у подоланні корупції у військових формуваннях, слід назвати:

- необхідність посилення антикорупційного законодавства, зокрема удосконалення законів, що регулюють військову службу та діяльність військових формувань. Регламентування процедури закупівель та постачання, а також удосконалення системи декларування доходів та майна військовослужбовців та посадових осіб;

- необхідність створення незалежного антикорупційного органу у складі військових формувань;
- розвиток міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією у військовій сфері та обмін досвіду з іншими країнами.

Боротьба з корупцією у військових формуваннях – це складне та багатогранне завдання, яке потребує комплексного та системного підходів. Успіх цієї боротьби залежить від консолідації зусиль держави, суспільства, міжнародних партнерів та самих військовослужбовців. Важливо усвідомити, що корупція у війську не лише підриває боєздатність армії та завдає шкоди національній безпеці, але й руйнує довіру суспільства до влади та військових інституцій. Тому боротьба з корупцією – це не лише питання забезпечення ефективності військових витрат, але й питання зміцнення демократичних цінностей та правової держави.

УДК 35.078.58

Задерієнко Сергій Іванович, кандидат військових наук, доцент, професор кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, підполковник

ЗРОСТАННЯ ВИМОГ ДО ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ СТРУКТУР ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ

Етичні принципи та професійна культура фахівців по роботі з особовим складом є якщо не основними то одними з базових показників оцінки їх діяльності, їх роль і значення значно зростають у ході подальшої реалізації Концепції створення системи психологічної підтримки персоналу Збройних Сил України. Тому дослідження трансформації системи морально-психологічного

забезпечення в систему психологічної підтримки персоналу набуває особливого значення та актуальності.

Метою дослідження є зміна якості підготовки офіцерського складу тому, що в умовах відбиття збройної агресії проти України, буде відбуватися зростання вимог до правової свідомості і правової культури кожного військовослужбовця, а наявних теоретичних правових знань та практичного досвіду офіцерів структур психологічної підтримки персоналу (ОСППП), особливо у новостворених збройних формуваннях, може виявитись недостатньо.

Сучасний і стрімко мінливий світ, надзвичайно складна політична, економічна та правова ситуація в Україні висувають нові вимоги до виконання службових обов'язків ОСППП. Ефективність психологічної підтримки персоналу дедалі більше залежить від почуття відповідальності, професійної підготовки, патріотизму, національної самосвідомості, високого рівня правової обізнаності, довіри командирів (начальників).

Належна підготовка ОСППП з правових питань, правове виховання є одним з тих кроків, що дозволить формувати необхідні елементи для керованості й дієздатності підрозділів такі як законність і правопорядок.

Проте сучасні події вимагають від ОСППП, особливо військової ланки управління, бути озброєними окрім правових знань, знаннями у інших сферах суспільних відносин (релігійних, моральних, звичаїв і традицій тощо). З іншого боку, окрім правових знань, офіцер повинен мати командирські навички, добре розуміти тактику попередження конфліктів серед військовослужбовців, протидії нестатутним взаємовідносинам та методику розслідування окремих подій, адміністративних і кримінальних правопорушень.

Ще одним аспектом досліджуваної теми є важливість моральної культури фахівців по роботі з особовим складом. Спілкування, відносини, навчання, будучи змістом повсякденної діяльності, перебувають у нерозривній єдності, являють собою форми соціальної активності військовослужбовця. Характерною ознакою спілкування як форми активності виступає її професійна спрямованість

і моральна культура, що розкривається в спілкуванні (чуйність, взаємоповага, симпатія, доброзичливість, дружелюбність та ін.).

Моральна культура – це рівень морального розвитку особистості, який відображає ступінь засвоєння професійного досвіду, загальної культури, здатність до органічного й послідовного втілення цінностей, норм і принципів у поведінці та постійному міжособистісному спілкуванні. У даному випадку мораль відображає набір правил того, як військовослужбовці поведуться у підрозділі по відношенню один до одного і до командирів (начальників). Отже слід звернутись до етики, яка допоможе з аналізом і вивченням моральних норм поведінки людей.

Звернення до етики дозволяє ОСППП оцінювати ситуацію не лише з морально-етичної, а і психологічної (психічної) точки зору, уважно спостерігати за поведінкою оточуючих побратимів, позитивно сприймати оцінку своєї діяльності з критичної точки зору.

У свою чергу, морально-етичне виховання вимагає використання різноманітних форм і методів організаційної діяльності, у тому числі поширення нагромадженого досвіду та набутих знань.

Моральна свідомість ОСППП – це система певних моральних якостей, які пов'язані з очікуванням моральним ідеалом і вважаються необхідними для виконання офіцером службових обов'язків.

Неможливо уявити ефективне виховання моральної свідомості фахівців по роботі з особовим складом лише як звичайний педагогічний процес, що відповідає загальним нормам людської моралі та організації побуту. У процесі навчання слід враховувати професійну діяльність військовослужбовців з урахуванням їх індивідуальних та вікових особливостей, як стати офіцеру лідером та прикладом для старших за віком людей. Тобто потрібно більш ефективно розвивати моральну культуру і моральну свідомість ОСППП.

Тут слід зазначити, що виховний вплив не повинен обмежуватися окремим елементом, який забезпечує система освіти. Тобто сучасність вимагає, щоб залежно від спеціалізації тих чи інших галузей знань органи управління та інші

відповідні структури брали активну участь у процесі навчання та підготовки кадрів для структур психологічної підтримки. І сьогодні у процесі підготовки ОСППП помітну роль повинні відігравати практичні методи формування, розвитку, підтримання, відновлення психічних якостей особового складу, створення належних умов для особистісного та професійного розвитку військовослужбовців.

Можна зробити наступні висновки: відсутність необхідних знань і правової свідомості, поведінкова непослідовність, наявність «старої» і «нової» системи цінностей (амбівалентність), мотиваційна невизначеність, терпиме ставлення до неправових засобів вирішення конфліктних ситуацій, нехтування правом в угоду традиціям, брак соціальної справедливості, низький рівень професійної та моральної культури ОСППП буде шкодити обороноздатності і в цілому матиме негативний вплив на професійну єдність військ (сил).

Говорячи про зростання вимог до підготовки ОСППП, важливо зазначити, що рівень їх реалізації залежить від вивчення і впровадження бойового досвіду, створення законодавчої бази з чіткими мотиваційними чинниками проходження військовослужбовцями військової служби, поліпшення умов їх навчання та виховання, розробки та втілення у життя інших необхідних заходів організаційно-правового значення.

Таким чином, потребують змін усі аспекти підготовки і діяльності військ (сил) – соціальні, економічні, політичні, правові, культурні, психологічні та ін., корегування яких позитивно впливає на процес підвищення правової освіти, професійної культури та етики у військовому середовищі, веде до появи нових форм сумісності стандартів психологічної підтримки персоналу зі стандартами країн-членів НАТО.

УДК 342.5:364.6

Зайко Віктор Володимирович, викладач кафедри технічного та метрологічного забезпечення факультету інформаційних технологій Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут;

Ющенко Юрій Миколайович, старший викладач кафедри технічного та метрологічного забезпечення факультету інформаційних технологій Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут;

Чорненький Володимир Степанович, викладач кафедри технічного та метрологічного забезпечення факультету інформаційних технологій Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Військово-професійна діяльність є одним із ключових елементів національної безпеки та оборони держави. Військовослужбовці виконують надзвичайно важливі завдання, що вимагають високих фізичних, психологічних і соціальних ресурсів. Це зумовлює необхідність ефективної правової регламентації їхнього статусу та соціального захисту. Водночас сучасні виклики, зокрема повномасштабна війна, висвітлюють низку проблем, що потребують системного аналізу та реформування.

Основні проблеми правового та соціального забезпечення військовослужбовців:

1. Недостатня імплементація міжнародних стандартів:

- відсутність ефективних механізмів адаптації міжнародного гуманітарного права у національне законодавство;
- колізії у правовому статусі добровольців та мобілізованих осіб;
- необхідність удосконалення механізмів юридичного захисту військовослужбовців.

2. Психологічна реабілітація та соціальна адаптація:

- високий рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед військових;

- обмежена кількість реабілітаційних центрів і спеціалістів із психологічної допомоги;

- недостатня увага до психологічної підтримки сімей військовослужбовців.

3. Житлове забезпечення:

- відсутність достатньої кількості державних програм із забезпечення військових житлом;

- потреба в механізмах швидкого надання житла для поранених військових і родин загиблих;

- запровадження безвідсоткових іпотек та програм державного фінансування будівництва житла для військових.

4. Медичне забезпечення та реабілітація поранених:

- перевантаженість шпиталів та недостатня кількість фахівців із реабілітації;

- відсутність широкодоступних програм протезування та медичного супроводу для військових із інвалідністю;

- необхідність розвитку державних програм соціальної підтримки ветеранів.

5. Юридична підтримка та соціальні гарантії:

- відсутність дієвої системи правового супроводу військовослужбовців;

- проблеми із затримкою виплат грошового забезпечення та компенсацій;

- необхідність реформування механізмів соціальних гарантій для військових та їхніх сімей.

6. Працевлаштування та перекваліфікація ветеранів:

- відсутність достатньої кількості програм професійної адаптації після служби;

- недостатній рівень залучення приватного сектору до працевлаштування ветеранів;

- потреба у створенні державних ініціатив із розвитку підприємництва серед колишніх військових.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про ефективність комплексного підходу до соціального захисту військових. Наприклад, у США програма GI Bill забезпечує ветеранам доступ до освіти та перекваліфікації, що значно спрощує їхню адаптацію до цивільного життя. В Ізраїлі діє розгалужена система психологічної підтримки, що дозволяє мінімізувати наслідки бойового стресу.

Реформування системи правового забезпечення та соціального захисту військовослужбовців в Україні має спиратися на такі принципи:

- вдосконалення законодавчої бази відповідно до міжнародних стандартів;
- запровадження ефективної юридичної підтримки для військових;
- розширення програм соціальної адаптації, зокрема професійної перепідготовки та медичної реабілітації;
- посилення соціальних гарантій для сімей військовослужбовців;
- забезпечення правового та соціального захисту військовослужбовців є не лише моральним обов'язком держави, а й важливим чинником підтримки обороноздатності країни.

Комплексний підхід до цих питань дозволить створити ефективну систему підтримки, що відповідатиме найкращим міжнародним стандартам та зміцнить довіру військових до держави.

УДК 314/316.37

Кондратюк-Антонова Тетяна В'ячеславівна, кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Сучасний стан підготовки фахівців сектору безпеки та оборони актуалізує гуманітарну складову як основу духовного та професійного становлення, здатності до критичного мислення, до співчуття, поваги до прав та свобод людини, цілісного розвитку особистості. Звернення до даної проблематики вітчизняних вчених свідчить про важливість гуманітарної освіти, і військово-гуманітарної зокрема, у системі вищої школи.

Гуманітарні науки сприяють виробленню навичок самостійного мислення, самоаналізу, самовдосконалення, аргументованості, вмінню вести дискусію, вони завжди звернені до людини, до різноманітного світу її свідомості.

Освіта є головним ресурсом, що втілює гуманітарні ідеї у життя, оскільки рушійною силою будь-якого розвитку є освічена людина, а фундаментальним завданням освіти є передача системи цінностей. Гуманітарна освіта є сукупністю знань у галузі гуманітарних наук і пов'язаних з ними навичок та вмінь. Вона виконує важливі функції у суспільстві, постає суттєвим чинником впливу на людину, є одним із засобів формування її духовного світу, допомагає людині віднайти себе, зрозуміти сенс та призначення існування у цьому світі.

В цілому гуманітарне знання спрямоване на осмислення феномену людини як суспільної, моральної та духовної істоти. В його арсеналі зосереджені великі можливості для розумового, етичного, естетичного виховання особистості. Воно відображає потреби людини, її прагнення, здатність до самореалізації, зберігає моральні принципи довіри і взаємоповаги, транслює

універсальні цінності, які дозволяють їй функціонувати у новій соціальній та політичній дійсності.

Військово-гуманітарна освіта є складовою загальної гуманітарної освіти. Майбутні фахівці сектору безпеки та оборони повинні володіти філософсько-гуманістичним світоглядом, свідомо та відповідально ставитись до вироблення власної життєвої, громадянської, службово-професійної позиції, розвивати аналітичне та критичне мислення, розуміти цілісність та концептуальність сучасних глобальних викликів.

Виконати ці завдання допомагає військово-гуманітарна освіта, яка базується на поширенні наукових теорій, концепцій, вчень про людину як найвищу цінність, необхідності захисту гуманістичних ідеалів, життя, прав і свобод громадян нашої країни. Ці знання сприяють формуванню свідомого, відповідального фахівця безпекового та оборонного сектору, який зможе успішно керувати своїм підрозділом в інтересах захисту громадян країни, територіальної цілісності та незалежності держави.

Зміни, що відбуваються сьогодні у військово-гуманітарній освіті, відповідають сучасним викликам щодо формування нової військової еліти, здатної здійснити якісні зміни у секторі безпеки та оборони за стандартами НАТО, у підготовці компетентних військових керівників з новим демократичним світоглядом, гуманістичним мисленням, європейськими цінностями.

Гуманітарна освіта в цілому сприяє розвитку людського потенціалу, орієнтує на вміння вести діалог, розкриває творчі імпульси особистості, окреслює моральні та ціннісні імперативи сучасності, виховує особистість з активною громадянською позицією.

Це впливає на гуманітарне мислення майбутнього фахівця сектору безпеки та оборони, оскільки воно пов'язане з дотриманням норм міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту, військових дій. Гуманістичний світогляд, духовність, культура, самопізнання, розуміння наслідків своєї діяльності, налагодження взаємин з іншими в поєднанні зі

свободою вибору та моральною відповідальністю є найважливішими рисами, виробленню яких повинна сприяти військово-гуманітарна освіта сьогодні.

УДК 159.92

Лещенко Сергій Васильович, ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України, майор

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Розвиток лідерських якостей у військовослужбовців Національної гвардії України є ключовим аспектом, що відіграє критичну роль для Національної гвардії України, і спонукає до підвищення боєздатності та ефективності військового управління в умовах сучасних загроз. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки та впровадження ефективних методик підготовки сержантського складу з урахуванням психологічних аспектів лідерства. Висхідна роль сержантів під час війни у структурі НГУ вимагає якісного вдосконалення їхньої професійної підготовки, що неможливо без розвитку лідерських якостей.

Аналіз досліджень свідчить, що психологічний тренінг є ефективною формою групової роботи, яка сприяє розвитку особистості, формуванню комунікативних навичок та когнітивних установок. Він базується на активних методах взаємодії та дозволяє не лише навчати новим умінням, а й розширювати психологічні можливості учасників.

Особливу роль відіграє професійно-психологічний тренінг, оскільки сприяє поступовому вдосконаленню майстерності: від засвоєння основних навичок до формування унікального стилю роботи в нестандартних та складних умовах.

Професійно-психологічний тренінг – це насамперед рух людини у професійній компетентності: від неусвідомленої некомпетентності до неусвідомленої компетентності, звичайно, через усвідомлення власних обмежень у професійній діяльності та прийняття навчальних задач на самозміну.

Зі здійсненого аналізу посібника «Організація та проведення професійного психологічного тренінгу військовослужбовців Національної гвардії України», виділено основні переваги його проведення: розвиток професійних компетенцій, зміцнення психологічної стійкості, формування командної взаємодії, психокорекційний ефект, практичне застосування знань, можливість як індивідуального, так і групового підходів. До недоліків тренінгу увійшли: опір учасників, висока емоційна інтенсивність, неоднозначність ефекту, вимогливість до кваліфікації тренера, часові та фінансові витрати.

З іншого наукового джерела були відмічені такі переваги проведення тренінгу: розвиток стресостійкості, формування командної взаємодії, зміцнення мотивації та професійного зростання, практична ефективність, можливість отримання зворотного зв'язку. Недоліками виявились висока емоційна інтенсивність учасників, що не завжди для них комфортно, індивідуальні відмінності в сприйнятті, а також часові та фінансові витрати.

В методичному посібнику Збройних Сил України зазначене домінування психологічних тренінгів проявляється в поглибленому розумінні особового складу, підвищенні боєздатності підрозділу, профілактиці відхилень у поведінці. Складнощами проведення виявились ресурсні витрати, індивідуальні відмінності учасників їх необхідність адаптації до специфіки військової служби та особливостей конкретних підрозділів, що вимагає додаткових зусиль.

Під час аналізу психологічного тренінгу «Створення команди» перевагами його проведення з'ясувались: поглиблене розуміння особового складу (психологічні тренінги можуть сприяти глибшому розумінню індивідуальних особливостей та потреб особового складу), підвищення боєздатності та профілактика відхилень у поведінці. З протилежної сторони це ресурсні витрати,

їх індивідуальні відмінності та необхідність їх адаптації до особливостей підрозділів.

Отже, психологічний тренінг є ключовим фактором розвитку лідерських якостей сержантського складу НГУ, сприяючи зміцненню професійних компетенцій, командної взаємодії та психологічної стійкості. Для підвищення ефективності таких тренінгів необхідно адаптувати їх до особливостей військової служби, враховуючи індивідуальні відмінності учасників. Важливим аспектом є підготовка кваліфікованих тренерів та використання сучасних методик для зниження емоційної інтенсивності і підвищення мотивації. Оптимізація ресурсних витрат, зокрема застосування змішаних або онлайн-форматів, сприятиме розширенню доступності тренінгів. Реалізація цих заходів дозволить ефективно розвивати лідерські якості сержантського складу та підвищити боєздатність підрозділів НГУ.

УДК 159.9

Макаренко Павло Миколайович, начальник курсу № 2 гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Новітня історія Української держави, сучасні соціальні, політичні, економічні та інші сфери її функціонування висувають нові вимоги до воєнної організації держави. На виконання цих вимог свого часу було створено нове військове формування – Національна гвардія України (НГУ). Для розбудови зазначеного формування необхідне всебічне вдосконалення технічного рівня, організаційної структури, форм і способів виконання службово-бойових завдань. Відбувається закономірний процес посилення залежності рівня бойової готовності підрозділів, військових частин і з'єднань від суворого і чіткого

дотримання законів, вимог військових статутів, які регулюють життя і службово-бойову діяльність особового складу НГУ. За цих умов пріоритетним завданням у роботі з особовим складом постає підвищення рівня морально-психологічного стану особового складу, попередження відхилень у поведінці та особистісному і професійному розвитку військовослужбовців.

Практика свідчить, що у багатьох випадках порушення військової дисципліни має місце тоді, коли військовослужбовець схильний до адиктивної поведінки, а робота щодо її попередження була відсутня чи виявилася неефективною. У зв'язку з цим виявлення соціально-психологічних детермінант адиктивної поведінки військовослужбовців, їх врахування у роботі з особовим складом, є практично значимим завданням наукового пошуку, від вирішення якого у значній мірі залежить підтримання належного рівня морально-психологічного стану частин та підрозділів НГУ.

Проведений аналіз наукових праць дозволив встановити, що на теперішній час немає єдності поглядів науковців щодо семантики та феноменології адиктивної поведінки, а також її соціально-психологічних детермінант.

Поведінка - властива живим істотам взаємодія з оточуючим середовищем, що включає їх рухову активність і орієнтацію по відношенню до цього середовища. Вона є матеріальним, об'єктивним процесом і вивчається різними науками: біологічними, психологічними, соціальними. Поведінка особистості, з психологічної точки зору, це процес її взаємодії з середовищем, який опосередкований індивідуальними особливостями і внутрішньою активністю, має форму переважно зовнішніх дій і вчинків.

Девіантна поведінка (англ. *deviation*) визначається як дії (вчинки), що не відповідають чи порушують офіційно встановлені або такі, що фактично склалися в суспільстві (соціальній групі) моральні, етичні і правові норми.

Нині у наукових джерелах виділяють декілька різновидів девіантної поведінки особистості, одним з яких є адиктивна поведінка. Так згідно поглядів Ц.П. Короленко та Т.А. Донських вона є підвидом зовнішньо деструктивної поведінки (рисунк1).

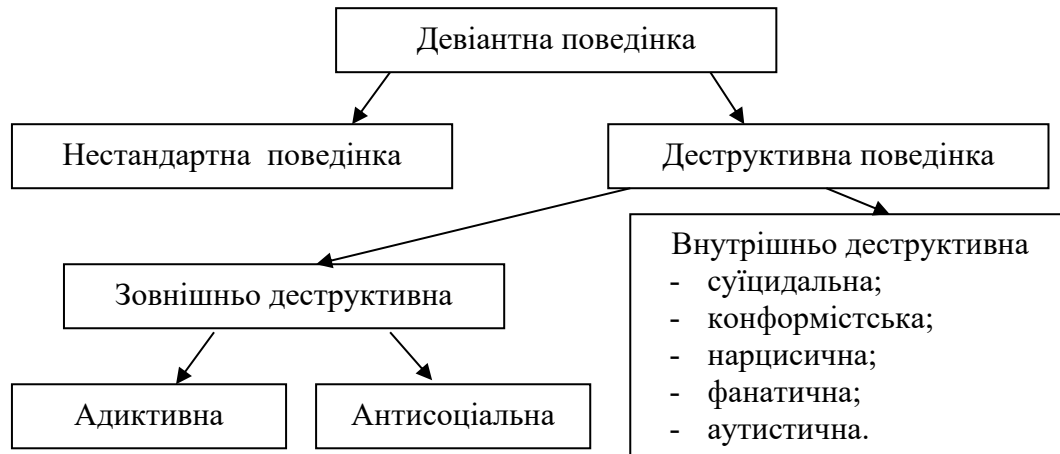

Рисунок 1 – Різновиди девіантної поведінки за Ц.П. Короленко, Т.А. Донських

Отже, адиктивна поведінка є найпоширенішим типом девіантної поведінки, що може мати різні негативні наслідки для особистості. Її сутність полягає у тому, що, прагнучи відгородитися від реальності, людина намагається штучним шляхом змінити свій психічний стан, що створює ілюзію безпеки, відновлення рівноваги. При цьому деструктивність такої поведінки проявляється у закріпленні залежності.

Адиктивна поведінка, як і інші різновиди девіацій є наслідком впливу не якогось одного, а одночасно декількох чинників, комбінація яких індивідуальна для кожної особистості. Їх визначатимемо «соціально-психологічними детермінантами адитивної поведінки», тобто визначальними чинниками, які обумовлюють виникнення адиктивних проявів особистості та надають їм певної динаміки.

※•>>————<<•○ ※○•>>————<<•※

УДК 159.9

Максимців Володимир Богданович, курсант 4 курсу навчання за ОПП «Психологія», факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Маковський Артем Олегович, доктор філософії, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

КОРЕКЦІЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ В МОЛОДОМУ ВІЦІ

Проблема негативних психоемоційних станів у молодому віці є багатоаспектною. Вона включає питання закономірностей та особливостей прояву тривоги, стресу, депресії у цьому віковому періоді, впливу соціальних та особистісних факторів на їх виникнення і розвиток, пошуку ефективних методів діагностики та корекції. Важливими аспектами проблеми є також зв'язок психоемоційних станів з процесами адаптації, самовизначення, професійного та особистісного становлення молоді. Попри наявність ґрунтовних досліджень у цій сфері, багато питань залишаються недостатньо висвітленими та потребують подальшого вивчення.

У цій роботі ми хотіли б представити деякі практичні рекомендації щодо корекції негативних психоемоційних станів здобувачів вищої освіти у військових навчальних закладах. А саме:

1. Здійснювати навчання технік емоційної саморегуляції та продуктивних копінг-стратегій. Здобувачі вищої освіти потребують дієвих інструментів для самостійного управління інтенсивними емоціями, зниження рівня стресу, підтримки внутрішньої рівноваги. Такі навички можна формувати через тренінги, воркшопи, онлайн-курси. В арсенал мають увійти: методи релаксації (дихальні, м'язові), способи роботи з руйнівними думками, прийоми асертивної комунікації, стратегії розв'язання проблем. Важливо, щоб здобувачі вищої

освіти мали змогу регулярно практикувати ці навички та інтегрувати їх у своє повсякденне життя.

2. Просування культури емоційного здоров'я в освітньому середовищі. Турбота про психологічне благополуччя здобувачів вищої освіти має стати наскрізним пріоритетом адміністрації закладу, що передбачає не лише реалізацію спеціальних психологічних програм, але й загальну гуманізацію освітнього процесу, орієнтацію на особистість. Викладачі та командири мають володіти базовими навичками емоційної підтримки, розпізнавання тривожних ознак, мотивування курсантів до здорового способу життя. Психологічні аспекти мають стати інтегральною частиною навчальних програм – від тренінгів з особистісного розвитку до курсів з профілактики емоційного вигорання.

Отже, профілактика негативних емоційних станів та розвиток життєстійкості молоді в кризових умовах є комплексним завданням, його вирішення потребує синергії зусиль психологів, педагогів, адміністрації закладів освіти тощо. Найважливішим завданням має бути: формування простору довіри, відкритості, прийняття, де здобувач вищої освіти зможе відверто говорити про свої почуття й отримувати необхідну підтримку.

УДК: 355.1

Мартинюк Олександр Васильович, старший викладач кафедри прикордонної служби факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник;

Коренівська Злата Юріївна, курсантка факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, солдат

ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ПІДРОЗДІЛАХ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ

Корпоративна культура у підрозділах Державної прикордонної служби України (далі ДПСУ), як і в будь-яких інших організаціях, є важливим елементом, що впливає на загальну атмосферу, моральний дух, взаємодію серед персоналу та ефективність виконання поставлених завдань.

У військових умовах, де підготовка, дисципліна, командна взаємодія та ефективність є критично важливими для досягнення успіху, правильне формування корпоративної культури стає основою для стабільної і злагодженої роботи підрозділів.

Корпоративна культура формує не тільки внутрішні стосунки в колективі, а й визначає його здатність до адаптації та успішного виконання завдань у стресових ситуаціях. Система цінностей, переконань і норм, що склалася у військовому колективі, не тільки допомагає виконувати службові та бойові завдання, а й сприяє створенню здорового мікроклімату, необхідного для функціонування у складних ситуаціях.

Корпоративна культура в військових підрозділах відрізняється від традиційних організацій тим, що вона формується не тільки через комунікацію та соціалізацію, а й через особливі цінності, які пропагуються командуванням. Ефективність військових підрозділів напряму буде залежити від того, наскільки глибоко сформована корпоративна культура, яка підтримує високий моральний

дух та взаємодію. Підрозділи ДПСУ зобов'язані розвивати культуру, що підтримує дисципліну, відповідальність та взаємодопомогу. Культура в такому середовищі повинна підкріплювати важливість командної роботи та готовності до швидкого реагування на різноманітні виклики.

Одним з основних елементів корпоративної культури є розуміння єдності і взаємної довіри. У підрозділах, де кожен військовослужбовець відчуває підтримку і довіру своїх товаришів, підвищується не тільки мотивація, але й здатність виконувати складні завдання в стресових умовах. Військові підрозділи, де активно підтримується культура відкритості та зворотного зв'язку, можуть краще адаптуватися до змін, що виникають під час бойових операцій. Лідерство в армії повинно бути орієнтоване не тільки на виконання бойових завдань, але й на формування корпоративної культури, яка стимулює досягнення високих результатів.

Існує безліч досліджень, які вказують на те, що ефективність військових підрозділів значною мірою залежить від рівня розвитку корпоративної культури. У підрозділах, де культивуються лідерські якості, командна дисципліна та взаємоповага, ефективність роботи буде значно вища. Особливо це важливо в умовах, коли необхідна максимальна швидкість реагування на змінювані обставини, а також в умовах стресу, коли кожен член команди повинен довіряти своїм товаришам по службі. Загалом, координація дій, стратегічне планування та ментальне налаштування на перемогу стають значно ефективнішими, коли культура підрозділу побудована на основі цінностей спільного інтересу, підтримки та готовності до самопожертви заради команди.

Корпоративна культура також допомагає швидше адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, що в умовах сучасних військових операцій є важливим чинником. Військові, які мають глибоке розуміння стратегічних цілей та загальних принципів організації, здатні швидше і точніше виконувати завдання в будь-яких обставинах. Корпоративна культура не є чимось сталим, вона постійно змінюється і адаптується до нових умов. У військових підрозділах

важливо постійно працювати над її формуванням і вдосконаленням. Один з основних шляхів досягнення цього — через навчання та тренування. Це може бути як формальне навчання, так і неформальні методи, наприклад, тренування в реальних умовах чи проведення симуляцій.

Особливу увагу слід приділяти формуванню лідерських якостей серед командирів, адже саме вони повинні не тільки вести за собою підлеглих, але й формувати основні принципи корпоративної культури. Лідери мають бути прикладом для своїх підлеглих, демонструючи основні цінності та стандарти поведінки, що прийняті в підрозділі. Важливим аспектом корпоративної культури є психологічна стійкість членів підрозділу. Військові часто перебувають у складних психологічних умовах, тому необхідно формувати таку культуру, яка підвищує моральний дух, зміцнює витривалість і здатність досягати високих результатів навіть у найскладніших ситуаціях. Це включає в себе не тільки фізичну підготовку, але й психологічну підтримку, яка забезпечується завдяки злагодженій роботі підрозділу.

Корпоративна культура є ключовим чинником, що визначає ефективність роботи підрозділів Державної прикордонної служби України. Правильне формування цієї культури дозволяє створити міцні стосунки в колективі, підвищити рівень довіри, дисципліни та мотивації, що в свою чергу значно покращує здатність до виконання бойових завдань. Підрозділи, де активно формують та підтримують здорову корпоративну культуру, можуть більш ефективно реагувати на виклики сучасних військових операцій і досягати високих результатів у складних умовах.

УДК 37.09

Міршук Олексій Євгенович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник начальника гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України по роботі з особовим складом, полковник

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОБОТИ ФАХІВЦІВ ПО РОБОТІ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Дотримання військової дисципліни є основою для забезпечення обороноздатності нашої держави та відсічі агресора у сучасних умовах воєнного стану. Виконання поставлених завдань повинно здійснюватися беззаперечно та з дотриманням порядку і правил, встановлених військовими статутами та законодавством України. Шалене зростання рівня військової злочинності, збільшення кількості вчинюваних військових кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних із порушенням військової дисципліни, потребують правового регулювання щодо забезпечення належного рівня військової дисципліни.

Дослідження криміногенної детермінації самовільного залишення військової частини (далі – СЗЧ) або місця служби передбачає в першу чергу визначення спектру негативних факторів та явищ, які породжують передумови та сприяють вчиненню протиправних дій. Водночас до таких можливо віднести різноманітні фактори, такі як недостатнє матеріальне, грошове забезпечення, низький рівень психологічного забезпечення повсякденної службово-бойової та оперативно-службової діяльності, низький рівень професійної компетентності офіцерів, мінімізація просвітницької роботи командирів по роботі з особовим складом та ін. Так чи інакше вказані фактори сприяють деформації свідомості окремих, особливо вразливих категорій військовослужбовців.

Запобігання СЗЧ є важливим завданням фахівців по роботі з особовим складом у військових підрозділах. Основними питаннями та напрямками роботи з військовослужбовцями для зменшення ризику СЗЧ є:

1. Морально-психологічний стан військовослужбовців (Чи є ознаки емоційного вигорання, стресу, депресії або ПТСР? Чи є у військовослужбовця труднощі в адаптації до військового середовища? Чи має боець підтримку від побратимів, командування, рідних?)

2. Соціальні та сімейні проблеми (Чи є у військовослужбовця серйозні сімейні проблеми (конфлікти, втрата зв'язку з рідними тощо)? Чи є фінансові труднощі, борги, що можуть впливати на рішення самовільно залишити частину?)

3. Ставлення до служби та мотивація (Чи задоволений військовослужбовець умовами служби? Чи розуміє він свою роль і значення своєї роботи в підрозділі? Чи не спостерігається ознак професійного вигорання або втрати мотивації?)

4. Відносини у військовому колективі (Чи є конфлікти з командуванням або товаришами по службі? Чи не зазнає військовослужбовець булінгу, приниження, несправедливого ставлення? Чи є у нього відчуття підтримки та згуртованості у підрозділі?)

5. Фізичний та психологічний стан (Чи є у військовослужбовця хронічні захворювання, поранення, що можуть впливати на психологічний стан? Чи є ознаки перевтоми, виснаження або відсутності відпочинку?)

6. Вживання алкоголю, наркотичних речовин (Чи є факти зловживання алкоголем або наркотиками? Чи проявляє військовослужбовець ознаки залежності або нестабільної поведінки під їх впливом?)

7. Інформування про наслідки СЗЧ (Чи усвідомлює військовослужбовець правові наслідки самовільного залишення частини? Чи розуміє, що СЗЧ може поставити під загрозу безпеку інших бійців і виконання бойових завдань?)

8. Робота з військовослужбовцями групи ризику (Чи є в підрозділі військовослужбовці, які вже проявляли схильність до СЗЧ? Чи ведеться спостереження за тими, хто висловлював наміри покинути службу?)

Запобігання СЗЧ – це комплексна робота, що вимагає уваги командування, психологів та побратимів. Основними методами запобігання СЗЧ є:

психологічна підтримка – індивідуальні та групові бесіди, консультації з психологами; зміцнення військової дисципліни – роз'яснення військового статуту, контроль за виконанням обов'язків; соціальна підтримка – допомога в розв'язанні особистих та сімейних проблем; покращення умов служби – контроль за режимом відпочинку, харчуванням, умовами проживання; моніторинг емоційного стану – регулярні бесіди з командуванням, аналіз поведінки військовослужбовців.

Стосовно запобігання СЗЧ в бойових умовах, тут варто зазначити, що воно є критично важливим для збереження боєздатності підрозділу та виконання бойових завдань. Основні заходи, які варто усвідомити та реалізувати командирам та фахівцям по роботі з особовим складом:

1. Підтримка бойового духу та мотивації, яка досягається: по-перше чітким усвідомленням мети бою, тобто кожен борець повинен розуміти, за що і для чого він воює; по-друге підтримкою командного духу, для забезпечення згуртованості та взаємної підтримки у підрозділі; по-третє позитивним лідерством, адже командири повинні бути авторитетними, справедливими та підтримувати особовий склад; по-четверте відзначенням заслуг – мотивація через нагороди, відзнаки, заохочення.

2. Контроль морально-психологічного стану, який втілюється в життя шляхом: регулярних розмов з особовим складом, командирам і психологам важливо виявляти ознаки деморалізації та втоми; виявлення групи ризику – своєчасний контроль за бійцями, які мають психологічні проблеми або перебувають у стресі; ротації та відпочинку – за можливості забезпечити відновлення сил після бойових зіткнень.

3. Покращення умов перебування на позиціях, через: організацію відпочинку – навіть у бойових умовах важливо забезпечити місце для сну та короткочасного відпочинку; якісне харчування – забезпечення достатньої кількості їжі та води для підтримки фізичного та морального стану; медичну допомогу – своєчасне лікування поранень та надання психологічної підтримки.

4. Жорсткий контроль дисципліни, тобто: посилене патрулювання – контроль за переміщенням особового складу; залучення авторитетних бійців – ветерани чи досвідчені солдати можуть бути наставниками для молодших воїнів; запобігання пияцтву та наркотикам – посилений контроль за вживанням алкоголю та наркотичних речовин.

5. Робота з деморалізованими бійцями, яка організовується спільними зусиллями командирів та психологів через: окремі бесіди з тими, хто має суїцидальні або дезертирські настрої; заміну на інші завдання – якщо боєць психологічно нестабільний, можливо, його слід перевести на тилу службу; посилений контроль за критичними особами – тимчасове відсторонення від бойових позицій при необхідності.

6. Своєчасна роз'яснювальна робота про наслідки СЗЧ, яка проводиться офіцерами по роботі з особовим складом в рамках якої проводиться: роз'яснення юридичної відповідальності – кожен боєць повинен розуміти, що СЗЧ в бойових умовах є злочином; психологічний аспект – пояснення, що втеча може призвести до загибелі побратимів через слабкість бойових позицій; громадський осуд – в армії має працювати культура честі та відповідальності перед підрозділом.

7. Посилення заходів фізичного контролю, здебільшого робота командирів та начальників штабів, яка полягає в: обмеженні неконтрольованого виходу з позицій; системних перевірки особового складу – регулярні переклички, контрольні перевірки наявності бійців.

Запобігання СЗЧ у бойових умовах вимагає поєднання психологічної підтримки, дисципліни, мотивації та контролю. Найкращий метод – це сильне лідерство, довіра між командирами і бійцями та підтримка бойового духу.

УДК 378.015:355.232

Морозов Олександр Олександрович, доктор технічних наук, професор, головний науковий співробітник науково-методичного центру організації та провадження освітньої діяльності Національного університету оборони України

ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ ВВНЗ

Сьогодні ВВНЗ повинні готувати таких професіоналів військової справи, які будуть володіти високим творчим потенціалом, аналітичними та комунікаційними здібностями, вміннями саморозвиватись, самовдосконалюватись і самореалізуватись, готових та здатних до професійного та особистісного зростання. Відтак, перед викладачами ВВНЗ постає необхідність визначати концептуальні підходи до професійного розвитку курсантів, здійснювати пошук ефективних інноваційних технологій розвитку та становлення професіоналізму, зорієнтованих на індивідуалізацію освітнього процесу.

У сучасних реаліях ВВНЗ необхідно вирішувати низку важливих завдань. Курсант з пасивного об'єкта навчання, що проводиться за допомогою традиційних форм і методів, повинен перетворитися на активного суб'єкта, який навчається цілеспрямовано, самостійно, усвідомлюючи себе, свої схильності та здібності, знаючи, чого хоче домогтися в обраній військовій професії, що саме, на якому рівні і яким чином повинен вивчити. Завданням професійної військової підготовки при цьому стає не лише набуття професійних знань, умінь та навичок, формування та розвиток професійних якостей, а й особистісних якостей, необхідних для успішної професійної військової діяльності та професійної кар'єри. При цьому освітній процес у ВВНЗ має бути орієнтований на вироблення активної позиції курсанта, спрямованої на пошук та набуття практичного досвіду, а в ідеалі – на проєктування індивідуальної стратегії життєвого та професійного успіху.

Для вирішення поставлених проблем потрібна певна перебудова системи освіти у ВВНЗ. Адже, незважаючи на всі реформи, здебільшого система організації освітнього процесу змінюється дуже повільно.

В індивідуальній траєкторії професійного розвитку можна виділити інваріантну та варіативну складові. Інваріантна складова орієнтована на модель здобувача освіти, що включає професійні компетентності, які визначаються стандартами вищої та професійної освіти. Варіативна складова орієнтована на особистість здобувача освіти, його соціально-психологічні особливості, потреби, мотиви, інтереси та здібності.

У цьому контексті педагогічне проєктування індивідуальних траєкторій професійного розвитку майбутнього фахівця військової справи є взаємодією викладача та курсанта з вибудовування стратегії професійного зростання особистості, що передбачає осмислення індивідуального входження у військову професію.

Педагогічне проєктування індивідуальних траєкторій професійного розвитку у ВВНЗ повинно здійснюватися на кількох рівнях: загально вузівському, факультетському (інститутському) та на рівні вивчення окремих навчальних дисциплін (освітніх компонентів). На загально вузівському рівні повинні вирішуватися стратегічні завдання проєктування; на факультетському (інститутському) – це створення організаційно-педагогічних умов для реалізації індивідуальних траєкторій професійного розвитку курсантів, можливості вибору навчальних дисциплін, темпів навчання, можливості реалізації своїх індивідуальних цілей, задоволення інтересів та потреб. На рівні вивчення окремих навчальних дисциплін – це технологічне та методичне забезпечення викладачем можливості вибору рівня складності завдань, поглибленого вивчення тих чи інших тем, вибору форм контролю, тобто, створення психолого-педагогічних умов проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку курсантів.

Цей процес може здійснюватися ефективно лише у взаємодії індивідуальних суб'єктів, якими є курсант, викладач, керівник факультету

(інституту, ВВНЗ) та колективних суб'єктів – навчальної групи (мікрогрупи) курсантів, колективу викладачів. Багато в чому ефективність визначається цільовими та ціннісними установками, а також особистісними якостями суб'єктів цього процесу.

Діяльність курсантів, викладачів, командування ВВНЗ щодо проєктування індивідуальних траєкторій професійного розвитку тісно пов'язана та взаємозумовлена. У цьому процесі необхідна зміна позиції всіх його учасників та актуалізація певних їх особистісних якостей.

Безумовно, ініціативна роль має належати командуванню ВВНЗ. Для цього потрібна актуалізація таких якостей керівника, як стратегічне мислення, готовність до делегування (розподілу) функцій управління освітнім процесом.

Велику роль у проєктуванні індивідуальної траєкторії професійного розвитку курсанта повинен відігравати викладач, але за умови, що він креативний, мобільний, має психологічну готовність до педагогічної діяльності в умовах конкуренції, до виконання різних ролей в освітньому процесі: не тільки лектора, а керівника проєкту, консультанта, організатора дискусії, тьютора.

Курсант, як суб'єкт проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, від початку навчання у ВВНЗ має бути поставлений в активну позицію, а для цього йому необхідно розвивати такі якості як ініціативність, соціальна відповідальність, психологічна готовність до вибору та прийняття рішень.

Дуже важливо, щоб кожен курсант усвідомив, що процес освіти є суто індивідуальним, і відповідальність за свою освіту він має нести сам. З самого першого курсу навчання курсантів важливими є постановка проблеми педагогічного проєктування індивідуальних траєкторій професійного розвитку, вивчення соціально-педагогічної ситуації у ВВНЗ, проведення дискусій з питань, що хотілося б змінити в процесі професійної підготовки, які освітні можливості та ресурси для цього є, що необхідно зробити для зміни ситуації. Пошук відповідей на запитання може бути здійснений у ході мікродосліджень – опитувань курсантів старших курсів та викладачів, вивчення досвіду інших ВВНЗ, порівняльно-зіставного аналізу за принципом «як є» та «як має бути».

Принципово важливо наголосити, що курсанти з початку навчання у ВВНЗ повинні бути поставлені в позицію суб'єкта пошукової дослідницької діяльності. Їхня активність повинна стати внутрішньо мотивованою. З пасивних здобувачів освіти вони повинні перетворитися на учасників процесу проєктування. Така позиція якраз і повинна обумовити активність та ініціативність курсанта, оскільки він побачить, що до його думки прислухаються, його ініціативи обговорюються та реалізуються.

Важливо формувати у курсантів таку якість, як соціальна відповідальність. Відповідальність завжди була найважливішою характеристикою особистості, те, що відрізняє соціально незрілу особистість від особистості соціально зрілої.

Така відповідальність може формуватися лише в адекватній діяльності. Такою діяльністю у ВВНЗ може бути проєктна діяльність, спрямована на вибудовування індивідуальної траєкторії свого професійного розвитку. Цей процес безпосередньо пов'язаний із наданням особистості свободи у прийнятті рішень. Питання про міру свободи має вирішуватися з урахуванням конкретних особливостей та обставин. Формування соціальної відповідальності повинно відбуватися паралельно з розвитком автономності курсанта як особистості та забезпеченням свободи прийняття рішень щодо самого себе.

Отже, тільки взаємодія всіх учасників процесу педагогічного проєктування індивідуальних траєкторій курсантів в освітньому процесі ВВНЗ, чітке розподілення функцій, суб'єктна позиція кожного, актуалізація необхідних особистісних якостей забезпечать підготовку компетентних військових фахівців, які відповідатимуть потребам сучасного етапу розвитку сектору безпеки та оборони України. Реально захищеним у соціальному відношенні може бути лише широко освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрями та зміст своєї діяльності у зв'язку зі зміною технологій чи вимог сектору безпеки і оборони України, що має чітке уявлення про своє професійне майбутнє, впевнений у своїх знаннях та компетентності.

УДК 378.015:355.232

Морозов Олександр Олександрович, доктор технічних наук, професор, головний науковий співробітник науково-методичного центру організації та провадження освітньої діяльності Національного університету оборони України

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ АД'ЮНКТИВ ВВНЗ ТА ШЛЯХИ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Наразі гостро постає питання розвитку кадрового потенціалу військової науки, вищої військової школи, інноваційних Збройних Сил України. Як один із способів підвищення якості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів для вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) та військових науково-дослідних установ Збройних Сил України розглядається новий формат трансформації ад'юнктури, яка має стати інститутом, де перетинаються освіта та наука, де створюються інновації чи починається професійна кар'єра військового педагога та науковця.

Актуальність удосконалення ад'юнктури як третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти стимулює відповідні наукові пошуки з позиції філософії, соціології, педагогіки. Найбільш поширений соціологічний підхід до вивчення ад'юнктури як соціального інституту підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, розвиток якого взаємопов'язаний із змінами військової структури держави, військової справи, соціалізації особистості. Філософський та соціологічний підходи дозволяють визначити цілі та функції сучасної ад'юнктури. Педагогічний і психологічний ракурси аналізу сприяють підвищенню ефективності освітньо-наукових програм, відповідних як соціальним цілям ад'юнктури, так і потребам, інтересам, можливостям самих ад'юнктив, закономірностям їх професійно-особистісного розвитку.

Необхідність саме такого інтегрованого підходу обумовлена важливою роллю самих ад'юнктив у ефективності освіти та становленні майбутнього вченого та викладача. Успіх ад'юнктури ґрунтується на найскладнішому періоді

самоактуалізації особистості - прагненні до більш повного виявлення та розвитку своїх особистісних можливостей як головному мотиваційному факторі цікавого життя.

Саме особистість ад'юнкта є основою оволодіння компетентностями науково-дослідної та педагогічної діяльності, основою розвитку інноваційного потенціалу, мобільності, гнучкості та саморозвитку. Компетентнісно-орієнтоване навчання повинно спиратися на активну, внутрішньо мотивовану самоврядну діяльність ад'юнктів, на їхню готовність обирати та реалізувати власну освітню траєкторію. Для цього необхідний високий рівень самостійності ад'юнкта, свободи у виборі змісту навчання (навчальних дисциплін, тематики науково-дослідних та інших робіт) та продуктивних форм освоєння досвіду, а також необхідне його зацікавлене ставлення до виконуваної діяльності, знаходження можливостей самореалізації у ній. Проте на даний час не всі ад'юнкти виявляють високий ступінь самостійності у навчанні, вони більшою мірою орієнтуються на відвідування лекцій, участь у дискусіях та бесідах, ніж на самостійний пошук наукової інформації.

Якщо розглядати процес навчання з погляду управління професійно-особистісним становленням спеціаліста, можна виділити такі специфічні риси навчання в ад'юнктурі:

- інтеграція освітньої та дослідної складових на рівнях освітньо-наукових програм, навчальних дисциплін, змісту діяльності та досвіду, що освоюється ад'юнктом;
- орієнтація на цілі та мотиви ад'юнктів, надання їм можливостей самореалізації, що потребує гнучких програм та організаційних форматів;
- облік наявного професійного, наукового та життєвого досвіду ад'юнктів, що потребує використання принципів андрагогіки, інноваційних технологій проектного, інтерактивного, горизонтального навчання.

Таким чином, ад'юнктура ВВНЗ, що відповідає перспективним запитам особистості та сектору безпеки і оборони України, - це не стільки жорстко закріплена система підготовки, скільки гнучка система можливостей, які

відповідно до цілей, потреб та мотивів ад'юнктів перетворюються на умови їх професійно-особистісного розвитку. Основними чинниками ефективності навчання виступають компетентність викладачів та інтелектуально-особистісні ресурси ад'юнктів, насамперед мотивація навчання.

Розглядаючи мотивацію навчання в ад'юнктурі, можна виділити в ній три взаємопов'язані аспекти: мотивацію вступу до ад'юнктури, мотивацію наукової та освітньої діяльності. Ці аспекти потребують постійної уваги та дослідження. Їх актуальність обумовлена військово-політичними умовами, що стрімко змінюються, модернізацією інституту ад'юнктури і важливою роллю ресурсів тих, хто навчається, в ефективності освіти. Розуміння мотивів вступу до ад'юнктури, мотивації наукової та освітньої діяльності ад'юнктів дозволить гарантам освітньо-наукових програм, викладачам, керівникам науково-дослідної діяльності удосконалювати програми та знаходити нові шляхи підвищення ефективності управління професійно-особистісним розвитком ад'юнктів.

Отже, процес ад'юнктської підготовки у ВВНЗ потребує удосконалення, що сприятиме посиленню внутрішньої мотивації освітньої та наукової діяльності ад'юнктів, розвитку їх інтересів у сфері практичної, професійної, педагогічної та наукової діяльності, а також доцільність переходу до інноваційних освітніх технологій, що підвищують залучення ад'юнктів до процесу навчання. Це й особливі вимоги до викладачів. Викладач в ад'юнктурі – це не просто вчений; від нього вимагається багатогранність досвіду, залучення до наукової та педагогічної діяльності, міждисциплінарне бачення проблем, володіння інноваційними освітніми технологіями, здатність займати у процесі навчання позицію старшого колеги, наставника, фасилітатора.

УДК 378/355

Мяло Віталій Михайлович, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розвиток військової освіти в Україні є одним із ключових напрямків реформування сучасних Сил оборони, спрямованих на відповідність сучасним викликам і стандартам НАТО. Основний акцент робиться на реформуванні військових навчальних закладів, адаптації методів навчання та удосконаленні професійної підготовки військових кадрів.

Вивчаючи стан реформування військової освіти необхідно враховувати перспективи та виклики інтеграції до стандартів НАТО, наявний досвід ефективності впровадження цих стандартів, інформаційно-технологічні аспекти та стратегічну комунікацію. Водночас існують певні труднощі в даному процесі, зокрема різні нормативно-правові бар'єри.

Так, наприкінці 2022 року на державному рівні було затверджено Концепцію трансформації системи військової освіти, що є стратегічним документом, який окреслює ключові виклики, завдання та структурні зміни у цій сфері. Відповідно до Концепції, визначено комплексний план заходів, спрямованих на реформування військової освіти в Україні на період до 2032 року. У процесі реалізації цього документа першочергова увага приділяється забезпеченню високих стандартів якості освітнього процесу, підвищенню рівня професійної підготовки військових фахівців та впровадженню централізованої системи їхньої підготовки.

Одним із ключових завдань трансформації є досягнення високого рівня взаємо сумісності між структурами оборонного сектору України та держав-членів Альянсу. Це передбачає адаптацію навчальних програм, удосконалення методичних підходів та впровадження інноваційних освітніх технологій

відповідно до їх наявних стандартів. Окрім того, Концепція акцентує увагу на необхідності розвитку ефективної координації підготовки військових спеціалістів, створенні умов для їхнього безперервного професійного розвитку та інтеграції сучасних підходів до військово-стратегічної освіти.

Важливим аспектом процесу реформування є довготривала співпраця України з Північноатлантичним альянсом у сфері військової освіти, що охоплює широкий спектр напрямів. Однією з ключових ініціатив у цьому контексті є участь України у Програмі НАТО з удосконалення військової освіти (Defence Education Enhancement Program – DEEP). Ця програма, започаткована Альянсом у 2007 році, перш за все спрямована на надання консультативної та методичної підтримки країнам-партнерам у процесі реформування їхніх освітніх систем відповідно до сучасних стандартів підготовки військових кадрів.

Так, програма DEEP, до якої долучилась Україна ще в 2012 році об'єднує експертний потенціал професорсько-викладацького складу військових навчальних закладів, а також різних спеціалізованих установ держав-членів НАТО. Це дозволило нам розширити можливості з модернізації військової освіти, розширюючи власну методичну базу та впроваджуючи передові підходи до підготовки військових фахівців. Також це сприяє підвищенню професійного рівня військових кадрів та забезпеченню їхньої відповідності сучасним вимогам військової служби в умовах інтеграції до євроатлантичного безпекового простору.

На сьогодні процес освітніх реформ в Україні охоплює всі рівні, зокрема загальну, вищу та військову освіту. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення Верховною Радою України у травні 2024 року Закону, спрямованого на вдосконалення системи загальновійськової підготовки. Основною метою цього нормативного акта є посилення обороноздатності держави та формування високого рівня свідомості громадян.

Необхідно наголосити на важливості базових військових навичок, серед яких, зокрема – основи до медичної допомоги, орієнтування в кризових ситуаціях та загальні принципи тактики дій у бойових умовах. Відповідно,

початкова загальновійськова підготовка передбачає військово-патріотичне виховання і планується інтегруватись до навчального процесу на третьому рівні повної загальної середньої освіти. Освітні програми впроваджуватимуться у закладах загальної середньої, професійної та фахової перед вищої освіти, а їх розроблення здійснюватиметься Міністерством освіти і науки України у тісній співпраці з Міністерством оборони.

Основним завданням цієї підготовки є формування у здобувачів освіти первинних загальновійськових знань та спеціальних компетентностей, що сприятимуть підвищенню рівня їхньої готовності до захисту держави. Враховуючи сучасні безпекові виклики, така ініціатива є стратегічно важливою складовою оборонної політики країни.

Так, в процесі інтеграції до Північноатлантичного альянсу Україна активно впроваджує стандарти НАТО у систему військової освіти, що охоплює всі рівні підготовки – від курсантів до офіцерського складу. Цей процес передбачає адаптацію навчальних програм відповідно до сучасних вимог, використання інноваційних методів навчання та модернізацію військових навчальних закладів. Важливим аспектом реформування є врахування загальних тенденцій розвитку системи національної та міжнародної безпеки, змін у принципах і способах ведення бойових дій, а також удосконалення якості військової освіти відповідно до стандартів НАТО.

Значну роль у процесі трансформації відіграє міжнародне співробітництво. Вищі військові навчальні заклади та навчальні центри підтримують тісні зв'язки з іноземними партнерами, що сприяє обміну досвідом та підвищенню рівня професійної підготовки. Регулярні міжнародні навчання та програми обміну з країнами-членами НАТО посилюють бойову готовність та забезпечують ефективну взаємодію у рамках багатонаціональних операцій.

Також значну роль у реформуванні відіграє впровадження технологічних інновацій у навчальний процес. Використання сучасних симуляторів бойових дій, віртуальних тренажерів та автоматизованих систем управління військами

сприяє підвищенню ефективності підготовки особового складу та вдосконаленню навичок військових фахівців.

Не менш важливим аспектом є інтеграція гендерних питань. Сучасні реформи передбачають розвиток навчальних програм для жінок-військовослужбовців, що сприяє розширенню їхніх можливостей у збройних силах та підвищенню ролі жінок у військовій сфері. Інституалізація гендерного підходу у військовій освіті відповідає міжнародним стандартам і сприяє формуванню інклюзивного середовища у секторі оборони.

Таким чином, трансформація військової освіти в Україні спрямована на комплексну модернізацію навчальних процесів, розвиток міжнародного співробітництва, інтеграцію новітніх технологій і забезпечення гендерної рівності.

Отже, реформування системи освіти, зокрема військової, є стратегічно важливим напрямом, спрямованим на посилення обороноздатності держави та підвищення рівня підготовки громадян. Інтеграція євроатлантичних стандартів, розширення співпраці з НАТО та впровадження інноваційних підходів у навчальний процес сприяють створенню сучасної, мобільної та ефективної освітньої системи. Така система не лише відповідає актуальним безпековим викликам, а й забезпечує формування компетентних військових фахівців, здатних ефективно діяти в умовах сучасних загроз.

УДК 378.016

Ніколайчук Лариса Григорівна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

АНАЛІЗ НОВОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Вважаємо за потрібне розпочати аналіз із загальної ролі освіти в розвитку суспільства. Європейська асоціація університетів 9 січня 2024 р. оприлюднила «Оновлений суспільний договір Європи та її університетів». В ньому визначається ключова роль вищої освіти для сталого розвитку суспільства, окремих країн і світу в цілому. Тож університети покликані зміцнити свою роль у вирішенні економічних, соціальних й екологічних проблем як ключових незалежних гравців у майбутньому Європи, що гуртуються та взаємодіють зі стейкхолдерами, політиками й суспільством в цілому.

Своєю чергою системи забезпечення якості вищої освіти мають відповідати на запит ключових стейкхолдерів і сприяти посиленню ролі вищої освіти у вирішенні викликів сучасності. Тому тема особливостей сучасної системи забезпечення якості вищої освіти є актуальною. А тим більше, коли це стосується військової освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), актуальність підтверджується вимогами сьогоденної війни.

Згідно ст. 1 Закону України «Про вищу освіту»: якість вищої освіти - це рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти; а якість освітньої діяльності – це рівень організації освітнього процесу у закладі вищої освіти (ЗВО), що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань.

У компетентнісному підході у навчанні ключовим моментом є рівень знань, умінь та навичок. Стандарти рівня знань, умінь та навичок залишаються незмінними, тоді як час може змінюватися.

Деякі з «конкуруючих» визначень компетенції включають:

- «... чітко окреслене і таке, що піддається вимірюванню, визначення знань, вмінь і здібностей, набутих учнями за певною програмою», – згідно з визначенням Комісії з питань коледжів Південної асоціації коледжів і шкіл ;
- «... вимірюваний зразок знань, вмінь, здібностей, поведінки та інших характеристик, необхідних людині для успішного виконання робочих ролей або професійних функцій. Компетенції визначають «як» виконувати робочі завдання або що людині потрібно для успішного виконання роботи», – згідно з визначенням Управління кадрів США;

• «... здатність учня переміщувати знання і вміння в галузях знань і (або) між ними», – з книги «У вільний час», у якій сформульовано дорожню карту компетентнісного підходу у навчанні.

• «... те, що піддається спостереженню, вимірюваний зразок знань, вмінь, здібностей, поведінки та інших характеристик, необхідних для успішного виконання інституційних або професійних функцій», – згідно з визначенням Військово-повітряних сил (ВПС) США;

Приклад ВПС США: ВПС США намагаються інтегрувати оцінювання компетентності та сертифікацію майстерності у свою роботу. ВПС можуть це зробити, тому що, на відміну від більшості навчальних закладів, вони підтримують постійні відносини з випускниками своїх програм навчання і підготовки, що дає унікальні можливості для визначення впливу навчання на виробниче середовище. Ця робота вже викликає інтерес, хоча її ще належить реалізувати. Адміністрація ВПС прогнозує, що механізми оцінювання та відстеження будуть запущені до 2025 року. Цей приклад «використання на робочому місці» переходить до останнього завдання компетентнісного підходу у навчанні – прив'язки до управління талантами.

Бачення системи військової освіти України в Європейському просторі освіти (ЄПО): це поєднання механізмів Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», постанови Кабінету міністрів України (КМУ) № 467 «Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади» від 12 травня

2021 р. Київ, наказу Міністерства освіти та науки України (МОНУ) № 686 «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти від 15 травня 2024 р. Київ (введено в дію з 01.09.2024), наказу Міністерства оборони України (МОУ) № 120 «Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах МО України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти від 15 лютого 2024 р. Київ та інших нормативно-правових актів з вимогами «Стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ухвалено Міністерською конференцією в Єревані) – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) та стандартів НАТО, зокрема Директиви НАТО Vi-SCD 075-007 «Освіта та індивідуальна підготовка».

Тепер, проаналізуємо та порівняємо вимоги до якості освіти в Україні та НАТО. Критерії акредитації освітніх програм в Україні:

1. Проєктування освітньої програми.
2. Структура та зміст освітньої програми.
3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання.
4. Навчання і викладання за освітньою програмою.
5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність.
6. Людські ресурси.
7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси.
8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми.
9. Прозорість та публічність.
10. Навчання через дослідження.

Критерії акредитації освітніх програм в НАТО, а саме: Quality Management System Standards. Стандарти забезпечення якості освіти:

1. Policy and procedures (Політика і процедури).

2. Staff/Instructor development (Професійне вдосконалення адміністрації та НПП/інструкторів).
3. Information systems and knowledge management (Інформаційні системи управління знаннями).
4. Public information (Публічна інформація).
5. Definition and delivery of instruction (Планування і контроль за освітнім процесом).
6. Student assessment (Оцінювання слухачів).

Learning resources and student support (Навчально-матеріальна база і забезпечення слухачів).

Аналізуючи процеси акредитації, потрібно зазначити, що акредитація навчального закладу - процес, що є результатом визнання, що установа відповідає стандартам, встановленим зовнішнім агентством. Акредитація включає: подачу заявки; повідомлення самооцінки; локальний візит до ВНЗ; повідомлення щодо оцінки (НАТО):

(1) Відповідає нормам.

(2) Частково відповідає нормам.

(3) Не Відповідає нормам. В цьому випадку ВНЗ будуть надані рекомендації щодо усунення недоліків та покращення стану; рішення щодо акредитації:

(1) Безумовна Акредитація. На шість років.

(2) Умовна Акредитація. На один рік. Умовна акредитація може бути перетворена на безумовну у будь-який момент протягом 6-ти місяців після надання підтвердження відповідності вимогам НАТО.

(3) Не Акредитовано. ВНЗ будуть надані рекомендації, щодо усунення недоліків і удосконалення специфічних питань. Усунення недоліків дозволяє ВНЗ досягати акредитації.

Цілі ESG: вони створюють каркас, всередині якого різні заклади, агентства і країни можуть різними шляхами втілювати і використовувати ESG. Характеризується різноманітністю політичних систем, систем вищої освіти,

суспільно-культурних та освітніх традицій, мов, прагнень і очікувань. Це робить єдиний монолітний підхід до якості та забезпечення якості у вищій освіті недоречним. Широке сприйняття усіх стандартів є передумовою створення спільного розуміння забезпечення якості у Європі. З цих причин органи ESG повинні діяти на обґрунтовано узагальненому рівні, що уможливить їх застосування до всіх форм надання вищої освіти.

Отже, з попередньо описаного, можна зробити висновок, що перехід нашої системи вищої військової освіти до стандартів НАТО є непростим та проблематичним. Це показав вище зроблений порівняльний аналіз забезпечення якості освіти. Але це необхідно Україні для набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору та Європейського Союзу, тим більше в умовах сьогоденішньої війни.

За вище викладеним пропонуються наступні рекомендації:

- створення потрібної законодавчої бази та удосконалення старої;
- покращення умов навчання (вже з врахуванням вимог стандартів НАТО);
- вивчення і впровадження бойового досвіду.

УДК 176

Олійник Леонід Віталійович, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-методичного відділу аналізу та прогнозу освітньої діяльності науково-методичного центру організації та провадження освітньої діяльності Національного університету оборони України, полковник

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний стан Збройних Сил України та реалії відсічі збройної агресії російської федерації проти України вимагають якісно нових підходів до

підготовки офіцерського складу, організації освітнього процесу, налагодження і впровадження організаційних, навчально-виховних технологій, які могли б забезпечувати не тільки виконання завдань трансформації і розвитку Збройних Сил України, а й сприяти всебічному розвитку особистості та її успішній самореалізації в соціальному та військово-професійному середовищі. Підвищення ефективності системи військової освіти вимагає дослідження ряду психолого-педагогічних завдань, серед яких важливе місце посідають теоретико-методологічні основи соціальної військової педагогіки.

У широкому розумінні соціальну військову педагогіку можна охарактеризувати як галузь військової педагогіки, яка вивчає закономірності та механізми становлення і розвитку особистості військовослужбовця під час проходження ним служби у Збройних Силах України, а також соціально-орієнтовану діяльність військово-освітніх, воєнно-наукових, культурно-просвітницьких та інших закладів, установ і соціальних служб, які сприяють формуванню соціальної активності в процесі вирішення навчально-бойових і службових завдань. Її об'єктом є навчання та виховання військовослужбовців у військовому середовищі. Предметом соціальної військової педагогіки є соціальне навчання та виховання військовослужбовця (курсанта, слухача) на всіх етапах становлення і розвитку, а також в усіх сферах його життя і діяльності під час проходження військової служби, дослідження виховних сил суспільства, Збройних Сил України, військових частин і способів їх актуалізації. Інакше кажучи, предметом соціальної військової педагогіки є соціально-педагогічні системи (військової частини, з'єднання), що створені для становлення і розвитку військовослужбовця як особистості.

Предмет соціальної військової педагогіки має охоплювати всю соціально-педагогічну систему: особистість військовослужбовця у процесі військового навчання і виховання, здобуття військової спеціальності, формування соціальної активності, з одного боку, і діяльність різних соціальних військових інституцій, з іншого.

Методологічним підґрунтям соціальної військової педагогіки необхідно

вважати філософію виховання, вітчизняну філософську антропологію, сучасні знання про людину. Теоретичною основою соціальної військової педагогіки є гуманістичні цивілізовані і культурологічні підходи до соціально-педагогічних феноменів, коли конкретна особистість військовослужбовця або соціум розглядають як конкретний випадок історії. До процесуальних категорій соціальної військової педагогіки належать соціалізація, десоціалізація, формування особистості, військово-соціальна робота (діяльність), соціальний розвиток, соціальна ідентифікація, соціальна адаптація, соціальна опіка (патронаж).

Завдання соціальної військової педагогіки є:

вивчення особливостей таких соціально-педагогічних процесів: соціалізація, адаптація, реабілітація, профілактика, корекція, перевиховання;

виявлення та педагогічно доцільне використання можливостей соціальних факторів, які впливають на військовослужбовців на різних етапах його служби;

вивчення виховних можливостей різних соціальних інститутів у Збройних Силах України;

створення педагогічних технологій попередження впливу негативних факторів соціального військового середовища на становлення особистості військовослужбовців.

Викладання слухачам (курсантам) навчальної дисципліни «Соціальна військова педагогіка» забезпечить інтеграцію раніше отриманих слухачами (курсантами) педагогічних та психологічних знань; їх поглиблення з теорії військово-соціального управління і формування особистості в сучасних умовах; удосконалення умінь організовувати і забезпечувати соціально-педагогічний розвиток особистості військовослужбовця, згуртовувати військові колективи, виявляти, аналізувати і прогнозувати соціально-педагогічні процеси і ситуації у військових колективах та здійснювати ефективне управління ними.

Зміст військово-соціального управління полягає в постійному контролі над військово-соціальними управлінськими відносинами в різних військових частинах і підрозділах. У разі їх відходу від оптимального стану (порушення

динаміки) військове командування розробляє і проводять комплекс заходів впливу на військовослужбовців, військово-соціальну спільноту для відновлення відносин. Військово-соціальне управління передбачає ініціативність і самостійність, активізацію творчого підходу в реалізації управлінських рішень, усвідомлене їх сприйняття і свідомий підхід особового складу до виконання як службових, так і повсякденних навчально-бойових і бойових завдань.

Освітній процес у вищих військових навчальних закладах потребує удосконалення організації навчання та виховання і, як результат, соціально-педагогічної підготовленості. Процес підготовки нової генерації офіцерів, здатних позитивно впливати на розвиток Збройних Сил України, вимагає зростання якості знань, докорінного оновлення їх соціально-педагогічної підготовки.

Отже, складний і динамічний характер соціально-педагогічної діяльності зумовлений необхідністю розроблення різних варіантів змісту військової освіти, підвищенням ефективності освітнього процесу вищого військового навчального закладу, науковим обґрунтуванням нових ідей і методик та визначає об'єктивну потребу в удосконаленні можливостей сучасної соціальної військової педагогіки.

УДК 378.6.017:351.74]:[174+17.023.36]

Пискун Данило Анатолійович, аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАХОДИ З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах становлення України як демократичної та правової держави, особливої актуальності набуває проблема модернізації вищої відомчої освіти,

яка має бути спрямована на підготовку висококваліфікованих офіцерів поліції, які будуть спроможні протистояти злочинності на засадах законності, верховенства права, дотримання прав і свобод людини в сучасних умовах. Що вимагає високого рівня розвитку професійно-етичної культури офіцерів Національної поліції.

Формування професійно-етичної культури фахівців є одним із важливих напрямів професійної підготовки працівників різних професій. Водночас у суспільстві є професії, для представників яких професійно-етична культура має особливе значення. До таких професій належить і професія поліцейського. Для офіцерів Національної поліції професійно-етична культура є професійно значущою характеристикою, виступає умовою і чинником успішного виконання професійних обов'язків на засадах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, взаємодії з населенням на засадах партнерства.

Реформування Національної поліції України вимагає запровадження нових стандартів підготовки поліцейських, що не вбачається можливим без удосконалення освітнього процесу у ЗВО МВС України. Так, досі невирішеними лишаються проблеми, пов'язані з належною організацією підготовки кадрів для Національної поліції.

Професійно-етичну культуру майбутніх офіцерів Національної поліції розглядаємо як підструктуру професійної культури, основу якої становлять фундаментальні етичні цінності та знання (моральних та етичних принципів, норм, правил і моделей поведінки), професійно важливі якості особистості (моральні, емоційні, волеві, комунікативні) та етичні почуття, потреби, ціннісне ставлення до професійної діяльності; які в сукупності забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків із дотримання і захисту прав і свобод людини.

Результати проведеного І. Серединським соціологічного опитування працівників поліції різних підрозділів виявили наявні натеper проблеми у підготовці поліцейських кадрів, зокрема:

- 1) погіршення кадрової ситуації (участь у бойових діях у зв'язку із

повномасштабним вторгненням РФ, погіршення соціально-економічних умов життя призвели до різкого збільшення навантаження на поліцейських) – 84,9% респондентів;

2) розширення основних повноважень та завдань поліції, у порівнянні з тими, які визначені в законі, необхідність виконання нових і нетипових професійних обов'язків – 77,8% опитаних;

3) прогалини у чинному законодавстві, через які у роботі поліції може виникати ряд недоліків і суттєвих проблем – 66,4%;

4) соціальна і правова незахищеність працівників поліції – 60,4%;

5) протиріччя у тлумаченні положень закону України «Про Національну поліцію» – відсутність чіткої структури підрозділів поліції та відповідної диференціації функцій і повноважень окремих органів поліції – 50,0%;

6) недостатній рівень підготовки працівників поліції у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання – 38,4%;

7) передчасний та неякісний відбір кандидатів на вакантні посади в підрозділи МВС України – 19,5%;

8) непрозорість застосування системи відбору кадрів на службу до реформованих підрозділів – 9,8%;

9) відсутність тісної співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства – 7,5%.

Аналіз стану процесу формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі фахової підготовки показав, що:

- питання організації процесу формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції в освітньому середовищі закладу вищої освіти вивчено недостатньо;

- недостатньо розроблені методологічні підходи та не визначені принципи щодо забезпечення процесу формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції в освітньому середовищі закладу вищої освіти;

- відсутнє концептуальне обґрунтування практико-зорієнтованої професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції спрямованої безпосередньо на формування у них професійно-етичної культури;
- у процесі викладання навчальних дисциплін професійної підготовки недостатньо уваги приділяється специфіці майбутньої професійної діяльності курсантів;
- зміст навчальних дисциплін безпосередньо не спрямований на формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції;
- недостатньо забезпечено міждисциплінарні зв'язки між навчальними дисциплінами професійної підготовки;
- недостатньо використовуються інноваційні (активні, інтерактивні, ситуаційні, квестові та ін.) методи і форми навчання у процесі викладання фахових дисциплін;
- відсутнє комплексне планування і пролонгований контроль процесу формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції в освітньому середовищі закладу вищої освіти науково-педагогічними працівниками;
- практично відсутні науково-методичні розробки, які б дозволяли комплексно використовувати сучасні підходи до формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

За результатами вивчення вітчизняного досвіду підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції в освітньому процесі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання можна стверджувати, що вона потребує вдосконалення.

Формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції, як підкреслює О. Бандурка, повинно відбуватися не тільки під час засвоєння знань, а й у процесі набуття ними певного соціального досвіду,

оволодіння вміннями та навичками під час спеціально організованої практичної діяльності та позааудиторної роботи.

Отже, процес формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції, на нашу думку, досягне найбільшого ефекту за таких умов:

1) гуманізації процесу підготовки поліцейських, спрямованість на дотримання прав людини і свобод людини;

2) змістового удосконалення підготовки майбутніх офіцерів поліції у контексті формування професійно-етичної культури як професійно важливої особистісної характеристики;

3) узгодженість форм і методів формування професійно-етичної культури поліцейських із потребами підготовки до професійної діяльності;

4) розгляд професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції як інтегративної якості особистості, формування якої є результатом цілеспрямованої та спеціально організованої освітньої та виховної діяльності у ЗВО зі специфічними умовами навчання;

5) створення певних педагогічних умов у ЗВО, які сприятимуть формуванню професійно-етичної культури і дозволять максимально охопити всі види діяльності майбутніх офіцерів поліції.

Отже, для підвищення ефективності процесу формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів Національної поліції в освітньому середовищі закладу вищої освіти ми пропонуємо здійснювати фахову підготовку курсантів шляхом реалізації наступних заходів:

- стимулювання професійної та навчальної мотивації курсантів;
- активне залучення офіцерів поліції з практичних підрозділів до проведення бінарних практичних, семінарських занять, тренінгів та майстер-класів;
- упровадження елементів професійної діяльності у процес фахової підготовки майбутніх офіцерів поліції для формування професійно-етичної культури;

- розробку і використання цільових тренінгових програм і інтерактивних технологій в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції задля розвитку професійно-етичної культури;
- використання коучингових технологій у навчанні (самостійна робота та творчі завдання на практичних та семінарських заняттях);
- залучення студентів до етично-комунікативної діяльності під час опанування фахових дисциплін;
- формування досвіду рефлексивного аналізу власної етичної діяльності;
- забезпечення етично-комунікативної спрямованості у викладанні фахових дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки фахівців у ЗВО МВС України.

УДК 316.774

Підлужна Ірина Андріївна, викладач кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ В КОМУНІКАТИВНІЙ ПОВЕДІНЦІ

Невербальна комунікація – спілкування за допомогою жестів, міміки, рухів тіла й деяких інших засобів, за виключенням мовних. Невербальне спілкування регулює протікання процесу комунікації та збагачує значення, що передаються словами. Невербальні засоби спілкування можуть відображати різного роду емоції та почуття, які висловлюються комунікантом.

У психології виділяють чотири форми невербального спілкування: кінесіку, паралінгвістику, проксеміку та окулесіку. Кожна з форм спілкування використовує свою знакову систему.

Стиль невербального спілкування сприяє гендерній ідентифікації, бо саме через нього чоловіки та жінки схильні відображати певні гендерні ознаки.

Жінки більш схильні розвивати підвищену чутливість до невербальних знаків, що сприяє та підтримує розвиток відносин та вказує на те, що жінки більш зацікавлені в отриманні зворотного зв'язку від свого співрозмовника. Також це спосіб випередити конфліктні ситуації та виробити стратегії, адекватні умовам взаємодії. Чоловіче спілкування відрізняється емоційною стриманістю. У спілкуванні чоловіків найважливішою є інформація, тобто факти, цифри і результати. Жінки ж вільніше й повніше висловлюють свої почуття й емоції, у них виникає потреба ділитись з кимось своїми переживаннями; вони більш схильні до співпереживання. Жінки намагаються скоротити дистанцію між собою і партнером у комунікації, а чоловіки цю дистанцію підтримують.

Використання таких кінетичних засобів, як жести, міміка, пози, рухи тіла, зумовлено природними чинниками на генетичному рівні, наприклад, жести згоди або незгоди, міміка емоцій (посмішка, плач), поза ворожого ставлення або розгубленості тощо, і використовуються мовцем переважно на інтуїтивному рівні.

На особливу увагу заслуговують також проксемика (особистий простір та відстань між комунікантами у різних соціальних контекстах) та гаптика (дотики під час спілкування). Вважають, що дотик у комунікації виконує дві важливі функції: бажання сподобатися та демонстрацію влади. Чоловіки більш схильні усвідомлювати, коли хтось до них доторкається, і менш терпимо ставляться до несанкціонованих дотиків, ніж жінки.

Грунтуючись на теоретичних висновках фахівців із невербальної комунікації, дослідники гендеру умовно розрізняють кінетичні засоби за статевою приналежністю, зважаючи на стереотипні уявлення невербальної поведінки чоловіка й жінки. Зокрема до типових чоловічих жестів відносять такі, як чухати потилицю в стані подиву; потирати руки як ілюстрація позитивних очікувань; плювати в стані роздратованості й гніву; бити кулаком об стіл або будь-яку опору, розлютившись або доводячи свою правоту тощо. Власне

жіночими вважають жести сплеснути руками, виражаючи подив; закривати обличчя руками, пальцями в стані засмучення; ходити вперед-назад, схрестивши руки перед грудьми в стані роздратування, страху; відчай ілюструє такий жест, як заламувати руки. Вираження гніву чоловіки можуть супроводжувати жестами, пов'язаними з кулаком: показати кулак, погрожувати кулаком, стиснути кулаки. Для жінок ці жести не характерні, адже вони, виражаючи гнів, приймають, наприклад, такі пози: ставити руки в боки, класти руку на стегно, поширеним є рух тупати ніжкою тощо.

Учені зауважують, що сьогодні простежується значне послаблення поляризації гендерних ролей, взаємопроникнення жіночих та чоловічих компонентів, нівелювання відмінностей у складі гендерних стереотипів.

Отже, невербальні засоби спілкування є важливою формою комунікації, адже саме вони передають міжособистісні настанови та акцентують вербальні висловлювання, а розуміння кінетичних маркерів дозволяє зрозуміти справжні почуття та наміри співрозмовника.

УДК 1:355

Севрук Ірина Ігорівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

ТРАНСФОРМАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ВИКЛИК У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Сьогодення актуалізує проблеми не тільки теорії, а й та практики роботи з персоналом, соціального управління у силових структурах України. Необхідність змін соціально-управлінських практик, соціально-управлінської культури у силових структурах засвідчує «Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року» (2023).

Основою цієї концепції є базові демократичні цінності, принципи людиноцентричності та гуманності, базові ідеї концепції управління людськими ресурсами.

На державному та інституціональному рівнях визнається та закріплюється коло ідей та концептуальних підходів, які є абсолютно адекватні реаліям та викликам сучасності, в тому числі і реаліям ведення бойових дій на теренах України та потребам професіоналізації її силових структур. Водночас, на рівні окремих командирів/начальників ці ідеї та принципи якщо й декларуються, але в управлінських практиках не реалізуються. Виникають конфлікти які несуть чисельні деструктивні наслідки на всіх рівнях – від особистісного до інституціонального.

Тому **метою** пропонованого дослідження є аналіз персональної культури соціального управління офіцерського складу, чинників, які є принципово значущими у її формуванні за сучасних умов.

«Добровольці змінять армію». Ця думка була висловлена військовим психологом на початку 2023 року. Широкомасштабні бойові дії тривали вже більше року. І більше року у військах несли службу ті, хто добровільно вступили до лав Збройних Сил та Національної гвардії України. Ця категорія військовослужбовців – особи різного віку, різних цивільних професій. Але у них є спільне: вони мають сталі уявлення про цінності власних прав та свобод, цінності людської честі й гідності, вони захищають свої права й свободи та задають «незручні питання» керівництву.

У гірших традиціях вітчизняних силових структур «питання задавати не прийнято». Незручні для командира питання – це нонсенс у військах. Нонсенс – особи, які задають незручні питання.

Але не тільки добровольці змінюють сьогодні силові структури України. Сама війна, умови війни, які примушують визнати, що недостатньо формально йменуватися командиром, необхідно бути лідером; що основою лідерства є довіра. Доктрини лідерства для ЗСУ та для НГУ наголошують на людському

вимірі будь-яких взаємодій у військовій справі, на людиномірності феномену військового лідерства.

Крім того, є цілі групи осіб – військовослужбовців різних рівнів, які мають безпосередній досвід демократичних традицій військово-соціального управління завдяки проходженню навчання у силових структурах країн-членів НАТО.

На сьогодні широко розповсюдженим є наратив «прибрати «совок»». Стосовно військової служби це обертається вимогою «прибрати офіцерів радянської ментальності».

Якою є змістовність типу «офіцер радянської ментальності»? На думку автора, йдеться про персональну управлінську культуру офіцерського складу. Ту, яка незважаючи на всі реформи, на всі інституціонально закріплені принципи доктрин та концепцій, реально нехтує людиною, порушуючи її права та свободи. В гірших традиціях тоталітарного режиму сучасні військові керівники відтворюють модель «права сили», нехтуючи «силою права».

«Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року» (2023) наполягає на тому, що необхідним є формування й розвиток «лідерських якостей у командирів (начальників) усіх рівнів, викорінення з їх практичної діяльності типових недоліків, притаманних для керівника» (С. 15.).

До таких типових, гостроту яких виявила війна, належить саме нехтування правами та свободами військовослужбовців як громадян України. Прояви можуть бути різноманітними, їхній діапазон величезний і залежить здебільшого від особи конкретного офіцера-керівника. Це може бути елементарна неповага до підлеглих, а можуть бути і корупційні схеми та зловживання владою. В будь-якому випадку – це нехтування інституціонально закріпленими базовими демократичними цінностями й принципами. В будь-якому разі – це повна невідповідність ідеям концепції управління людськими ресурсами. В будь-якому разі відбувається дестабілізація військового колективу, втрачається мотивація та довіра до керівника. Все це впливає на якість несення служби.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати наступне:

1. На сьогодні наявний розрив між інституціонально закріпленими концептуальними підходами, принципами й цінностями, що мають бути основою роботи з персоналом та соціально-управлінських практик у силових структурах, і реальними практиками управління на персональному рівні. Безумовно, наявні і позитивні персональні управлінські практики, але вони не є типовими для національних силових структур.

2. Зміни персональної управлінської культури у напрямку відповідності базовим цінностям демократичного суспільства та вимогам й стандартам НАТО потребують політичної волі та системного підходу у вирішенні проблеми забезпечення відповідальності військових керівників/начальників за деструктивні наслідки своїх соціально-управлінських рішень.

3. Необхідним є додання формалізму у питаннях забезпечення належного рівня персональної культури військово-соціального управління у силових структурах України.

4. Заклади вищої військової освіти мають стати провідним інструментом формування персональної культури військово-соціального управління, яка відповідає демократичним цінностям та сучасним вимогам щодо управлінської культури офіцерського складу.

5. Формування персональної соціально-управлінської культури у ЗВВО має йти за двома напрямками: освітній процес (надання базових знань та практичних навиків з військово-соціального управління) та соціальне середовище навчального закладу, в якому через безпосередні щоденні соціальні взаємодії закладаються традиції військово-соціального управління, орієнтованого на базові демократичні цінності.

УДК 159.9

Скоробагатько Данііл Романович, курсант 4 курсу навчання за ОПП «Психологія», факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Маковський Артем Олегович, доктор філософії, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОЇ САМООЦІНКИ У КУРСАНТІВ

Проблеми розвитку позитивної самооцінки у здобувачів вищої освіти обумовлена важливістю цього аспекту для психічного здоров'я та особистісного розвитку молоді. Сучасні здобувачі вищої освіти стикаються з численними соціальними, академічними та особистісними викликами, що потребують значних внутрішніх ресурсів для їх подолання. Одним із таких ресурсів є самооцінка, яка визначає, наскільки впевнено і стабільно курсант відчуває себе у різних життєвих ситуаціях. Позитивна самооцінка є важливою складовою успішної адаптації до навчального середовища та соціальних відносин у здобувачів вищої освіти в молоді роки. Вона сприяє формуванню впевненості в собі, підтримує високий рівень мотивації до навчання і професійного розвитку, що особливо актуально в умовах сучасних змін в освітній системі. Негативні наслідки низької самооцінки включають соціальну ізоляцію, академічну неуспішність і підвищений рівень тривожності, що особливо важливо для здобувачів вищої освіти, які перебувають на етапі активного формування своєї особистісної ідентичності.

Важливу роль у формуванні самооцінки відіграє освітнє середовище. Позитивні взаємини між здобувачами вищої освіти та викладачами, емоційна підтримка та визнання досягнень сприяють розвитку впевненості в собі. Здобувачі вищої освіти, які отримують позитивний зворотний зв'язок та відчувають підтримку, демонструють вищий рівень самооцінки. Негативні

фактори, такі як авторитарний стиль викладання, надмірний контроль та соціальна ізоляція, призводять до зниження самооцінки й можуть викликати підвищену тривожність, депресивні настрої та зниження мотивації до навчання.

Когнітивні та емоційні механізми також є важливими для формування стійкої – самооцінки. Рефлексія, усвідомлення власних досягнень і помилок, здатність до самоконтролю та емоційної регуляції є ключовими складовими позитивної самооцінки. Розвиток емоційного інтелекту допомагає здобувачам вищої освіти адекватно оцінювати свої успіхи та невдачі, що сприяє їхній психологічній стабільності та самовпевненості.

Таким чином, в освітньому середовищі слід впроваджувати програми психологічної допомоги, що базуються на когнітивно-поведінкових методиках, спрямованих на підвищення самооцінки, розвиток емоційного інтелекту та сприяння самовираженню. Це дозволить не лише покращити академічну успішність, але й сприятиме формуванню стійких та самовпевнених особистостей, здатних до активної інтеграції у професійне життя.

УДК 1:355

Соколовська Юлія Вадимівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

АВТОРИТЕТ ТА ВІЙСЬКОВЕ ЛІДЕРСТВО: КОЛІЗІЇ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Виклики сьогодення унаочнюють нагальну потребу удосконалення підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. Очевидним є те, що у військах потрібні не просто посадовці, а авторитетні лідери. Актуальність військового лідерства засвідчує і «Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних

силах України» (2020), і «Доктрина з військового лідерства в Національній гвардії України» (2022).

Підготовка офіцерського складу – це відповідальність закладів вищої військової освіти. І принципово важливим стає питання набору претендентів на навчання, стратегії відбору, ключової ідеї, яка стане основою вступної компанії.

Тому, **метою** пропонованого дослідження є аналіз соціокультурного середовища України з метою виявлення найбільш прийнятної/оптимальної/перспективної категорії осіб, з якої в результаті здобуття вищої військової освіти можуть сформуватися дійсні військові лідери, що матимуть авторитет у підлеглих.

Бойові дії на теренах України на сьогодні, крім усього, ще й спричинили розлам українського суспільства за принципом «воював/не воював». Безпосередня причетність до досвіду війни, безпосередній досвід зіткнення з реаліями зони ведення бойових дій. Війна розділила суспільство на тих, хто втратив рідних, близьких, житло, майно, роботу, здоров'я і тих, хто такого досвіду не має. Воєнний стан по-різному проживається/відчувається...Є «нуль», є «сіра зона», є зона обов'язкової евакуації, є прифронтові міста та регіони та регіони, віддалені від зони безпосереднього зіткнення.

Війна розділила і військових. На тих, хто воює чи воював та тих, хто не має бойового досвіду. І цей розподіл є суттєвим. Він стає ключовим показником професійності, основою авторитету військового.

Колізії виникають, коли стикаються високий посадовий статус при відсутності досвіду несення служби у підрозділах, які приймали безпосередню участь у бойових діях, та досвід учасника бойових дій при відсутності високого посадового статусу. Учасники бойових дій – рядові, сержанти, – здебільшого не готові сприймати офіцерів, які не мають бойового досвіду, як лідерів. Формальні вимоги додержуються. Буде підпорядкування, виконання наказів, субординація. До певної межі. Але... Як доводить практика, не буде ані поваги, ані довіри. Несприйняття військовослужбовцем ситуації породжує спочатку внутрішній конфлікт. За умов проявів тиску та того, що інтерпретується як несправедливість,

будуть дії, що тягнуть за собою деструктивні наслідки. Це може бути зовнішній конфлікт, СЗЧ та інші прояви девіантної поведінки військових.

Довіра та авторитет є основою лідерства. Військове лідерство – особливий феномен. Теоретичні військово-професійні знання потрібні. Але, якщо вони не підтверджуються досвідом практик ведення сучасної війни, такі знання підривають авторитет. Сучасна війна – це такі практики, які можуть не співпадати/спростовувати класичну теорію військової справи. Довіра виникає тоді, коли військовослужбовець отримує знання, що спирається/підтверджує його бойових досвід або надає нову оптику, нове бачення того, що наявне у цьому досвіді. І це стосується всіх військовослужбовців – як на передовій, так і у навчальній аудиторії.

Але і цього недостатньо. Авторитет не базується тільки на знаннєвій компоненті. Довіра виникає у площині морально-етичних вимірів військової справи, морально-етичних вимірів взаємодій командира/керівника з підлеглими. І тут так саме принциповим стає показник досвіду несення служби у бойових підрозділах. Незалежно від того, наскільки командир/керівник додержується вимог військово-професійної етики, він не буде сприйматися військовими-учасниками бойових дій як «свій», якщо він бойового досвіду не має.

Проблемність ситуації на сьогодні утворює те, що певна частка управлінської ланки – офіцери, які мають якісну освіту, практичні навички здобували переважно у мирний час, але безпосередній досвід служби на передовій в силу звання та посади відсутній. Такі офіцери для особового складу – військовослужбовців, які перебували у бойових підрозділах по декілька років, скоріш за все авторитетом не стануть. Відповідно, такі офіцери навряд чи будуть визнаватися як лідери.

Перспективою для силових структур України, зокрема для НГУ, є формування офіцерського складу саме з військовослужбовців, які маючи бойовий досвід, проходять навчання у закладах вищої військової освіти та закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Для національної системи вищої військової освіти така категорія здобувачів є викликом. З ними складно. Необхідно змінювати управлінські підходи, управлінську культуру. Легше з цивільною молоддю.

Але якщо у профорієнтаційній роботі заклад вищої військової освіти робитиме ставку на добір претендентів з числа цивільної молоді, то закладатиметься пролонгований конфлікт на майбутнє у військах. Молодий офіцер – випускник такого закладу, не маючи досвіду участі у бойових діях, зіткнеться з чисельними проблемами у підпорядкованому підрозділі. І ці проблеми з очевидністю будуть пов'язані із складностями набуття авторитету та здатності бути лідером у керованому підрозділі. Така ситуація, зрозуміло, не сприятиме підвищенню боєздатності та боєготовності підрозділів, ефективності безпекової структури.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати:

1. Ті, з кого у перспективі можуть сформуватися офіцери-дійсні військові лідери внаслідок здобуття якісної вищої військової освіти, на сьогодні – це військовослужбовці, які мають досвід участі у бойових діях, досвід несення служби у бойових підрозділах.

2. Ігнорування цих реалій наражатиме і заклад військової освіти, і структуру сектору безпеки та оборони, для якого цей заклад готує офіцерів, і суспільство в цілому на чисельні ризики.

3. Головною стратегією набору претендентів на вищу військову освіту в сучасній Україні має стати надання пріоритету особам, які мають бойових досвід або досвід несення військової служби.

4. Надання пріоритету особам, які мають бойових досвід або досвід несення військової служби, з одного боку, забезпечує необхідну якість «кінцевого продукту» – офіцера, здатного бути лідером у підпорядкованому підрозділі, а з іншого, – тягне за собою чисельні виклики науково-методичній та військово-соціальній роботі конкретного навчального закладу вищої військової освіти, його організаційній та управлінській культурі.

UDC 355.318:355

Chepel Maksym O., Doctor of Philosophy in State Security, Head of the Department of Social and Humanities Disciplines of the Humanities Faculty, Colonel;

Zahrebelnyi Oleksandr V., PhD, Educational and Pedagogical Sciences, Deputy Head of the National Academy of the National Guard of Ukraine in the work with personnel, Colonel

THE STRUCTURE OF THE SYSTEM OF ENSURING INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL SECURITY OF THE SERVICEMEN OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE AT FULFILLMENT OF PUBLIC SAFETY TASKS

The analysis of the emergence of mass disorders that have occurred in Ukraine since its independence allows us to assert that law enforcement agencies face information and psychological influence (IPI) on them during the suppression of these disorders. The National Guard of Ukraine (NGU), in accordance with its mission, performs the task of protecting public order and ensuring public safety and is the main actor in the suppression of mass disorder.

The current conditions of global informatization of society, when the NGU's activities to stop mass disorders will be carried out during active information confrontation, require servicemen to constantly monitor their cognitive, volitional and emotional processes. For this purpose, the NGU is creating a system of information and psychological security (IPS), which will consist of a set of interacting and interconnected elements, including a system for ensuring IPS of NGU servicemen.

The above and the analysis of scientific research allow us to define the structure of the IS security system, which will include the following components:

- 1) a subsystem of monitoring, analysis and forecasting, which is designed to analyze, assess and forecast threats to IPS, evaluate the degree of their impact on military personnel and adjust measures to counter threats and protect personnel;
- 2) a subsystem for countering negative IPI, the purpose of which is to organize preventive measures to spread false rumors aimed at reducing the moral and

psychological state of personnel, disrupting, neutralizing, and influencing the enemy's IPI;

3) a subsystem of protection against negative IPI, which is designed to regulate information flows, disseminate certain information, teach methods and techniques for processing and evaluating information, and form collective socio-psychological and individual psychological protection of personnel.

Thus, the system of ensuring the IPS of the NGU servicemen will allow implementing measures aimed at predicting, detecting, deterring, preventing, repelling IW and eliminating the consequences of their manifestation in order to protect the psyche of personnel from destructive information influence and the ability of servicemen to maintain an optimal level of functioning, the ability to eliminate emerging external and internal threats, to maintain at a sufficiently stable level the ability to perform tasks in normal and emergency situations.

The direction of further work is to substantiate the direction and general methodology for studying the maintenance of specified levels of information and psychological security of the personnel of the National Guard of Ukraine.

UDC 355.318:355

Chepel Maksym O., Doctor of Philosophy in State Security, Head of the Department of Social and Humanities Disciplines of the Humanities Faculty, Colonel;
Zahrebelnyi Oleksandr V., PhD, Educational and Pedagogical Sciences, Deputy Head of the National Academy of the National Guard of Ukraine in the work with personnel, Colonel

APPROACH TO ASSESSING THE INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL SITUATION IN THE AREA WHERE THE FORMATIONS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE ARE PERFORMING THEIR TASKS TO ENSURE PUBLIC SAFETY

The National Guard of Ukraine (NGU), in accordance with its purpose, performs tasks of protecting public order and ensuring public safety and is directly involved in the elimination of mass disorders. The analysis of the emergence of mass disorders that have occurred in Ukraine since its independence allows us to state that law enforcement agencies face information and psychological influence (IPI) on them in the course of suppressing these disorders. Monitoring, analyzing and forecasting IPS, as well as determining the best ways to neutralize it, is impossible without assessing the information-psychological situation (IPS), which should be assessed continuously.

The concept of "information-psychological environment in the sphere of ensuring public security" should be understood as a set of factors and conditions that have a significant impact on the formation of the IPE characteristic of a given region (area, country as a whole) in a certain period of time, which is expressed through a system of quantitative and qualitative characteristics of the state of relations between subjects and objects of IPI. The main purpose of the IPS assessment is to identify factors and conditions (as IPS elements) that can significantly affect the performance of public security tasks by the NGU personnel. When assessing the complexity of IPE, the following levels of IPI complexity can be used (by analogy with the levels of complexity of the operational situation), namely, normal, complex, crisis, and emergency. Each of these levels of complexity will be characterized by the fulfillment of certain criteria that form the factors and conditions. Due to the variety of factors and

conditions that will form the IPI, the most appropriate tool for determining them will be the method of expert assessments. The effectiveness of this method will largely depend on the quantity and quality of the initial information, the level of competence of experts, etc.

Based on the results of the research, the following general procedure for assessing IPS is proposed:

- determination (clarification) of the level of complexity of the operational situation in the area of public security tasks;
- analysis of the state of the system of connections and relations between subjects and objects of IPI that have developed in the information and psychological environment;
- Determining the degree of importance of the subject of influence (political and social groups, public organizations, etc.);
- expert study of the mass (collective) consciousness of the population, heads of public administration (at a certain level), and the personnel of the Guard, who are to be involved in the performance of public security tasks;
- determining a set of measures to counteract and protect against IPI, which will ensure that the required state (level) of reduction of IPS tension is achieved.

The direction of further research will be to determine the list of the most important factors and conditions that will characterize the complexity of IPS in the course of performing public security tasks by the personnel of the NGU formations.

UDC 355.318:355

Chepel Maksym O., Doctor of Philosophy in State Security, Head of the Department of Social and Humanities Disciplines of the Humanities Faculty, Colonel;

Zahrebelnyi Oleksandr V., PhD, Educational and Pedagogical Sciences, Deputy Head of the National Academy of the National Guard of Ukraine in the work with personnel, Colonel

A WAY TO RESPOND TO CHANGES IN THE SYSTEM STATE INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL SECURITY OF PERSONNEL FORMATIONS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

In the course of performing assigned tasks by the National Guard of Ukraine (NGU) formations, an information and psychological security (IPS) system is created, the overall purpose of which is to reduce the impact of information and psychological influences (IPI) on the personnel by the subjects of influence (SOI). The elements of the system of IPB of the personnel of the NGU formations are: the object of influence (personnel and governing bodies of the NGU); external elements of IPB (state authorities, ministries etc.); subsystem for monitoring, analyzing and forecasting IPR; subsystem for counteracting negative IPR; subsystem for protection against negative IPR.

The IED monitoring, analysis and forecasting subsystem is designed to monitor and select IEDs and generate control signals to the IED counteraction and protection subsystems to adjust the appropriate measures.

IPR will exert SOI on an object of influence (OI) using their potential. The potential of the IC of influence will be a set of involved and potential capabilities used by the subject of influence in the implementation of IPE on the IA. The potential of an IA is determined by the sum of the potentials of its personnel and management body, namely, the aggregate of their used and potential capabilities that can be used to counteract and protect against IPE.

The method of responding to changes in the state of the IPB system of the personnel of the NGU formations will consist in monitoring, assessing and forecasting

the information-psychological situation (IPS) in the area of tasks, determining the difference between the potentials of the subject of influence (SOI) and elements of the IPB system and forming a set of measures to counteract and protect against IPS, which will ensure bringing the IPS intensity to the desired state (level). The purpose of the method will be to return the level of IW intensity to normal; restore the potential of the object of influence (OI) lost in the course of performing tasks; reduce the potential of the IO by means of countermeasures that will be carried out by internal and external elements of the IPE system.

The direction of further research will be to determine the indicators and criteria of the complexity of IPE in the course of performing public security tasks by the personnel of the NGU formations and to assess the effectiveness of the personnel IPE system.

УДК 378.2

Черніченко Микола Юрійович, старший помічник начальника відділу по роботі з особовим складом Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРІВ ЩОДО РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ У ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛАХ НГУ

В умовах широкомасштабної агресії рф важливим напрямом діяльності органів військового управління стала підготовка військовослужбовців до бойових дій, і особливо, питання професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ до виконання бойових завдань, до роботи з персоналом тощо.

Аналіз наукових праць засвідчив, що науковці приділяють важливу увагу проблемі формування готовності майбутніх фахівців (І. Зязюн, О. Коваленко, В. Моляко та інші). Становлення і розвиток військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні, методичні аспекти їх підготовки досліджувалися

М. Нещадимом, Й. Варієм, В. Ягуповим, О. Діденком, Т. Мацевко та ін. Психолого-педагогічні та методичні аспекти підготовки фахівців у ВВНЗ розробляли О. Діденко, Т. Мацевко, О. Керницький, Ю. Кузь, А. Савицька, О. Міршук, В. Пасічник та інші.

Актуальність теми дослідження визначається недостатнім рівнем науково-теоретичного та методичного розроблення проблеми підготовки майбутніх офіцерів НГУ у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) до роботи з особовим складом (РОС) на тактичному рівні військової освіти; відсутністю науково обґрунтованої та оптимальної методики підготовки майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ до роботи з особовим складом; неповною представленістю у керівних документах ЗСУ та НГУ ефективних напрямів та методів підготовки майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом.

Отже, недосконалість нормативно-правової бази, відсутність єдиної системи поглядів на завдання, напрями та порядок управління процесами підготовки, а також нагальна потреба розвитку кадрового, інтелектуального, технічного, науково-аналітичного потенціалу органів по роботі з особовим складом, підвищення їх престижу і авторитету спонукають до дослідження визначеної проблеми.

Мета публікації – розглянути особливості професійної діяльності офіцерів щодо роботи з особовим складом у військових підрозділах НГУ, визначити зміст компонентів професійної діяльності офіцерів відповідно до завдань посадових осіб НГУ щодо роботи з особовим складом.

Дослідник В. Ягупов у професійній діяльності офіцерів виокремлює такі компоненти: діагностичний, орієнтовно-прогностичний, конструктивно-проектувальний, організаційний, практично-реалізаційний, комунікативно-стимулюючий, аналітично-оціночний, дослідницько-творчий тощо.

Аналізуючи діяльність та обов'язки офіцерів згідно статуту ЗСУ, нами визначено зміст кожного з цих компонентів (згідно підходу В. Ягупова) відповідно до завдань офіцера НГУ щодо роботи з особовим складом підрозділів:

1. Діагностичний компонент – визначення особливостей виконання завдань підрозділом; визначення рівня професійної компетентності кожного підлеглого та його готовності до виконання СБЗ, вивчення соціально-психологічного клімату, особистісних та індивідуально-психічних властивостей військовослужбовців, які залучаються до несення служби.

2. Прогностичний компонент – визначення конкретних цілей, змісту власної діяльності, діяльності своїх підлеглих, передбачення результатів роботи з особовим складом; прогнозування можливих конфліктних ситуацій у підрозділі; підготовка особового складу до дій в особливих умовах і екстремальних ситуаціях; прогнозування морально-психологічного стану військовослужбовців та умов підвищення професійної надійності та вдосконалення професійної підготовки військовослужбовців до виконання СБЗ.

3. Конструктивно-проектувальний компонент – створення ефективної методики процесу професійної підготовки, удосконалення технології підготовки особового складу до виконання СБЗ; проектування планів бойової та спеціальної підготовки; проектування траєкторії професійного становлення підлеглих (кар'єрного зростання, перенавчання, перекваліфікації тощо); конструювання власної діяльності та проектування діяльності підлеглого особового складу, військового колективу тощо.

4. Організаційний компонент – визначення оптимальних шляхів та методів реалізації завдань професійної підготовки та досягнення ефективного результату у роботі з особовим складом.

5. Практично-реалізаційний компонент – діяльність офіцера НГУ щодо якісного виконання заходів по РОС, встановлених керівними документами, вимогами статуту та розпоряджень командирів.

6. Комунікативно-стимулюючий компонент – організація соціального впливу на свідомість, емоційно-вольову та мотиваційну сфери психіки військовослужбовців для покращення процесу професійної підготовки та виконання СБЗ.

7. Аналітично-оціночний компонент – аналіз дій керівного складу підрозділу, дій підлеглого особового складу, окремих військовослужбовців, виявлення позитивних сторін і недоліків, порівняння отриманих результатів із запланованими, організація та здійснення зворотного зв'язку з підлеглими, визначення поточних результатів професійної підготовки та РОС, своєчасне корегування тощо.

8. Дослідницько-творчий компонент – дослідження актуальних питань та проблем в РОС, творча реалізація функцій, що стосується РОС.

Професійні вимоги офіцерів НГУ визначають необхідність їх професійної реалізації як організаторів роботи з особовим складом у питаннях підтримання належного рівня морально-психологічного стану особового складу і здорового соціально-психологічного клімату у військових колективах, організації бойової підготовки військовослужбовців, якісного управління повсякденною діяльністю підлеглих.

Чинники мікрорівня визначають особистісну складову професійної компетентності військового фахівця. Вони виявляються за допомогою функціонально-психологічного аналізу його діяльності – аналізу її внутрішнього змісту. Ці чинники називають професійно важливими якостями особистості і вони визначають ефективність реалізації службових функцій військовим фахівцем.

Як чинники мецо-рівня дослідники пропонують розглядати умови професіоналізації та характеристики професійного середовища, від яких залежить ступінь оптимальності процесу набуття змістовно-діяльнісної та особистісної складових професійної компетентності та здатність переборювати основні труднощі у діяльності офіцерів підрозділів НГУ.

Для визначення основних труднощів у діяльності офіцерів підрозділів НГУ, що здійснюють роботу з особовим складом нами проведено експрес-опитування експертів (35 офіцерів підрозділів НГУ, що здійснюють роботу з особовим складом рівня командир взводу-командир підрозділу).

Опитування експертів показало, що найбільші труднощі у офіцерів підрозділів виникають під час індивідуальної роботи з особовим складом – 46% (з цього числа 75% вказали на труднощі у роботі з мобілізованими, а 25% - у роботі зі строковиками). Разом с тим, зазначимо, що 34% також указали про труднощі під час роботи щодо зміцнення військової дисципліни та профілактики правопорушень з особовим складом. На нашу думку, такі цифри свідчать про наявність проблем у підготовці майбутніх офіцерів у ВВНЗ до роботи з особовим складом, особливо з мобілізованими військовослужбовцями під час воєнного стану.

Розглянуто особливості професійної діяльності офіцерів щодо роботи з особовим складом у військових підрозділах НГУ, визначено зміст компонентів професійної діяльності офіцерів відповідно до завдань посадових осіб НГУ щодо роботи з особовим складом.

УДК 159.9

Чихарівський Максим Васильович, курсант 4 курсу навчання за ОПП «Психологія», факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;

Маковський Артем Олегович, доктор філософії, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ОПТИМІЗАЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У професійній діяльності прикордонників важливо знати методи, які допоможуть бійцю уникнути виникнення негативних емоційних станів. Перелік цих методів досить великий і часто військовослужбовці використовують їх

мимоволі, самі того не підозрюючи, в будь-якій ситуації, яка може виникнути не тільки на службі. Враховуючи, що сьогодні прикордонники проводять на службі не менше 50 відсотків свого життя, а то і всі 100, їм, необхідно знати достатню кількість способів зняття негативних емоційних станів, адже це дозволить не лише зберегти своє психологічне та фізіологічне здоров'я від «побічних продуктів» своєї професійної діяльності, а й забезпечити психологічне благополуччя.

Для якісної оптимізації негативних емоційних станів у військовослужбовців ми пропонуємо:

а) знати свої тригери. Якщо військовослужбовець схильний «спалахувати» з приводу або без нього, відчуває труднощі з вираженням емоцій, то йому потрібно навчитися розпізнавати свої тригери. Ілсе Санд у своїй книзі «Компас емоцій. Як зрозуміти свої почуття» пропонує сім кроків, щоб отримати контроль над негативними емоціями:

- визначте особисті тригери;
- готуйтеся до складних ситуацій заздалегідь;
- техніка кадрування та візуалізації;
- трансформуйте негатив на позитив;
- ставте чіткі запитання та цілі;
- приймайте відповідні рішення;
- перегляньте методологію прийняття рішень.

б) розпізнавати стадії «небезпечної» емоції. Негативні емоції зазвичай розпалюються поступово. Якщо спочатку військовослужбовець просто відчуває роздратування, але нічого не робитиме, щоб охолодити запал, роздратування поступово переростатиме в гнів. Неопрацьована злість стає гнівом, гнів – люттю. Важливо розуміти, що сильні емоції не виникають на порожньому місці.

Ніні розроблено багато різних методів саморегуляції й, таким чином, усунення негативних емоційних станів. Важливо знати, що стабілізація емоційного стану завжди пов'язана або з зовнішнім впливом (інша людина, музика, колір, природний ландшафт), або з саморегуляцією. Тому

військовослужбовці повинні бути обізнані про методи оптимізації своїх негативних емоційних станів з метою якісного виконання службових обов'язків.

УДК 378.355.1.091.39:004

Чупрінова Наталія Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі стрімкий розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), суттєво впливає на різні сфери життя, включаючи освіту.

Концепцію розвитку штучного інтелекту до 2030 року було схвалено Кабінетом міністрів України у грудні 2021 році. З метою забезпечення на міжнародному ринку конкурентноздатності України у ній передбачається використання ШІ у різноманітних галузях, включаючи освіту. Через рік, у грудні 2022 року на засіданні Уряду Міністром освіти та науки було презентовано Програму «Освіта 4.0: український світанок». Освіта 4.0 - нова концепція освіти, яка робить акцент на використанні новітніх технологій для покращення якості навчання, передбачає підготовку здобувачів освіти для подальшого життя у цифровому суспільстві, які зможуть діяти у сучасному світі, розвивати навички професійного вдосконалення, творчо і критично мислити.

Одним із яскравих прикладів застосування ШІ в освітньому процесі є використання мовної моделі ChatGPT, розробленої компанією OpenAI.

ChatGPT, набувши доступності в Україні з 18 лютого 2023 року, викликав значний резонанс в освітянській спільноті. Використання даної інноваційної технології в освітньому середовищі розділило освітян на два табори: тих, хто

вважає неприпустимим імплементацію цього AI-інструменту в закладах вищої освіти і тих, хто обстоює необхідність впровадження нової технології в освітній простір з метою підвищення якості навчання і підготовки сучасних компетентних фахівців. У зв'язку із цим стає *актуальною* проблема ретельного вивчення і розуміння мовної моделі ChatGPT, а також переваг і недоліків її використання в освітньому просторі вищої школи України, зокрема військової.

Мета наукової розвідки: на основі результатів теоретичного дослідження ChatGPT, передового педагогічного досвіду застосування даної інноваційної технології визначити потенційні переваги і недоліки використання ChatGPT в освітньому процесі закладів вищої освіти, у тому числі військових, обґрунтувати доцільність її застосування в сучасних умовах трансформації вищої школи.

Аналіз останніх зарубіжних та вітчизняних досліджень та публікацій з питань використання штучного інтелекту у сфері вищої освіти, зокрема одного з його інструментів ChatGPT (Х.Кромптон, Д. Берк, К. Малінка, А.Фірц, Ф. Янус, Майкл Р. Кінг, С. Думераск, П. Корбел, М. Сонг, І. Каніаваті, Б. Седжат,з А. Карневал, Х. Джанга; І. Бубнов, І Лубінець, Ю. Перегуда, О. Мельник, І. Громова, С. Семеріков, В. Биков,, Л. Полякова, М. Клименко,О. Фурман та інші) свідчить, що ця технологія має потенціал для покращення навчального процесу у вищих навчальних закладах, проте її впровадження супроводжується низкою викликів та перспектив, які потребують детального аналізу.

На основі існуючого досвіду зарубіжних та українських науковців і практиків, які вивчають потенційні можливості ChatGPT, можна окреслити ряд переваг чат-боту, зокрема: здатність у короткий проміжок часу генерувати, обробляти великі інформаційні потоки в інтернеті, швидко знаходячи і надаючи необхідну інформацію здобувачам освіти; швидкий зворотній зв'язок ChatGPT з тими, хто навчається, дозволяє економити час на пошук необхідної інформації, а це дає часові можливості і перспективи підвищення продуктивності навчання; можливість звертатися до чат-боту з різних пристроїв, у будь-який час робить його доступним і зручним у використанні тощо.

Наряду з тим, що цей новий AI-інструмент відкриває нові можливості в освіті та навчанні, ChatGPT має певні недоліки і несе певні виклики. До основних недоліків можна віднести наступні: нерелевантність відповідей на поставлені запитання, недостатня їхня точність і новизна, що може призводити до неправильного засвоєння матеріалу здобувачами освіти; відсутність цитувань і покликань на використані джерела, що ставить під сумнів вірність і коректність інформації; відсутність стимулювання критичного мислення, розвитку креативності та інтелектуальних здібностей здобувачів освіти, що впливатиме на якість освіти і формування професійних компетентностей; віддаленість від живої взаємодії з учасниками освітнього процесу, що негативним чином буде відображатися на розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту у здобувачів освіти; відсутність захисту певних персональних даних користувачів ChatGPT, що може призводити до використання особистих даних для недобросовісних цілей.

Проте найбільшим викликом при використанні чат-боту є порушення академічної доброчесності здобувачами освіти. Інноваційний інструмент ШІ не передбачає дотримання норм моралі, доброчесності, у зв'язку із цим вся відповідальність за дотримання норм чесного використання AI-інструменту при виконанні певних навчальних завдань покладена на тих, хто здобуває освіти. Так, здобувач освіти, який не переслідує досягнення освітньої мети, а намагається формально виконати поставлене завдання, добре володіючи технічними навичками роботи з ChatGPT, без труднощів може згенерувати відповідь за допомогою нейронної мережі і видати її за власну. Таким чином, це руйнує існуючу систему оцінювання знань, зводить нанівець процес навчання і здобуття якісної освіти.

Враховуючи переваги, недоліки та всі виклики, що несе використання штучного інтелекту, зокрема одного з його інструментів - чат-боту ChatGPT, в освітній простір, освітянам слід критично переглянути існуючі і створити нові підходи у навчальному процесі. Прикладом, створюючи навчальні завдання, необхідно відходити від типових рефератів, доповідей, лабораторних робіт, з

якими AI-застосунок може впоратися і надати готові згенеровані роботи. Слід створювати завдання, які потребують креативних підходів, ретельного аналізу, критичного мислення, навчаючи здобувачів освіти наявні ідеї (ті, що сформовані ChatGPT) не повторювати, а використовувати для розв'язання творчих завдань та нових досліджень.

AI – інструменти мають виступати помічниками у зборі інформації, наданні певних ідей, які будуть використовуватися як базис для дискусій, аналізу різних позицій, для пошуку нових креативних підходів, щодо вирішення навчальних і наукових завдань.

Для коректного впровадження і використання інноваційних технологій III, зокрема мовної моделі ChatGPT, в освітній процес науково-педагогічним працівникам необхідно підвищувати свій кваліфікаційний рівень і набувати вміння застосовувати AI-інструменти, уникаючи їхнього негативного впливу на якість освіти та на норми академічної доброчесності.

Нагальними завданнями для освітян в умовах впровадження інноваційних технологій III у навчальний процес є формування здатності відрізняти роботи здобувачів освіти від штучно наданих відповідей (есе, доповідей, рефератів тощо) ChatGPT, а також спрямовувати тих, хто навчається, на критичне осмислення згенерованої нейромережами інформації та фактчекінг при опрацюванні відповідей ChatGPT.

Освітняни мають розкривати здобувачам освіти всі можливості і обмеження ChatGPT з метою пояснення щодо використання чат-боту у навчальних цілях, де він може бути лише джерелом інформації, швидкої її обробки, але не може розвивати (формувати) критичне мислення та самостійний аналіз здобувачів освіти.

Нова реальність щодо використання AI-інструментів, зокрема ChatGPT, у сфері вищої освіти, у тому числі військової, вимагає переосмислення парадигми вищої освіти, враховуючи вплив інноваційних AI-технологій на якість, успішність навчання, на академічну доброчесність.

На нашу думку, потенційні можливості ChatGPT в освітньому просторі сучасних ЗВО є широкими і незаперечними. Використання AI-інструментів у вищій школі, у тому числі військовій, може бути корисним за умови продуманих підходів, пов'язаних з академічною доброчесністю, якістю освіти, інформаційною безпекою.

В умовах трансформації вищої освіти, адаптуючи нові підходи у викладанні, навчанні, оцінюванні знань тих, хто навчається, слід ефективно, в межах академічної доброчесності використовувати всі переваги і розуміти ризики (недоліки) нейронних мереж, зокрема чат-боту ChatGPT.

Виходячи з цього завдання рекомендуємо науково-педагогічним працівникам ЗВО, зокрема НАНГУ, підвищувати свою компетентність щодо використання нейронних мереж, використовуючи освітні платформи, прикладом, Prometheus, де нещодавно запущено безплатний курс «Початок роботи з ChatGPT».

Впроваджуючи інноваційні AI-технології у освітній простір вищої школи, пропонуємо встановити чітку політику навчальних курсів, у якій передбачаються потенційні ризики (недоліки) і переваги використання ChatGPT, у зв'язку із цим рекомендуємо надавати здобувачам освіти вказівки як коректно, не порушуючи норм академічної доброчесності і підвищуючи якість навчання, працювати з чат-ботом.

УДК 159.923.35

Шахова Олена Григорівна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та психології ННІ № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ;

Жданова Ірина Вячеславівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та психології ННІ № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПРИ ПЕРЕЖИВАННІ МОРАЛЬНОЇ ТРАВМИ: ДУХОВНИЙ ВИМІР

Відомо, що досвід війни погіршує соціально-психологічне благополуччя і є джерелом виникнення моральних травм. Моральні травми і в мирні часи часто виникають при виконанні службових завдань у працівників сектору безпеки і оборони (СБіО), які регулярно стикаються з людськими стражданнями та мають приймати швидкі та морально складні рішення. Завдання працівників СБіО значно ускладнюються в умовах тривалої війни, яка є джерелом постійного травмування. Моральну травму визначають як «синдром особливої травми, що включає психологічні, екзистенціальні, поведінкові та міжособистісні проблеми, які виникають після порушення глибоких моральних переконань». У військовому контексті морально-шкідливі події, що викликають моральні травми, включають непропорційне насильство, заподіяння шкоди цивільним особам, нездатність діяти для захисту жінок і дітей, моральні компроміси, кадрові чи організаційні зради тощо. Моральна травма пов'язана з травмами, викликаними стресом, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), але дослідники розмежовують ці стани. Механізми розвитку ПТСР пов'язані із відчуттям загрози та переживанням страху, тоді як моральна травма не заснована на страху, вона може включати когнітивну, емоційну, духовну або екзистенціальну боротьбу. Відповідно, симптоми моральної травми впливають на психологічну, емоційну, соціальну та духовну сфери здоров'я.

У значній кількості зарубіжних досліджень демонструється актуальність звернення до духовного виміру як для діючих, так і для колишніх працівників сектору безпеки та військовослужбовців. Дослідники виокремлюють такі адаптивні виміри духовності, як щоденний духовний досвід, практики прощення, звернення до конфесійної релігійності тощо. Звернення до духовності та/або релігійності для багатьох людей є одним з перших ресурсів при зіткненні з потенційно травматичними подіями чи значними стресовими факторами. Результати досліджень зв'язків між духовністю/релігійністю та психічним здоров'ям військовослужбовців США свідчать про те, що високий та помірний рівень духовності/релігійності асоційований зі зниженим ризиком розвитку посттравматичного стресового розладу, депресивного розладу, алкогольної

залежності та суїцидальних намірів. Більш високі рівні духовності/релігійності також тісно пов'язані з підвищеною диспозиційною вдячністю, наявністю цілей в житті та посттравматичним зростанням.

Враховуючи наявність позитивного зв'язку між духовністю/релігійністю та психічним здоров'ям, у сучасному світі активно розробляються нові, духовно-орієнтовані моделі соціально-психологічної допомоги. Одним з прикладів є духовно-інтегрована когнітивно-поведінкова групова терапія під назвою SPIRIT-FR, яка допомагає пацієнтам покладатися на духовність при вирішенні своїх психологічних проблем. Ця модель розроблена для допомоги фахівцям зі швидкого реагування, які часто стикаються з високим рівнем стресу та страждають на ПТСР і зловживання психоактивними речовинами.

Прикладом індивідуальної моделі соціально-психологічної допомоги діючим військовослужбовцям та ветеранам є духовно-інтегрована модель когнітивно-поведінкової терапії SICPT. Ця модель розроблена для подолання наслідків моральної травми при ПТСР та спрямована на використання духовних ресурсів шляхом інтеграції духовних переконань, практики і цінностей.

Отже, численні наукові дослідження доводять позитивний вплив звернення до духовного виміру на психічне здоров'я. Це доводить доцільність розглядання можливостей інтеграції духовних інтервенцій у соціально-психологічну підтримку працівників сектору безпеки і оборони. Духовність є потужним ресурсом для людей, які потребують підтримки у важкі часи життя.

Наукове видання

**Збірник тез доповідей
V Міжнародної науково-практичної конференції
«Соціальні аспекти військово-професійної
діяльності сектору безпеки і оборони: виклики
сьогодення»**

За редакцією
Чепеля М.О., Данильченка О.А., Севрук І.І., Чупрінової Н.Ю.

Відповідальний за випуск: **М. ЧЕПЕЛЬ**

Комп'ютерне складання і верстання:
О. ДАНИЛЬЧЕНКО

Формат 60x84^{1/16}. Ум. друк. арк. 6,9

Тираж 70 прим. Зам. № _____

Видавець і виготовлювач Національна академія Національної гвардії
України, майдан Захисників України, 3, м. Харків-1, 61001.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4794 від 24.11.2014 р.